

Szerkesztők:

Hála József (felelős szerkesztő)

Máté György

A kiadást támogatta a

Nemzeti Kulturális Alap

ISSN 0133 - 8021

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság

Felelős kiadó: Bodó Sándor

Engedélyszám: III/Sz1/426/1980

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság

Megrendelhető:

1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

Nyomdai munkálatok:

Robinco Digitális Nyomda

Felelős vezető: Kecskeméthy Péter

Tartalom

TUDOMÁNYTÖRTÉNET	3
Paládi-Kovács Attila: A 125 éves Ethnographia köszöntése és vázlatos története	3
KUTATÁSOK	15
Mészáros Csaba: Tudományos kapcsolatok Magyarország és Jakutia között	15
Mészáros Csaba: Együttműködés a Szlovén Tudományos Akadémia Néprajztudományi Intézete és az MTA BTK Néprajztudományi Intézete között	18
FÓRUM	20
Simon András: Az anyagi kultúra és a társadalom változása. Köszöntő konferencia a 80 esztendő Juhász Antal tiszteletére (Szeged, 2015. augusztus 6–7.)	20
Szulovszky János: Rómer Flóris emlékezete 2015-ben	21
Küllős Imola: „Hegyet hágék, lőtőt lépék...” Konferencia Erdélyi Zsuzsanna néprajztudós emlékére (Balassagyarmat, 2015. november 3–4.)	25
Soós Sándor: „Őrizetek, szent angyalok, Forogjatok, szent kereszték”. Szakrális népművészetünk múltja és jelene (Budapest, 2015. december 16.)	27
Mód László: A Nagy Háború hatása a mindennapok kultúrájának változására. (Szeged, 2015. november 26–27.)	30
Vargha Katalin: FFSS 2015. Doing Folkloristics in the Digital Age. Beszámoló a Folkore Fellows 9. nyári egyeteméről	32
NÉPRAJZI MUZEOLÓGIA	33
Cseri Miklós: Az Erdély tájegység a Skanzenben	33
ALMA MATER	37
Boda Bianka: A pozsonyi Etnológia Tanszék budapesti látogatása	37
SZEMLE	39
Szilágyi Miklós: Soltész Márton monografikus összegzése az író Csalog Zsolt életművéről	39
Nagy Dénes: Népi építészet, avagy népépítészet: könyvek és gondolatok	40

KÖSZÖNTÉSEK	46
S. Lackovits Emőke: Köszöntő szavak Szacsvay Évának	46
Kothencz Kelemen: A hatvanéves Ferkov Jakab köszöntése	48
Selmeczi Kovács Attila: Lázár Katalin köszöntése	54
Ünnepség Pozsony Ferenc 60. születésnapja alkalmából (Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, 2015. június 20.)	56
Bodó Sándor: A 60 éves Pozsony Ferenc köszöntése a Magyar Néprajzi Társaság nevében	56
Kemecsi Lajos: A 60 éves Pozsony Ferenc köszöntése a budapesti Néprajzi Múzeum nevében	58
Balogh Balázs: A 60 éves Pozsony Ferenc köszöntése az MTA BTK Néprajzi Kutatóintézete nevében	59
Cseri Miklós: A 60 éves Pozsony Ferenc köszöntése a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum nevében	61
Kósa László: Köszöntő levél Pozsony Ferencnek	64
IN MEMORIAM	65
Szulovszky János: Csiffáry Gergely (1948–2014)	65
MINDENFÉLE	68
Magyari Márta: Pusztainé Madar Ilona szobrának avatása	68
Simon András: Szer Üzenete Díjat kapott Juhász Antal	70
Barna Gábor–Glässer Norbert–Varga Sándor: Bálint Sándor-éremmel tüntették ki Szőnyi Vivient	72
Varga Mihály: Magyar Örökség Díjat kapott a vargyasi Sütő család	74
Hála József–Máté György (összeáll.): Rövid hírek, tudósítások	76

TUDOMÁNYTÖRTÉNET

A 125 éves *Ethnographia* köszöntése és vázlatos története

A Magyar Néprajzi Társaság folyóirata mindmáig a hazai néprajzi kutatások legjelentősebb fóruma, tudományos eredményeinek első számú tárháza. Vannak a rokon tudományok területén régebben alapított, ma is megjelenő társulati folyóiratok, amelyek a gazdasági válságok, világháborúk közepette folyamatosan megjelentek. Ebbe a szűk csoportba tartozik a kicsivel később meginduló, de 125 évet már megélt *Ethnographia* mint a túlélés, a folyamatos „válságkezelés” egyik pozitív példája a tudományos folyóiratok hazai világában.

Az 1889-ben megalakult Néprajzi Társaság szűkebb vezetősége és választmánya már az alakuló ülésén határozatot hozott hivatalos közlönyének, az *Ethnographiának*, a megindításáról. Az új folyóirat neve magától adódott: Hunfalvy Pál könyvének címe, a *Magyarország ethnographiája* (1876) tárgymegnevezése vita nélkül vált a lap címévé. A lapot alapító szűkebb vezetőség az östörténetet, az etnogenezist és a néptörténetet tartotta a néprajzi kutatások végső feladatának. Ennélfogva az *etnográfia* – mint arra már Kósa László rámutatott – teljesen megfelelő szó volt a tudományszak és a folyóirat megnevezésére. Az első szerkesztő, a történész-numizmatikus Réthy László, a Magyar Nemzeti Múzeum néprajz iránt is érdeklődő tisztviselője, Hunfalvy környezetéhez tartozó személy volt. Hatékonyan dolgozott, hiszen az 1890. január 11-i választmányi ülésen az 1890/1-es szám már kiosztható volt a jelenlévők között. Havonként 3 ív terjedelemben, évi tíz számban (két nyári hónap kihagyásával) és 30 ív terjedelemben tervezték a lap megjelentetését. Az első évfolyam kiadásának költségeit a nyomda hitelezte, ilyenformán szerzőinek és szerkesztőinek honoráriumot nem fizettek. (A Társaság pénztelenségére Borovszky Samu pénztáros egyébként már az 1889. november 2-i választmányi ülésen is felhívta a figyelmet.) Réthy szerkesztői programja kiterjedt a Társaság működéséről szóló tájékoztatásra, az aktuális népeleti és egyéb eseményekről való tudósításokra, a szakosztályi előadások közlésére, továbbá a hazai és külföldi néprajzi munkák, kiadványok ismertetésére is.

Réthy egy évi ingyen végzett munka után lemondott az *Ethnographia* szerkesztéséről. Az indulás nehézségeire rávilágít, hogy a folyóirat második évfolyamát Herrmann Antal és Katona Lajos vállalta magára. Őket 1892 második felében Jankó János követte egy rövid időre. Fennállásának harmadik évében a Társaság tisztikara bomladozni kezdett. A pénztáros folyamatosan adta a vészjelzéseket. Alig fizették a tagdíjakat, nőtt az adósság, 1892-ben már teljes anyagi csődbe jutott a Társaság. A pénzügyekről 1893-ban jelentést tevő Jankó János írásából nemcsak a tagdíjfizetési elmaradásokra derült fény. Kitént, hogy Herrmann Antal fedezet nélküli adósságokat halmozott fel a folyó-

irat kiadásának intézésével. Az *Ethnographia céljaira* megjelölésű általános nyugtákat kapott, de a részletes elszámoltatás sohasem történt meg. Az MTA Kézirattára örzi (131/1890) segélyért folyamodó levelét, melyben az *Ethnographia* kiadására, papír- és nyomdaköltségeire kér támogatást. Az Akadémia évi 500–1000 korona közötti támogatást folyósított. Gyorssegélyt utalt ki a művészetek és a tudományok támogatására szolgáló Röck Szilárd-féle alap is, a vallás- és kultuszminiszter közbenjárására. Ekkor állt fel a csőd-helyzet kezelésére – az idős Xántus János elnökletével – az ún. „kilences bizottság”, melyben Herman Ottó vitte a szót.

A Társaság nevének, alapszabályának megváltoztatása mellett, számos intézkedést tettek a hitelek kiegyenlítése, a gazdálkodás rendjének szabályozása érdekében is. Az *Ethnographia* 1892-i évfolyamának füzeteit terjedelmükben csökkentették, számokat összevontak, annak érdekében, hogy a lap fennmaradását megőrizték. Ismételten pénzsegélyt kértek a kultuszminisztertől és a Magyar Tudományos Akadémiától. Pulszky Ferencsel, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójával megállapodtak, hogy a múzeumtól kapott anyagi támogatás fejében a lap rendszeresen ismertetni fogja a Néprajzi Osztály gyűjteményét. Az 1892. évi összevont 7–10. szám borítóján már feltüntették, hogy az *Ethnographia* a „Magyarországi Néprajzi Társaság és a Magyar Nemzeti Múzeum” folyóirata. (Ez a Pulszkyval kötött alku vezetett el később a *Néprajzi Értesítő* megszületéséhez.)

A Társaság és az *Ethnographia* első nagy válsága 1893-tól fokozatosan lecsengett és nyugalmasabb évek, évtizedek következtek. A folyóirat szerkesztését 1893-ban Herrmann Antal, Jankó János és Munkácsi Bernát, majd 1894–1897 között utóbbi egyedül tartotta a kezében. Velük együtt változott a néprajzi folyóirat arculata, nézőpontja, tematikája is. Az első évtized lapszámai, évfolyamai meglehetősen elegendőre sikerültek, az *Ethnographia* inkább mutatkozott interdiszciplináris, mint szaktudományi folyóiratnak. Régészet, embertan, nyelvészet, irodalomtörténet, őstörténet mellett viszonylag kevés cikk mutatható fel a folklórhagyomány és a magyar nép recens anyagi műveltsége tárgyköréből. A Társaság névváltoztatása és a nemzetiségi néprajzzal foglalkozó szakosztályok számának csökkentése ellenére továbbra is jelentős terjedelmet kaptak a hazai nemzetiségek etnográfiját, folklóriját megörökítő dolgozatok. A Magyar Néprajzi Társaság és az *Ethnographia* nem állt a „magyarizálás” szolgálatában, mint azt egyik külföldre szakadt hazánkfia az 1970-es években tudni vélte.

Munkácsi Bernát szerkesztősége idején a finnugor rokon népek és a nyelvtörténet tematikája érzékelhetően hangsúlyossá vált. Ezt érthetővé teszi a szerkesztőnek a Reguly-hagyaték és a Hunfalvy Pál szellemi öröksége iránti tisztelete, saját obi-ugor tárgyú munkássága, valamint az a tény, hogy a Magyar Nyelvtudományi Társaság és a *Magyar Nyelv* akkoriban még nem létezett. Jankó Jánost sem a finnugor, obi-ugor tárgykör helytelenítése, hanem a „tárgyi néprajz” és a Néprajzi Osztály gyűjteményeinek érdekei motiválták,

amikor (1897-ben) kemény hangon támadta Munkácsi szerkesztői működését. Tudnunk kell, hogy az anyagi csődöt és a Társaság válságát követő nehéz években (1892–1897) ügyvezető alelnökként Munkácsira nehezedett a vezetés terhe is. Az *Ethnographia* 1893-as évfolyamát, Herrmann és Jankó botladozásait látva, neki kellett szerkesztőként is kezébe vennie. 1898–1910 között már Sebestyén Gyulával szerkesztette a Társaság lapját. Összesen 17 éven át bábáskodott szeretett folyóirata körül. Sebestyén belépésével a magyar folklór kapott egyre több teret a Társaság lapjában. Kettejük koncepciót illető vitáiról, összetűzéseiről azonban nem itt kell szólni. Balassa Iván, a Társaság száz esztendő történetéről szólván, joggal nyomatékosította azt a tényt, hogy a konszolidációt követő évtizedben, 1910 körül bontakozott ki a tudományos egyesület első fénykora. Taglétszáma éveken át meghaladta az ezret, az *Ethnographia* nagy példányszámban és minden korábbit meghaladó terjedelemben jelent meg.

Jankó János mint a Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának vezetője 1899-ben kezdeményezte, hogy a múzeum által folyósított évi 500 forintnak megfelelő ívszám választassék külön „A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője” címen, és e rész adassék át a Néprajzi Osztály szerkesztésébe.” A Néprajzi Társaság választmánya 1899. szeptember 20-i ülésén hozzájárult, hogy az *Értesítő* a továbbiakban, 1900-tól kezdődően az *Ethnographiától* különválva, annak mellékleteként jelenjen meg. Az első évfolyamok közös borítólappal, de elkülönített lapszámozással jelentek meg. A borítón mindkét orgánus címet, szerkesztőjét feltüntették. Az *Értesítő* a tárgyi néprajz, a múzeumi gyűjtemények körébe vágó publikációkat vonta magához, a főlap egyre inkább a folklórkutatás orgánusává vált. Jankó korai halálát (1902) követően Semayer Vilibáld vette át a Néprajzi Osztály vezetését és az *Értesítő* szerkesztését. 1905-ben elérte a *Néprajzi Értesítő* önállósodását, elválását az *Ethnographiától*. Az *Értesítő* formátuma a képi illusztrációk közlése érdekében megnőtt, füzetek száma az évi tízről négyre csökkent. 1906–1916 között az *Ethnographia* már korábbi melléklete nélkül jelent meg.

Az *Ethnographia* századfordulós prosperálását főként anyagi helyzetének rendeződése tette lehetővé. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumtól kapott évi 2–3000 korona, az Akadémiától származó évi 500–1000 korona támogatás mellett a Nemzeti Múzeumtól érkező 500 korona fellendítette a lap helyzetét. A minisztérium 1899-től száz példány *Ethnographiára* fizetett elő a néptanítók számára. Híre, ismertsége elterjedt a tagsága révén is, előfizetői között megjelentek távoli városok egyházi könyvtárai, új múzeumok, középiskolák, művelődési egyletek stb. A Társaságban elhangzott előadások, kutatási beszámolók folyamatosan megjelentek az *Ethnographia* vagy az *Értesítő* lapjain. Bán Aladár 1915-ben, a lap 25 éves jubileuma alkalmából már 427 szerző nevét számolta össze az *Ethnographiában* és az *Értesítőben*, ami jól mutatja a néprajzi stúdiumok iránti érdeklődés megnövekedését. A Társaság működésének az *Ethnographiát* is 22 éven át szerkesztő Sebestyén Gyula volt

a legfőbb motorja. 1898–1920 között ő volt a Társaság igazi vezéralakja, ez idő alatt – mint Kósa László megjegyzi – „*nélküle semmi fontos nem történhetett*”. Kritikusai természetesen neki is voltak. Herrmann Antal 1907-ben és 1916-ban is kifogást emelt az *Ethnographia* „*akadémikus jellege*” ellen, bírálta koncepciótlanságát és korszerűtlenségét is. Valóban, kevés volt még a Kátona Lajoshoz, Jankó Jánoshoz mérhető, európai látókörű tudós a szerzői gárdában, annál több a döcögő, hiányos és megbízhatatlan, pusztán csak leíró, anyagközlő dolgozat. Másfelől azt is számításba kell vennünk, hogy Herrmann Antalnak a tudománynépszerűsítés volt a vezéreszméje, azért kárhoztatta egyes tudósokozó szerzők cikkeinek „*akadémikus*” jellegét.

A boldog békeidők végének előszele már a világháborút megelőző években meglegyintette a Társaságot és az *Ethnographiát*. Sebestyén Gyula főtítkár 1910-ben a tagdíjemelést az *Ethnographia* kiadásával járó veszteséggel indokolta, minthogy a korábbi segélyek, adományok akkor már ritkultak, fogytak, az államsegélyek teljesen elapadtak. A háború első éveiben az *Ethnographia* kiadása ismét csak számok összevonásával, a terjedelem csökkentésével volt megoldható. A testvérlap *Néprajzi Értesítő* 1916-ban még megjelent, de attól fogva – anyagi források hiányában – egy évtizeden át nem tudták kiadni. A Társaság hadikölcsönbe fektetett alaptőkéje 1918-ig megsemmisült, 8000 koronára felmenő adósságának rendezését a Budapesti Takarékpénztár Rt vállalta át, de egyéb kármentésre már nem futotta. Az *Ethnographia* 1918-a évfolyama csonkán, az 1919-es még kisebb terjedelemben és késve, 1920-ban jelenhetett meg. 1919 áprilisában a „*kommün idején*” beütött a krach, a teljes csőd. A Társaságot a Tanácsköztársaság alatt és után ismét egy „*kilences bizottság*” (Bartucz Lajos, Bátky Zsigmond, Bibó István, Györffy István, Kodály Zoltán, Kóris Kálmán, Madarassy László, Róheim Géza, Solymossy Sándor) vezette. Nekik köszönhető, hogy a történelmi katalizmat a Néprajzi Társaság túlélte, hogy az *Ethnographiát*, bár összevontan, szerény terjedelemben, de meg tudta jelentetni.

Az 1920-as évek elején nehezen ment a Társaság életének újraindítása, amit az elnökké választott Tagányi Károly 1921-ben így indokolt: „*Tudjuk, hogy mindez nagy nemzeti katasztrófánk: az elvesztett háború, a két forradalom, az idegen megszállás és a reánk kényszerített béke következménye csupán. Társaságunk az ország szétdarabolásával tagjainak, előfizetőinek, kutatóinak nagy részét elvesztette. Az általános gazdasági romlás az áraknak olyan szédületes emelkedését idézte elő, hogy minden vagyont, így a Társaságunké is elértektelenedett. Kultúránk eddigi fönntartója: a középosztály pedig a megélhetésért küzd, egy része meg már éppen földönfutóvá lett.*” Solymossy Sándor szerkesztésében az *Ethnographia* 1920–21–22-es évfolyamai egy-egy éves késéssel ugyan, csökkentett terjedelemben, de mégis megjelentek. E három évfolyamhoz tartalomjegyzéke utólag készült el és az 1922-es évfolyammal került a tagok és előfizetők kezébe. Az 1923–24-es évfolyamot Solymossy és Madarassy László főtítkár szerkesztésében eleve összevontan adták ki. Mind-

ehhez szükség volt Tagányi, Solymossy, Madarassy személyes hitelére, áldozatvállalására, és a hitelező nyomda bizalmára is. A tagtársakhoz intézett felhívásból megtudható, hogy az *Ethnographia* 1923-as évfolyamából csak azok részére kívántak példányt nyomtatni, akik tagdíjfizetési, illetve előfizetési kötelezettségeiknek a megjelölt határidőig minden tekintetben eleget tettek. Az *Ethnographia* a tagoknak tagdíjuk ellenében járt, ám a tagok száma akkoriban ugyancsak megcsappant.

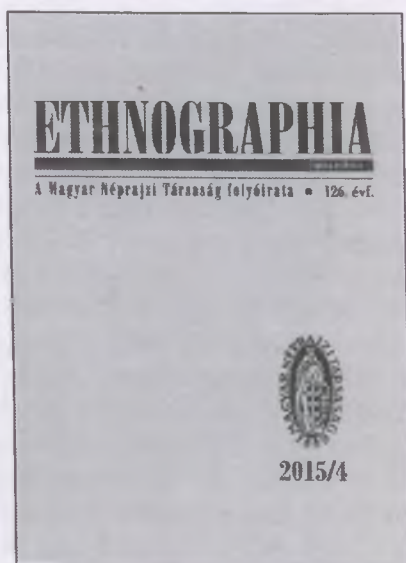
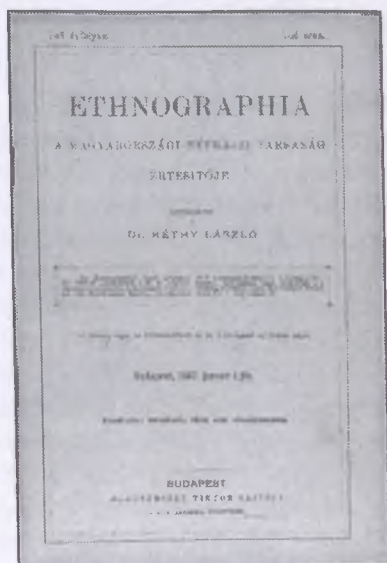
1923-ban a Társaság választmánya elfogadta Madarassy László javaslatát a folyóirat új nevére. A népszerűsítés érdekében átkeresztelték *Népéletre*, feltüntetve a borítón, hogy az *Ethnographia* harmincharmadik folyama, a Magyar Néprajzi Társaság közlönye. Összevont 1923–24-es évfolyamának másik újdonsága, hogy az Egyetemi Nyomdában készült. 1926–1948 között a folyóirat – Solymossy Sándor áthidaló javaslatának köszönhetően – *Ethnographia* – *Népélet* címen jelent meg. Szerkesztését Solymossy 1926–1930 között ismét egyedül, majd az 1931–1934-es évfolyamokét megint Madarassyval együtt látta el. A *Népélet* megnevezés a népszerűsítés mellett a nemzetközi tájékoztató igényére vall, *Folk Life*, *Folk liv* néven angol és svéd nyelvű néprajzi folyóirat is megjelent.

1926 óta jelennek meg az *Ethnographiában* idegen nyelvű kivonatok, összefoglalók. Egy világnyelven kiadott magyar néprajzi folyóirat terve a századforduló éveiben többször felmerült, látva az *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn* címen időszakosan meg-megjelenő számainak teljes rendszertelenségét. (Annak kiszámíthatatlanságát József főherceg adakozó kedvének és a szerkesztő Herrmann Antal cikkgyűjtő hangulatának hullámszáma szabta meg.) Az *Ethnographia* szerkesztőit a *Néprajzi Értesítő* mellékleteként 1902–1922 között Semayer Vilibáld szerkesztésében megjelent *Anzeiger der Ethnographischen Abteilung des Ungarischen National-Museums* példája is idegen nyelvű kivonatok csatolására sarkallhatta.

A Néprajzi Társaság és az *Ethnographia* anyagi helyzete az 1923-as évben még kiválónak mondható. Az *Ethnographia* támogatására abban az évben államsegélyként 700 ezer, a *Társadalomtudomány* támogatására 200 ezer, a *Föld és Ember* támogatására 3 millió 400 ezer korona folyt be a Társaság pénztárába. Ehhez jött még 350 ezer korona *A magyarság táncai* című kötet kiadására. Alapítványi díjából további 452 ezer korona, magánosok adományaiból 84 ezer korona bevétele volt a Társaságnak. Ám 1925 elején ismét üres lett a Néprajzi Társaság pénztára. Az új elnök, Hóman Bálint az 1925. április 2-i választmányi ülésen olvasta fel báró Kornfeld Móric levelét, melyben személyes megbeszélésükre hivatkozva két esztendőn át nagyobb összeget ajánlott fel az *Ethnographia* kiadásának költségeire. A Kornfeld-adomány 19 millió koronát tett ki, amihez még 15,3 milliós államsegély és 3 millió korona járult mint a Bankok Egyesületének adománya. A folyóirat két évfolyama (1926, 1927) Kornfeld báró támogatásával jelent meg, amit a borító után következő teljes oldalas köszönetnyilvánítás is megörökített.

Ezek a segélyek, adományok tették lehetővé, hogy 1926-ban az *Ethnographia* mellékleteként ismét megjelenhetett a *Néprajzi Értesítő*, a Néprajzi Múzeum orgánuma. 1928-tól kezdődően Hóman Bálint elnök új pártfogóra talált a Magyar–Holland Kultúrgazdasági Rt-ben a következő öt esztendőre. Szükség is volt rá, mert 1929-ben bekövetkezett a nagy világgazdasági válság. 1928-ban ismét megemelték a tagdíj összegét, s a fizető tagok annak fejében megkapták a *Néprajzi Értesítő*vel újra kiegészült *Ethnographia* példányait. Az *Értesítő* megjelenéséhez a Nemzeti Múzeum a korábbinál nagyobb összeggel járult hozzá, különösen az illusztrációk kliséinek többletköltségei jogcímén. A Néprajzi Tár folyóirata továbbra is az anyagi kultúra tematikáját helyezte előtérbe és Bátky Zsigmond szerkesztésében néhány év alatt megalapozta az 1930-as években megszülető néprajzi szintézis, *A magyarság néprajza* két, tárgyi néprajzot bemutató kötetét.

A Magyar–Holland Kultúrgazdasági Rt adományainak megszűnését követően ismét megingott a Társaság és az *Ethnographia* anyagi helyzete. Az elnöki székben 1933–35 között Czakó Elemér, *A magyarság néprajzát* gondozó Egyetemi Nyomda vezetője ült, aki a két első kötet sikere láttán, minden egyes eladott kötet után egy pengő adósságot jóváírt a Társaság számláján. 1933-ban először fordult elő, hogy egy tisztségviselő, Madarassy László főtiszt, önként lemondott tiszteletdíjáról. A következő években rendszeressé vált, hogy az egész tisztikar, beleértve az *Ethnographia* szerkesztését 1935-ben átvevő Györffy Istvánt is, eltekintett honoráriumának felvételétől. Ilyen módon évi 1500 pengőt tudott megtakarítani a Társaság. A növekvő költségek miatt 1931–34 között az *Ethnographia* terjedelmét ismét csökkenteni kellett, 1935-ben már egyetlen számra sem futotta.

Az elmaradás ledolgozását Györffy István 1936-ban kezdte el. Olcsóbban dolgozó nyomdát talált, amikor a karcagi Kertész Nyomdát bízta meg a lap kinyomtatásával. A költségvetés bevételeit az 1935–1944 között a Társaság elnöki tisztét betöltő Zichy István tudta érdemben növelni. Jelentős változást hozó intézkedése volt, hogy 1935-ben leválasztotta a *Néprajzi Értesítőt* az *Ethnographiáról*, és előbbit a Nemzeti Múzeum költségvetéséből támogatta. Ezt követően a Néprajzi Társaság tagjai és az *Ethnographia* előfizetői nem ingyen, csupán kedvezményes áron juthattak hozzá a Néprajzi Tár *Értesítőjé*hez. Zichy, Hóman és az MTA 1929-ben megalakult Néprajzi Bizottsága közbenjárására 1936 és 1946 között az Akadémia évi 1000 pengővel támogatta meg az *Ethnographia* kiadását. Ezt a biztos bevételt pótolták ki a pénzügyi intézetek esetleges adományai. (A Vigyázó-örökség évi bevételeivel gazdálkodó Akadémia anyagi támogatása tette lehetővé *A magyarság néprajza* kötetének kiadását, a *Monumenta Hungariae Ethnologica* címen indított népművészeti sorozat két kötetének díszes kiállítását is.) További bizakodásra adott okot, hogy a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1939-ben felújította az *Ethnographia* előfizetését a jelentkező középiskolák számára. 1939-ben 78, 1941-ben már 216 példányra fizetett elő.

Györffy István szerkesztésében az *Ethnographia* tematikai egyoldalúsága, szerzőgárdájának összetétele rövid idő alatt megváltozott. A korábban döntően folklór irányultságú folyóirat az egész néprajzos társadalom orgánuma lett. Megnövekedett az anyagi kultúra és a társadalomnéprajz tematikájába sorolható közlemények száma. Rendszeres szerzőkké váltak a fiatal, jól képzett szerzők (Fél Edit, Gunda Béla, Tálasi István, Bálint Sándor, Honti János, Ortutay Gyula, Domanovszky György, Szendrey Ákos, Korompay Bertalan, Vajkai Aurél), de helyet kaptak a más szakokban felkészült és az autodidakta szerzők is (Csalogovits József, Szabó Kálmán, Kiss Lajos, Szűcs Sándor, Tagán Galimdsán, Gönyey Sándor, Nyárády Mihály). Fontos mozzanat a lap horizontjának bővülése, amit olyan beszámolók jeleznek, mint pl. Linnus, F.: *Néprajzi kutatások Észtországban a világháború után*. Az *Irodalmi Szemle* rovat könyvismertetései már az 1936. évi számokban is több külföldi művet mutattak be, mint hazait. A lap és a szerkesztő elméleti nyitottságát olyan dolgozatok mutatják, mint Zichy István *Néprajz és művelődéstörténet* címen tartott előadása, vagy Marót Károly ismert tanulmánya (*Faj és fejlődés az ethnológiában*).

1940-ben a Társaság Gunda Bélát választotta meg az *Ethnographia* szerkesztőjének, aki 1943-ig egyedül, 1944-ben Fél Edittel együtt vitte a folyóirat ügyeit. A lap szerkesztése Gunda Béla, majd Fél Edit idejében (1945–1948) abban a szellemben folytatódott, amit Györffy István 1935–36-ban kialakított. Szakmai igényesség és az európai horizont pásztázása jellemezte a második világháború közepette a két fiatal lapszerkesztő munkáját. Gunda Béla legfőbb szerkesztői törekvése az volt, hogy bemutassa az európai népkutatás neves tudósait (R. Thurnwald, S. Erixon, U. Harva), a bécsi kultúrtörténeti iskola képviselőit és velük távoli földrészek etnológiai kutatásait (W. Koppers, M. Gusinde,

W. Hischberg). Tanulmányt közölt Vilko Novak ljubljanaei professzortól a szlovén néprajzi kutatásokról, leköszölte Stith Thompson (USA) tanulmányát a típusok és motívumok meghatározására irányuló népmesekutatásról stb. Fontos esemény volt 1942-ben az *Ethnographia* – *Népelet* első ötven évfolyamához szolgáló szerzői, szó- és tárgymutató megjelenítése, amit a Társaság megbízásából Szendrey Zsigmond állított össze. A terjesztést szolgáló akciók között kell említeni, hogy 1939–1943 között a visszacsatolt területek könyvtárait, múzeumait a Társaság igyekezett *Ethnographia*-sorozatokkal ellátni. A lap 1944. 3–4. száma azonban már nem jelenhetett meg.

Magyarország német megszállása és a keleti front összeomlása minden laptervet fölülírt. A Kolozsváron rekedt Gunda Bélától a szerkesztés munkáját Fél Edit vette át, de csak 1946 elején tisztázódott, hogy a Társaság munkáját, a lap kiadását lehet-e folytatni. Ugyanis a Néprajzi Társaság költségvetése 1946-ban egyetlen mondatból állt: „*Elkészítése a folytonosan romló pénz miatt nem volt lehetséges.*” A történelemben páratlan hiperinfláció megbénította az egész országot. Páratlan teljesítmény, hogy a háború miatt elmaradt számokat Fél Editnek és a Társaság akkori vezetőségének mégis sikerült már 1947 végére pótolni. A lap irányvonala, európai szellemisége, nyitottsága semmit sem változott. A tanulmányok rovatában ugyan a korábbinál kevesebb a külföldi szerzőtől származó írás (Arthur Gaunt, Milovan Gavazzi), de megjelentek a néprajz és a rokon tudományok kapcsolatát, együttműködésének lehetőségeit elemző dolgozatok (Mendöl Tibor, Wellmann Imre, Nemeskéri János). Továbbra is jelen vannak az elméleti-módszertani kérdéseket boncoló tanulmányok (pl. Marót Károly: *Survival és revival*, Szabolcsi Bence: *A régi nagy kultúrák dallamossága*, Banó István: *Mesemorfológia, meseélettan* stb.). Az *Ethnographia* nyomdai munkálatait a háborút követő években a budapesti Stephaneum Nyomda végezte, nagyobb részt hitelben. A csődöt – minthogy a Társaság pénztára üresen állt – Ortutay Gyula, az 1947 márciusában kinevezett kultuszminister nagyvonalú intézkedése révén sikerült elkerülni. A folklórkutató miniszter 1948. februárjában 20 ezer Ft „különsegélyt” utalt ki az *Ethnographia* nyomdaadósságának rendezésére.

Az 1948/50-ben bekövetkezett akadémiai, tudománypolitikai és szervezeti átalakítások közelről érintették a szak intézményeit is. Az Akadémiát 1948–49-ben a Magyar Tudományos Tanács (melynek Ortutay társelnöke volt) szervezte át. A Néptudományi Intézetet 1949-ben az Ortutay által jegyzett miniszteri rendelet szüntette meg. Ugyanabban az évben rendelkezett Néprajzi Tanszék létesítéséről a Debreceni Egyetemen, ahová Gunda Béla kapott professzori kinevezést. A tudományos társaságok, köztük a Néprajzi Társaság magánjellege az MTA átalakításával és a tudományos egyesületek „államosításával”, akadémiai felügyelet alá helyezésével megszűnt. A „fordulat évében” az MNT 1949. évi közgyűlésén Ortutay joggal hivatkozott arra, hogy a rendszeres anyagi támogatással megszűnnek a Társaság filléres gondjai, az *Ethnographia* folyamatos megjelenését az Akadémia garantálja. A következő

négy évtizedet (1949–1989) az egyesületi élet stabilitása és az akadémiai körbe vont folyóiratok folyamatos megjelenése jellemezte. A Társaság anyagi gondjai megoldódtak, s bár taglétszáma erősen lecsökkent, 1949-től állandó ügyintézőt foglalkoztatott, az akadémiai támogatásnak köszönhetően.

Az *Ethnographia* 1949. évi első száma, melyben „a magyar néprajztudomány munkásai szeretettel és hálával köszöntik 70 éves születésnapján” J. V. Sztálint, „a magyar nép nagy barátját”, leszámítva Ortutay Gyula programadó, a szak ideológiai és szemléleti fordulatát sürgető dolgozatát, továbbá Tolsztovnak a szovjet etnográfiai iskolát bemutató és Vajda Lászlónak a bécsi „kultúrtörténeti iskolát” ostromozó tanulmányát, a klasszikus néprajzi tematikát és metodikát tükrözi. Ráadásul négy leíró dolgozatot is közöl romániai magyar tájak, népcsoportok hagyományairól. Csupán az irodalmi szemlén, a néprajzi muzeológia és a hírek rovatán érzékelhető a tudatosabb „keleti nyitás”. A lap szerkesztése 1949–1956 között Balassa Iván kezében volt, akinek a munkáját egy ötfős (a főszerkesztő Ortutayt is magában foglaló) szerkesztőbizottság támogatta. Az ötvenes évek első felében kezdett formálódni az új tematika, amit pl. a magyar falu szocialista átalakulásával, a termelőségvetkezeti és állami gazdaságokkal, a munkásdalkutatással, a nagy-budapesti városkutatással kapcsolatos publikációk jellemeztek. 1953-ban a néprajz tudományközi helyzete is változott. Az MTA II. sz. (Filozófiai- és Történettudományok) Osztályán, ahová a néprajztudomány is tartozott, Bakos József *Mátyusföldi gyermekjátékok* című kötete ürügyén támadás érte a szakot. Nacionalizmus, a „parasztrómantika maradványainak továbbélése”, a „feudalizmus idealizálása”, a marxizmustól való elzárkózás, a szovjet néprajz eredményeinek felületes interpretálása, „politikai sükettség és apoliticizmus” és hasonló vádpontok szerepeltek a „szakértők” által összetákolt jelentésben. A vádakort Ortutay keményen visszaverte, majd a szakot kivonta a II. Osztályról és átvitte az MTA kevésbé ideologikus szakokat felölelő I. sz. (Nyelv- és Irodalomtudományok) Osztályára, ahová ma is tartozik.

Említést kíván, hogy az *Ethnographia* a háború után is megőrizte az idegen nyelvű tartalomjegyzék és tartalmi összefoglaló közlésének kialakult rendjét. 1949-ben már nem is egy, hanem két idegen nyelven adott tartalomjegyzéket és közölte a tanulmányok tartalmi kivonatát. Egyik nyelv kötelezően az orosz volt, a másik választhatóan német, francia vagy angol. A választásnál a cikk témáját és a fordítói kapacitást vették figyelembe. 1950–1990 között a lap azonos terjedelemben, évente 40 íven jelent meg. Előbb a Közoktatásügyi Kiadó, majd a Tudományos Könyvkiadó Nemzeti Vállalat gondozta egy-egy évig. 1952-ben az Akadémiai Kiadóhoz került és ott is maradt egészen 1992-ig.

Az 1957–1971 közötti másfél évtized az *Ethnographia* történetének anyagi és ideológiai krízisektől mentes, békességes periódusa volt. K. Kovács László és az ötfős szerkesztőbizottság munkáját már sem anyagi kényszerek, sem ideológiai tabuk nem gátolták. A szerkesztő és a szerzők munkáját anyagilag is honorálták, a szakmai lektorálás gördülékenyen folyt, a cenzúra csu-

pán névlegesen működött. A kéziratok folyamatosan érkeztek, a szerkesztőt olykor azzal ugrották, hogy a lapot lényegében a posta szerkeszti. A kéziratokat kiadói szerkesztők, korrektorok is látták, a képanyagot képzett technikai szerkesztő mérte be, tördelte, a két nyelven is csatolt kivonatok fordítását az Akadémiai Kiadó végeztette. Az ábrák, térképek rajzolását, a fényképek előállítását a kiadó költségén kiváló grafikusok, fotósok oldották meg. A szerkesztőség szívesen vállalta külföldi szerzők írásainak és a rokon tudományok területéről érkező cikkeknek a közlését is. Örömmel közölte a szomszéd országokban élő magyarság néphagyományait megőrkítő dolgozatokat. Olykor, ha a szerző valamilyen megtorlástól tartott, akár álnevet is használhatott. (Ilyen okból jelent meg Vámszer Géza dolgozata *A csiki juhászatról* Szebeni Géza írói álnév alatt.). Tekintettel a könyvkiadás nehézségeire, a 4–6 ív terjedelmű, de különösen fontos dolgozatok folytatásokban jelentek meg a lapban. Emlékezetes példa rá Vargyas Lajos *Kutatások a népballada középkori történetében* című nagy tanulmánya, vagy Balogh Istvánnak *A lófogatok Debrecenben a XVIII–XIX. században* címen három-három részben közreadott dolgozata. A tanulmányokból készült különnyomatokkal a szerzők munkáját honorálták, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke pedig külön sorozatot indított a hozzá kapcsolódó szerzők közleményeiből, amivel a tanszéki kiadványcserét segítette elő.

1972–74-ben Földes László, a Társaság főtítkára vette át az *Ethnographia* szerkesztését. Kezdeményezésére indult meg 1972-ben a *Néprajzi Hírek* kiadása, hogy frissen tudassa a Társaság tagságával a megőrkítésre érdemes eseményeket, beszámoljon a szak legújabb eredményeiről, figyelmeztesse olvasóit a közelgő évfordulókra, közreadja a társasági élet híreit, működésének aktuális dokumentumait és közölje az előző év néprajzi publikációinak jegyzékét, éves bibliográfiáját. A Társaság kiadásában megjelenő *Néprajzi Híreket* azóta is tagdíjuk fejében kapják meg a fizető tagtársak. Földes László 1971-ben indította el *Studia Ethnographica* sorozatcímen a külön borítóval készült különnyomatok füzeteinek sorozatát, mely még Hofer Tamás szerkesztősége idején is folytatódott egy ideig. Ennek előzménye volt az 1900-as évek elején az *Ethnographia Füzetei*, majd a *Néprajzi Füzetek* 1–9. száma. A lapnak ezekre a „melléktermékeire” ma már csak a „könyvészek” és a néprajz egyes szerelmesei emlékeznek. Rövidre szabott ideje alatt Földes László járta ki az *Ethnographia* 1892-es és 1893-as – régen kifogyott – évfolyamainak új kiadását, a Magyarországon akkor még kevésbé ismert hasonmás (reprint) technikával. Erősíteni kívánta a Kárpátok és a Balkán térségében érdekelt országok tudósainak bevonását a magyar néprajzi kutatások látókörébe. Az általa szerkesztett első lapszámban ezért jelenhetett meg a történész K. Dobrowolski krakkói professzor elméleti alapvetést nyújtó tanulmánya, *A hagyományos paraszti kultúra*. A történeti néprajz erősítését kívánta szolgálni Maksay Ferenc és Kristó Gyula tanulmányainak közlésével már az 1972-es év-

folyamban, majd Komoróczy Géza, Szabó Mátyás, Szendrey Janka és Dobszay László dolgozataival a következő évben.

Hofer Tamás 1975–1991 között bő másfél évtizeden át kifejtett szerkesztői tevékenysége a lap újabb aranykorát hozta magával. Széles hazai és nemzetközi kapcsolatrendszerét kamatoztatva a szerkesztő még tágabbra vonta a horizontot. Működése idején rendszeresen, programszerűen jelentek meg az *Ethnographiában* jeles külföldi szerzők írásai, amelyek tartalmukban, de még inkább tudományfelfogásukban, szemléletükben nyújtottak sok újdonságot a magyarul olvasó kutatói közösségeknek. A lap rendszeresen közölt a rokon tudományok művelői számára is új információkkal szolgáló dolgozatokat régész, történész, szociológus, művészettörténész, irodalomtudós szerzőktől, olykor pedig több tudományszak avatott művelőinek közreműködésével folyó viták szövegeit. Ezek a rokon tudományokból érkező vélemények, hozzászólások a hazai etnográfia és folklorisztika eredményeinek a leméréséhez, értékének megítéléséhez mindmáig rendkívül fontosak. Nem gyakran, de időnként helyet adott a lap tudományközi részvétellel tartott konferenciák, vitáulések anyagainak is. Az ilyen lapszámok is hozzájárultak az *Ethnographia* terjedéséhez, olvasottságához és ezáltal a néprajz szak eredményeinek megismertetéséhez a humán- és a társadalomtudományok műhelyeiben, kisebb-nagyobb közösségeiben.

Említést érdemel az idősebb nemzedék egy-egy kiemelkedő tagjának, egyetemi tanárának tiszteletére ajánlott összevont számok néhány példája is. A *Hunfalvy-Album* (1891) és más 19. századi kötetek a tudós elhunytá után jelentek meg. Az *Ethnographia* 1939-ben *Emlékkönyv Solymossy Sándor 75. születésnapjára* címen szentelt összevont, tisztelegő számot a szak élő professzorának, a lap korábbi szerkesztőjének. A *Kodály Emlékkönyvet* (1943) Gunda Béla a Társaság titkáráként szerkesztette, de különálló könyvként jelentették meg. A Tálasi-tanítványok jóvoltából született meg és az *Ethnographia* összevont számaként adták ki 1970-ben a „Tálasi-számot”. A későbbi években aztán Gunda Béla, Dömötör Tekla, Bálint Sándor, Balassa Iván, Barabás Jenő tiszteletére ajánlott jubileumi számok is megjelentek a lap keretében. E periódus végén és az 1990-es években mind jobban elszaporodtak a különálló kiadványban megjelenő Festschriftek, pályatársak évfordulóit ünneplő kötetek. Az 1980-as években két újabb *Mutató* jelent meg az Akadémiai Kiadó gondozásában az *Ethnographia* egyre halmozódó köteteihez. Előbb az 1940–1969 közötti LI–LXXX. évfolyam feltárását segítő kötet, Tátrai Zsuzsanna munkája (1982), majd az 1970–1988. között megjelent, a LXXXI–XCIX. évfolyamot pásztázó *Mutató* jött ki Balázs Géza összeállításában (1989).

1992–1998 között Lukács László kapott megbízást az *Ethnographia* szerkesztésére. A korábbi szerkesztőbizottság 11 főre bővült, a szerkesztőt Gunda Béla és Hála József főmunkatársként segítette. Az 1992. évi 103. évfolyamot még az Akadémiai Kiadó gondozta, de az 1993. évi már a Néprajzi Társaság saját kiadásában jelent meg. A 104. évfolyam szerkesztősége két

újabb főmunkatárssal (Gazda Klára, Liszka József) és egy technikai szerkesztővel (Varró Ágnes) bővült. Továbbra is fizettek szerzői honoráriumot és készültek különnyomatok. A lap terjedelme az anyagi támogatástól és a beérkezett kéziratok mennyiségétől függően ingadozni kezdett, a korábbi 1–4. füzetes számozásról áttértek az évenként 1–2. kötetre. 1995–1998 között évente egyszer jelent meg a lap 1–2. összevont számozással. Akkoriban a kiadvány sokkal inkább évkönyvnek, mint folyóiratnak volt mondható. 1999–2000-ben a lap szerkesztője Szilágyi Miklós, munkatársa Landgraf Ildikó lett, őket 2001–2012. között Bartha Elek követte. Igyekeztek visszaállítani az *Ethnographia* folyóirathoz illendő évi többszöri megjelenést és számozást. Ezt Bartha Eleknek és a debreceni egyetem Néprajzi Intézetében működő szerkesztőségnek 2004-ben sikerült ismét elérni. Ugyanakkor vezették be a számonként változó, többszínnyomásos borítót is. Akkoriban a lap terjesztése, postai előfizetése megoldatlan volt, a szerzők, szerkesztők honorálása többnyire elmaradt, a lapszámok ütemes megjelenése megszűnt, késésük, elcsúszásuk megszokottá vált. Az évtizedre terjedő szerkesztői periódus legfőbb érdeme a lap fennmaradásának, folytonosságának megőrzése. Az *Ethnographia* nyitottsága a rokon tudományok és a külföld irányában 1990 után már nem mérhető az előző periódusokéhoz. Másfelől azt is kimondhatjuk, hogy ez a folyóirat a magyar népismeret bővítésének, a magyar néphagyomány megőrkítésének, tudományos elemzésének ebben a legutóbbi 20–25 évben is nélkülözhetetlen forrásbázisa maradt. 2010–2011-ben Mohay Tamás főtítkárral felügyeletével az Arcanum kivitelezésében megvalósult az *Ethnographia* teljes 122 évfolyamának digitalizálása és on-line megjelenése a világhálón (<http://www2.arcanum.hu/ethnographia>).

2013-ban Viga Gyula vette át a lap szerkesztését. A legújabb három évfolyam némileg megnövelt terjedelemben, ütemesen jelenik meg. Munkájában az MTA Néprajzi Intézete segíti. Bati Anikó, Juhász Katalin, Gulyás Judit, Szilágyi Levente és Komor Judit közreműködése, az intézet hátere garantálja a lapszámok folyamatos, gondos előkészítését. A kiadást továbbra is támogatja az MTA, továbbá a Nemzeti Kulturális Alap. A folyóiratot ismét terjeszti a Magyar Posta, előfizethető Magyarországon és külföldön, akár interneten is (hirlapelofizetes@posta.hu).

Amikor köszöntjük a tisztas kort, a 125 évét elérő *Ethnographiát* és mai szerzőit, szerkesztőit, még inkább az olvasóit, kérem tagtársaimat, higgyünk kedvenc lapunk jövőjében. Kívánom, hogy az előtte álló évtizedekben is töltsen be hivatását! A lap mindenkori szerkesztői, kiadói a legkritikusabb anyagi helyzetben, a legválságosabb történelmi időkben is küzdenek a lap fennmaradásáért! Miként a múltban, maradjon meg a jövőben is!

KUTATÁSOK

Tudományos kapcsolatok Magyarország és Jakutia között

2013-ben kötött együttműködési megállapodást a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Központja, illetve a jakutszki Bölcsészettudományi és Északi Kis Létszámú Népek Problémáit Kutató Intézet. A megállapodás 5+5 évre szól, és az egyezmény aláírását követő évek során megvalósult közös kutatási tevékenységek arról tanúskodnak, hogy a két ország kutatói közötti együttműködés életképes, és mindkét fél számára hasznos. A magyarországi tudományos műhelyek a legtöbb esetben a moszkvai tudományos intézmények közvetítésével kerülnek kapcsolatba az egyes tagköztársaságok tudományosságának képviselőivel. Ezért is különösen örvendetes az, hogy ezúttal közvetlen és termékeny kapcsolat alakult ki a két kutatóintézet között.

Az együttműködés keretében 2014-ben két tematikusan összetartozó konferenciát rendeztek a felek. Egyet Budapesten 2014 júniusának elején, egyet pedig Jakutszkban ugyanabban az évben, szeptemberben. A két konferencia témáját két egymással párhuzamosan futó kutatási program határozta meg. Az egyik az a négyéves OTKA támogatta, Nagy Zoltán vezette kutatási program volt, amelynek keretében 2011 és 2015 között Mácsai Boglárka, Mészáros Csaba és Nagy Zoltán Baskíriában, Jakutiában és Tomszki területen kutatta az állam, a helyi lakosság, illetve a tájak viszonyrendszerét. A másik az a szintén négyéves kutatás volt, amely 2014-ben zárult le, és amelynek keretében Ekaterina Romanova a jakutszki Bölcsészettudományi és Északi Kis Létszámú Népek Problémáit Kutató Intézet munkatársaiból álló kutatócsoportot vezetve vizsgálta az örökké fagyott talajon kialakult ló- és marhatarató kultúra változásait és kihívásait a 21. században.

A jakutiai kutatók 2014-es magyarországi látogatásának egyik célja az volt, hogy a Néprajzi Múzeum gyűjteményében található kelet-szibériai tárgyakat számba vehessék. Munkájukat a Néprajzi Múzeum munkatársai, elsősorban Kerezsi Ágnes és Wilhelm Gábor segítették. Ekkor fogalmazódott meg az a gondolat, hogy a két akadémiai intézet közötti együttműködést érdemes lenne kiszélesíteni, és a Néprajzi Múzeumot bevonva a tárgygyűjtés, illetve a múzeumi bemutatás igényével kiegészíteni a közös munkát. A jakutiai akadémiai intézet is hasonló szándékkal szorgalmazta Északkelet-Szibéria legjelentősebb népművészeti műhelyének, az Arktikus Művészetek Intézetének bevonását az addig tisztán tudományos célú együttműködésbe.

Az egyre terebélyesedő együttműködés alapjainak megszilárdítása, a további kutatási, muzeológiai és a népi kultúrát kölcsönösen népszerűsítő tevékenységek meghatározása, illetve a felek közötti együttműködésről szóló szerződések megkötése jelölte ki azt a hármas célt, amely indokolttá tette, hogy

Fodor Pál (az MTA BTK főigazgatója), Balogh Balázs (az MTA BTK NTI igazgatója) és Kemecsi Lajos (a Néprajzi Múzeum főigazgatója) tanulmányi úton vegyen részt 2015. június 25-e és 30-a között Jakutszkban. Az utazás június végi időzítését az indokolta, hogy ekkor rendezik Jakutia és a szahák legnagyobb ünnepét, az *yhyakhot*. Az ünnepet megjelölő *yhyakh* szó jelentése magyarul úgy fordítható, hogy *szórjunk*. Ekkor, vagyis nyár elején szórják meg ugyanis frissen köpült kumisszal a növendékállatokat (mindenekelőtt a fehér csikókat), kérvén bőséget és termékenységet az emberi tevékenységeket támogató istenektől és szellemektől. Az ünnep hagyományos jelentéstartalmát kibővítve mára a szahák és Jakutia nemzeti ünnepévé vált, ahol a szaha, evenki, even és jukagir népművészet és népi előadóművészet legjelesebb alkotói mutatják meg tudásukat. Az ünnep legérdekesebb része az *ohuokhaj*, vagyis egy olyan körtánc, amelyet váltott előénekesek dalára az egybegyűltek közösen táncolnak.

A fehér ló megáldása az yhyakh idején
(Fotó: Kemecsi Lajos)

Az ünnep megrendezése ékesen tanúskodott arról az örökségvédelmi kultúrpolitikáról, amely ma Oroszországban egyszerre fogalmazza meg a nyilvánosság szinterein az etnikus (ez esetben szaha) értékeket, illetve az összoroszági államnemzet-építés céljait. Ennek megfelelően a mai *yhyakh* a rituális

cselekményeken túl igen sok színpadias elemet is tartalmazott, amelyek idén a Szovjetunió második világháborúban aratott győzelmét jelenítették meg. Érdekes volt látni azt is, hogy miképpen oldódik fel az eredetileg szaha ünnep egy olyan multinacionális térben, ahol sokféle nemzet és vallás jelenik meg egyszerre. A magyar küldöttség tagjai az *yhakhon* való részvételen túl előadtak azon a nemzetközi konferencián is, amelyet a jakutszki akadémiai intézet rendezett, és amelynek témája a regionalitás néprajzi értelmezése és megjelenítése volt.

A jakutiai szervezők gondosságát dicséri: a Jakutszkban töltött 4 nap alatt sort tudtak keríteni arra, hogy egy gazdálkodással is foglalkozó települést, a Jakutszktól délre eső Khatast, illetve egy ottani gazdálkodó portáját is megtekinthesse a magyar küldöttség. A hagyományos szaha istállózó marhatartás mellett ma már ezen az extrém hideg éghajlaton is szabadföldön termelnek krumplit, üvegházban pedig paprikát, paradicsomot, uborkát, sőt, dinnyét is a háziak. A vidéki látogatás során nemcsak a polgármesterrel találkoztunk, de kiállították mesterremekeiket a helyi népművészek is, valamint a helyi óvoda bemutatta, hogy milyen sikereket lehet elérni azzal, ha az oktatási programban a nevelőtestület hangsúlyosan használja fel a folklórt. A gyerekek részleteket mondtak és jelenítették meg az UNESCO szellemi örökségébe tartozó szaha hősénekből, az *olongkhoból*, nyelvtöröket, találósokat mondtak és táncoltak. A gazdag kulturális program során a világ legnagyobb dorombmúzeumába és a nemzetközi dorombszövetség központjába is eljutottunk, valamint megtekintettük Jakutia legjelentősebb régészeti múzeumát is.

A látogatás sikerét nemcsak a megkötött egyezmények, illetve a jakutiai kulturális minisztériumban lezajlott sikeres tárgyalások jelzik, hanem az is, hogy konkrét eredményei is lettek a látogatásnak. Elsőként is a magyar küldöttség kivitte Jakutszkba azt a kiállítási anyagot, amelyet Fülemlile Ágnes válogatott össze, és amely a magyar néptánc világába nyújt bevezetést. A magyar néptáncról szóló fotókiállítást 2016-ban kívánja bemutatni a Jakutszki Nemzeti Múzeum. Hasonlóképpen egy fotókiállítás anyagait bocsátotta a magyar fél rendelkezésére a jakutszki Nemzeti Múzeum, illetve a partner akadémiai kutatóintézet archívuma. Ennek, a legészakabbi hagyományos lótarast dokumentáló kiállításnak a digitális anyagait jelenleg az MTA BTK Néprajztudományi Intézete kezeli – kiállítása 2016-ban várható.

További távlati terve a feleknek az is, hogy Európában elsőként egy olyan összefoglaló jellegű kiállítást rendezzenek Budapesten, a Néprajzi Múzeumban, amely Északkelet-Szibéria néprajzát részletesen mutatná be a nagyközönség számára. E terv megvalósítását hagyta jóvá és kívánja támogatni a jövőben a jakutiai kulturális minisztérium. Hasonlóképpen részben a jakutiai minisztériumi támogatással fog megvalósulni 2016-ban a *Mesterségek Ünnepe*n azon szaha mesterek részvétele is, akik bemutatják azokat a szibériai mesterségeket (pl. mamutcsontfaragás, dorombművesség, ezüstművesség), amelyek itthon kevésbé ismertek. A négynapos, igen sűrű jakutiai program során a jakutiai fél már-már túlzó gondoskodásáról és vendégszeretetéről szerzett

benyomás nemcsak kellemes emlék marad, hanem arra is kötelez minket, hogy a lehetőségeinkhez képest mindent megtegyünk a közös tervek megvalósításának érdekében. Ennek sikerében bízva tervezzük a 2016-os újabb jakutiai és magyarországi közös programokat.

MÉSZÁROS CSABA

Együttműködés a Szlovén Tudományos Akadémia Néprajztudományi Intézete és az MTA BTK Néprajztudományi Intézete között

2015. október 5-e és 6-a között az MTA BTK Néprajztudományi Intézetének delegációja a *Mobilitás, integráció és adaptáció a magyar–szlovén határtérségben* nevű kutatási program keretében kétnapos szakmai tanulmányúton vett részt Szlovéniában, ahol találkozott a Szlovén Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének munkatársaival, illetve a helyi magyar tudományos és kulturális szervezetek és intézmények vezetőivel. A tanulmányi út kettős célt töltött be. Egyrészt a szlovéniai és magyarországi kutatók számot adtak egymásnak az eddig elvégzett munkáról, bemutatták a friss kutatási eredményeket, másrészt új vizsgálati célokat tűztek ki, amelyek mentén kiterjedélyesedhet az elmúlt években gyümölcsözőnek bizonyult együttműködés.

A Szlovén Tudományos Akadémia Néprajztudományi Intézete (Inštitut za slovensko narodopisje), illetve a Szlovén Tudományos Akadémia Kisebbségkutató Intézete (Inštitut za narodnostna vprašanja) 2012 óta különös figyelmet szentel a magyarországi szlovénság néprajzi kutatásának. A *Slovensko Porabjenek* (vagyis szlovén Rábavidéknek) nevezett terület nemcsak a magyarországi Vendvidéket foglalja magában, hanem Burgenland déli részének (korábban) szlovénok lakta településeit is. A terület szlovén nyelvjárása és kultúrája (különösen Magyarországon), a többi szlovén lakta vidéktől eltérő sajátosságokkal rendelkezik. Ennek egyik oka az, hogy a Magyarországra eső terület 1948-tól az osztrák és (részben) a jugoszláv határsáv fokozott ellenőrzésének okán zárt övezet volt. Csak 1968-ban csökkentették a határtól 4–12 kilométeres mélységűre az ellenőrzött zóna kiterjedését. Ebbe a zónába természetesen a közvetlenül a határon fekvő szlovénok és németek lakta Alsószölnök, Felsőszölnök és Rábatótfalu is belesett.

A szlovéniai kollégák 2012 óta évről évre járták a hazai szlovén falvakat, és egy kérdőíves adatgyűjtést is elkezdtek, amelyet 2016-ban kívánnak összegezni. A magyar fél térségben végzett terepmunkája abba a kutatási tevékenységbe ágyazódott be, amely az OTKA NK 84283 számú *Hármas határok vizsgálata Magyarország délnyugati, délkeleti és északkeleti térségében* nevű

projektjének keretében folyt 2012 és 2015 között. A magyar–osztrák–szlovén hármashatár térségében végrehajtott kutatás így egyszerre érintette a magyarországi szlovén és magyar településeket, a dél-burgenlandi határ menti falvakat, illetve a Lendva környéki magyarságot valamint a szlovéniai Prekmurje régió legészakabbi szlovén lakta településeit is.

A tanulmányút első napján műhelymegbeszélést tartottak az együttműködő felek a következő programmal:

Balogh Balázs: *On the results of the Hungarian–Slovenian cooperation, and the tri-border area research*; Mód László: *Attempts to the construction of the memory of borders: monuments and commemorative rituals in the Hungarian–Slovenian borderland*; Mészáros Csaba: *Cultural and natural peripheries. On environmentalism and environmental perception at the Austrian–Hungarian–Slovenian tri-border area*; Turai Tünde: *An Ethnographic Perspective on Tri-border areas*; Ingrid Slavec Gradisnik: *Slovenians in Hungary. A research agenda*; Katalin Munda Hirnök: *Quantitative Research in seven Slovenian village of Hungary*; Monika Krojež: *Witches, Legends and Reviving Witch-Saturdays in Slovenské Porabje Region*.

A műhelymegbeszélés lezárásaképpen a Hetés szlovéniai oldalán, Pártosfálván élő Gál Anasztázia néprajzi dokumentumfilmje került bemutatásra *Téli mulatságok – Goričko, Órvidék* címmel, amely az antropológus végzettségű filmrendezőnek az OTKA-kutatás keretében folytatott tevékenysége egyik fontos eredményét tárta a szlovén kollégák elé.

A műhelymegbeszélést követően a terület avatott ismerője, Mód László a Szegedi Egyetem adjunktusa vezette körbe a résztvevőket Hetésben. Mód László 1995 óta folyamatosan kutat a vidéken, az ő személyes kapcsolatai és szervezése nélkül a tanulmányút talán meg sem valósulhatott volna.

A következő napon is Mód László mutatta be azt a dobronaki tájházat, amelynek létrehozásában ő és a Szegedi Egyetem munkatársai segédkeztek, majd bevezetést nyújtott a környék viti- és vinikultúrájába, illetve beszámolt azokról a törekvésekről, amelyek által a helyi magyar gazdák a megváltozott gazdasági körülmények között talpon próbálnak maradni. Ebben kiváló társa volt a dobronaki borász és agrármérnök, Hancsik József, aki nemcsak sikeres gazdaságát tartja fenn, hanem egy éttermet és borospincét is üzemeltet a dobronaki hegyen. A kétnapos program lezárásaképpen a kutatók Lendván Halász Alberttel, a Városi Könyvtár vezetőjével egyeztettek a további együttműködés lehetőségeiről, illetve megbeszélést folytattak a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet vezetőivel.

A tanulmányút eredményeképpen a felek megegyeztek egy közös nemzetközi kutatási pályázat megírásában, amelynek végső formába való öntésére 2015 decemberében Ljubjanában kerül majd sor.

MÉSZÁROS CSABA

FÓRUM

Az anyagi kultúra és a társadalom változása
Köszöntő konferencia a 80 esztendő Juhász Antal tiszteletére
(Szeged, 2015. augusztus 6–7.)

Az anyagi kultúra és a társadalom változása címmel 2015. augusztus 6–7-én a Szegedi Akadémiai Bizottság Néprajzi Munkabizottsága, a Móra Ferenc Múzeum és az SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke tudományos konferenciát tartott Juhász Antal 80. születésnapja alkalmából. Az ünnepelt mindhárom szervező intézményhez szoros szakmai szálakkal kötődött: első és évtizedeken át meghatározó munkahelye a szegedi múzeum volt, az 1990-es évek legelejétől nyugdíjba vonulásáig a szegedi néprajzi tanszék oktatójaként és vezetőjeként tevékenykedett, s ebben az időszakban az MTA Szegedi Akadémiai Bizottsága Néprajzi Munkabizottságának munkáját is közel két évtizeden át irányította, szervezte.

Az ünnepi konferencia kezdetén köszöntők hangzottak el. Elsőként Kocsis Mihály, az SZTE BTK Szláv Intézetének vezetője, a SZAB Nyelv- és Irodalomtudományi Szakbizottságának elnöke idézte fel személyes emlékei alapján az egykori egyetemi kolléga és munkabizottsági vezető munkáját. Blazovich László, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke – az ünnepelt e téren kifejtett szakmai tevékenységét méltatva – *Nagy György Emlékplakettet* adott át. Kemecsi Lajos három intézmény, szervezet képviselőjeként: a Néprajzi Múzeum főigazgatójaként, a Magyar Néprajzi Társaság főtítkáráként és az MTA Néprajztudományi Bizottságának titkáráként mondta el köszöntő szavait. Balogh Balázs, az MTA BTK Néprajztudományi Intézetének igazgatója levélben küldte el köszöntését és jókívánságait, akárcsak a pályatársaként emlékező és értékelő Szilágyi Miklós, az MTA BTK Néprajztudományi Intézetének nyugalmazott tudományos tanácsadója.* A köszöntők sorát Vukov Anikó Veronika, egykori tanítvány, a Móra Ferenc Múzeum segédmuzeológusa, az SZTE Történelemtudományi Doktori Iskolája néprajzi programjának hallgatója folytatta. Az ünnepeltet még röviden Simon András, az SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének vezetője köszöntötte, átadva az 1997-ben Juhász Antal által elindított *Táj és népi kultúra* c. tanszéki kiadványsorozat frissen megjelent, tudományos diákköri dolgozatokat tartalmazó 10. kötetét.

A két napot kitöltő, egyenként 15 perces szakmai előadások – kapcsolódva az ünnepelt sokrétű néprajzi és muzeológiai munkásságához – a következő

* Szilágyi Miklós köszöntőjét a *Néprajzi Hírek* 44. évf. (2015) 1. száma közli. Köszöntenjük a nyolcvanéves Juhász Antalt címmel (62–68. old.).

tematikus szekciók szerint szerveződtek: *Termelés, fogyasztás, értékesítés; Nyelv, hagyomány, szakralitás; A társadalom változása és kutatása; Migráció; Települési és építészeti kultúra; Tárgykultúra, kézművesség; Népművészet, árucseré; Muzeológia.* Egy híján negyven előadó szerepelt a programban: kor- és pályatársak, kollégák, barátok, tanítványok – nemcsak a Dél-Alföldről, hanem az ország számos részéről és a határon túli Délvidékről.

Az első konferencianap estéjén *A szegedi táj vonzásában – Képek Juhász Antal néprajzi munkásságából* címmel fotókiállítás nyílt az ünnepelt által és róla készült fényképekből. A tárlatot Kertész Péter, az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark ügyvezető igazgatója, Juhász Antal egykori tanítványa nyitotta meg a népzenei hangulatot megalapozó Nyenyere Egylet közreműködésével.

Résztevőként, szervezőként és a konferenciát követő visszajelzések alapján úgy vélem, az alkalomhoz méltó, bensőséges, múltidéző, ugyanakkor az új kutatási eredmények megjelenésével a jövőbe is tekintő tudományos tanácskozás zajlott Szegeden.

SIMON ANDRÁS

Rómer Flóris emlékezete 2015-ben

Felhívom az olvasó figyelmét, hogy ez az írás illetlenül keserű, és tárgyilagosságra törekvése ellenére is szubjektív, ennél fogva fölöttébb alkalmas az esetlegesen meglévő jó hangulat megzavarására.

1815. április 12-én született „*a magyar régészet atyja*”-ként emlegetett Rómer Flóris. Az utókor hálás maradékát ez arra készítette, hogy a bicentenárium alkalmából megemlékezzen a tudós pap munkásságáról. Az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága javaslatára az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének (UNESCO) 37. Általános Konferenciája 2013-ban Rómer születésének 200. évfordulóját is felvette azon évfordulók közé, amelyeket a szervezet 2015-ben megünneplésre méltónak talált. (Egyébként Rómer halálának 125. évfordulója alkalmából egy Győrött 2014 márciusában megrendezett konferenciához kapcsolódva két civil szervezet, a Bakonyalja Barátainak Köre és a Rómer Flóris Alapítvány a győri Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeummal összefogva, ugyancsak indítványozta a 2015-ös év Rómer-emlékévvé nyilvánítását – ld. erről bővebben: http://romer2015.hu/?page_id=8).

Az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság Kulturális Szakbizottsága 2015. szeptember 7-én könyvbemutatót tartott az Emberi Erőforrások Minisztériuma földszinti konferenciatermében, ahol a szakbizottságnak az Emberi Erőforrások Minisztériuma és a Magyar Nemzeti Múzeum támogatásával a

bicentenáriusra megjelentetett kiadványát, Valter Ilona *Szóval, tettel – Rómer Flóris élete és munkássága (1815–1889)* című művét Tomka Gábor, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgató-helyettese ismertette. A méltató szép szavak után, meghökkentő volt, hogy egy valódi Rómer-monográfia helyett nemhogy egy könyvet, csupán egy vékonyka füzetet tekinthetett meg a távolból a könyvbemutató közönsége. Minden bizonnyal a szerző – aki a magyar régészek nemzedékeit tanította az ELTE-n – egy korábbi munkája szövegének az illusztrációkkal feldúsított változata ez az új füzetke. (Az előzmény a 2006-ban az Építésügyi Tájékoztatási Központ által kiadott, *A magyar műemlékvédelem nagyjai* sorozatban megjelent alig 35 oldalas kiadvány.) Ha már nem tudtak egy új munkát az évfordulóra megjelentetni, megítélésem szerint érdekesebb lett volna Rómerről inkább R. Várkonyi Ágnes kismonográfiának is beillő, mintaadó tanulmányát közreadni (*Egy pozitivistá történéssz a bencés rendben. Rómer Flóris [1815–1889]*. In Mons Sacer II. Szerk.: Takács Imre. Pannonhalma, 1996, 290–308.). Még hozzá magyar és angol nyelven. Elvégre, ha már nemzetközi szinten is kimondatjuk, hogy van egy kétszáz éve született magyar tudós, aki méltó a megemlékezésre, akkor az a legkevesebb, hogy legalább egy világnyelven, angolul is megjelentetünk róla egy kiadványt. A magyar kulturális diplomácia szegénységi bizonyítványa, hogy az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága (Kulturális Szakbizottsága) gyakorlatilag nem rendelkezik önálló költségvetéssel, s a hírek szerint még az UNESCO-ülésekre való kijutás költségeinek az előteremtése is gondot okoz. Úgy vélem, ez nem a Magyar Nemzeti Bizottságban dolgozókat, hanem az e helyzetért felelős döntéshozókat minősíti. Szomorú, hogy egy céltámogatás révén publikált ötvenoldalas füzetet is sikernek kell elkönyvelni. Különösen annak fényében, hogy egy átlagos állófogadásra többet költ el egy minisztérium, mint amennyibe e – vitathatatlanul szép kiállítású – füzet került. Ráadásul csak úgy lesz e műnek angol nyelvű változata, hogy a könyvbemutatón az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpontja közönség soraiban helyet foglaló főigazgató-helyettese, Balogh Balázs az ügy érdekében felvállalta ennek finanszírozását.

A nesze semmi, fogd meg jól érzését tovább fokozta az, hogy a könyvárusi forgalomba nem kerülő (!) kb. 50 oldalas kiadványból a jelenlévők közül csak a szerencsésebbnek jutott, s bár ígéret hangzott el, miszerint elektronikus formában elérhető lesz majd az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága honlapján, erre még három hónap múltán sem került sor. Annak fényében ezen nincs is mit csodálkozni, hogy bár e honlapra az már 2015. szeptember 7-én felkerült, miszerint bemutatták e kiadványt (<http://www.unesco.hu/bemutattuk-romer-150909>), ám a mai napig (2015. december 16.) hallgatnak arról, hogy 2015 Rómer Flóris Emlékév lenne, még mindig csak egy 2014. január 22-i közlemény olvasható a 2014-es Ybl Miklós és Lechner Ödön Emlékévről (az előbbi születésének 200., az utóbbi halálának 100. évfordulója okán). Úgy vélem, ez a frissítetlenség már nem vezethető vissza pusztán a szűkös anyagiakra. E mulasztás azért is érthetetlen, mert a szeptember 7-i könyvbemutató második napirendi

pontjaként Visy Zsolt, az UNESCO MNB Kulturális Szakbizottság elnöke és Mikó Árpád, az MTA BTK Művészettörténeti Intézet tudományos főmunkatársa jóvoltából ismertették a Rómer Flóris Emlékév programjait is.

Ennek legfontosabb tudományos rendezvényére 2015. október 7-én került sor a Magyar Nemzeti Múzeum Dísztermében. E tanácskozást eredetileg a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat kezdeményezte, s ennél fogva fő szervezői Kerny Terézia és Mikó Árpád voltak, rendező intézményként csatlakozott a programhoz a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontja, a Magyar Nemzeti Múzeum, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága és az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága is.

A konferenciát L. Simon László, a Miniszterelnökség parlamenti államtitkára köszöntötte, s többek között hangoztatta, hogy a kormány által elfogadott Rómer Flóris-terv a határon túli magyar vonatkozású épített kulturális örökség védelme, megóvása és megismertetése érdekében 2016-tól 2018-ig évente 200 millió forinttal támogatja a határon túli műemlék-felújítási programot. A házigazda Magyar Nemzeti Múzeum nevében Csorba László főigazgató, a szervezők képviselőjében pedig Fodor Pál, a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontjának főigazgatója nyitotta meg a rendezvényt.

Zsidi Paula (BTM, Aquincumi Múzeum) Rómer Flóris és Aquincum kapcsolatáról, illetve az ókori tárgyi emlékek értékeléséről szolt előadásában. Debreczeni-Droppán Béla (Magyar Nemzeti Múzeum) Rómer Flórisnak a Magyar Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségértára élén eltöltött éveit idézte fel. Prohászka Péter (Archeologický ústav SAV v Nitre) az ősrégészek és antropológusok 1876-ban Magyarországon megrendezett VIII. világkongresszusáról beszélt, amelynek főtítkára Rómer volt, oroszlánrészt vállalva e tanácskozás sikeres megszervezésében és lebonyolításában.

Rómer Flóris a Történelmi Társulatnak is az alapító tagja volt. A társulat létrejöttében és működtetésében játszott szerepét Soós István (MTA BTK Történettudományi Intézet) tekintette át. Lakatos-Balla Attila (Nagyvárad) Rómer Flóris nagyprépost-kanonok nagyváradi éveiről szolt.

A délutáni ülészakon *Rómer Flóris és a középkori magyar falkép-festészet korpusza* címmel Jékely Zsombor (Iparművészeti Múzeum) tartott előadást. Mikó Árpád (MTA BTK Művészettörténeti Intézet) és Zsupán Edina (Országos Széchényi Könyvtár) Rómer Flórisnak a Corvina Könyvtár tudományos leírásában játszott szerepét ismertették közös referátumukban. Mindketten elismerően szoltak az archeológus művészettörténeti, stílustörténeti felkészültségéről. Kiss Erika (Magyar Nemzeti Múzeum) a magyar ötvösművészet kutatásában Rómer úttörő munkásságáról adott számot. A záróelőadást Kerny Terézia (MTA BTK Művészettörténeti Intézet) tartotta, aki Rómer Flórisról mint a rimajánosi bencés templom címzetes apátjáról beszélt.

A konferencia alkalmával a Nemzeti Múzeumban időszakos kiállítás keretében megtekinthető volt annak a vándor kamaratárlatnak az anyaga is, amely

Csécs Teréz koordinálásában készült, s a Kárpát-medence több pontján is megtekinthető volt a Rómer-év kapcsán.

Az emlékülés zárásaként a résztvevők megkoszorúzták a Nemzeti Múzeum kertjében Rómer Flóris emlékművét.

Ezzel akár be is lehetne fejezni ezt az írást – ha 2015. november 6-án váratlanul nem távozott volna az élők sorából Kery Terézia, az MTA BTK Művészettörténeti Kutatóintézete tudományos munkatársa, aki Mikó Árpáddal együtt nemcsak e program megszervezését, hanem az elhangzott előadások szerkesztett anyagának a kötetbe rendezését is vállalta. Teri azok közé tartozott, akik nemcsak egy kipipálandó feladatnak, hanem valóban fontosnak tartották a Rómer Flórisról való megemlékezést és hagyatékának feldolgozását. Évfordulótól függetlenül hosszú évek óta foglalkozott a 19. század tudománytörténete forrásokon nyugvó feltáráásával, szorgalmazta a különböző (köz)gyűjteményekben szerte a Kárpát-medencében őrzött, Rómerhez fűződő dokumentumok számbavételét, ami nélkülözhetetlen egy igazi monografikus igényű Rómer-biográfia majdani megírásához. Jellemző rá, hogy amikor 2004-ben, Ipolyi *Magyar mythológiája* megjelenésének 150. évfordulója alkalmából rendezett konferencián előadásom zárásaként elmondtam, hogy célul tűztem ki Ipolyi kiterjedt levelezésének feldolgozását, s elektronikus formában kritikai kiadását, s bízom benne, hogy menet közben akadnak majd művészettörténész, folklorista, régész, egyháztörténész, levéltáros kollégák, akik bekapcsolódnak e kollektívát igénylő, nagyszabású munkába, Kery Teri rögtön jelentkezett, hogy kész részt venni ebben. Ennek érdekében háromszor adtunk be OTKA-pályázatot, ám mindháromszor akadt olyan bíráló, aki nem tartotta időhöz kötöttnek, s ezáltal sürgetőnek a tudománytörténet e szeletének a feltárást, így rendre lemaradtunk a támogatottak köréből. Pedig legutóbb, az akkor még csak a közelgő Rómer bicentenáriumra Teri vállalta volna az alapvető fontosságú és igen bőséges Ipolyi–Rómer levelezés kritikai kiadását is, ám a bírálóbizottságot ez is közömbösen hagyta. Kery Terézia váratlan és korai halálával minden eddiginél távolabbra került egy igényes forrásfeltáráson nyugvó, korszerű Rómer-, illetve Ipolyi-monográfia elkészítése is. Ehhez égbekiáltóan hiányzik az ő hozzájárulása: felkészültsége, széles körű tájékozottsága, kitartása, hatalmas munkabírása és buzdítása.

Nem véletlen, hogy 2015. november 27-én, a Rómer-emlékév győri zárókonferenciáján, a Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeumban tartott esemény érdemi része „*a tragikus hirtelenséggel elhunyt neves Rómer-kutatóra*”, Kery Teréziára történő megemlékezéssel kezdődött. Székely Zoltán művészettörténész idézte fel alakját és ez irányú munkásságát.

Ezt követően a botanikus Galambos István a Magyar Természettudományi Múzeum Növénytára Gyűjteményének Rómer által gyűjtött lapjairól beszélt, majd pedig az ugyancsak botanikus Schmidt Dávid e növények florisztikai jelentőségét emelte ki. Jóllehet, a néprajztudomány is sokat köszönhet Rómernek, olybá tűnik, a kézikönyveink ezzel kapcsolatos meglehető-

sen mostoha és szűkszavú bánásmódja akár néprajzos részről bicentenáriumi meg-nem-emlékezést is eredményezhetett volna, ám ezt szerencsére megghiúsította, hogy Gráfik Imre előadást tartott Rómer szerepéről a Néprajzi Múzeumot megalapozó gyűjtemény létrehozásában.

Ismeretes: az 1848–1849-es szabadságharcban való részvétele miatt Rómer több évig tartó börtönbüntetésre ítélték, csak 1854-ben szabadult közkegyelemmel. Hermann Róbert (Hadtörténeti Intézet és Múzeum) a szabadságharc során tanúsított bátor magatartásáról is beszélt, aminek következtében az utász közlegény végül honvéd századosi rangig jutott. Mázi Béla (MTA Könyvtára Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye) Rómer életének egy eddig kevéssé ismert epizódjáról, az Akadémia könyvtárosaként eltöltött éveiről szolt. Prohászka Péter (Archeologický ústav SAV v Nitre) Rómer Magyarország vidékeinek régészeti felfedezésében játszott szerepét tekintett át a korabeli vicclapok Rómerről készült karikatúráival is fűszerezett előadásában. Ezt követően Horváth József (Dr. Kovács Pál Megyei Könyvtár és Közösségi Tér) ismertette a Rómer Flóris-émlékkötetet, az *Arrabona* múzeumi évkönyv 51. számát.

A konferenciát a Rómer-bibliográfia és a közgyűjteményi adatbázis bemutatása zárta.

Valahogy így emlékezett a többé-kevésbé hálás utókor 2015-ben Rómer Flórisra.

SZULOVSZKY JÁNOS

„Hegyet hágék, lőtöt lépék...”

**Konferencia Erdélyi Zsuzsanna néprajztudós emlékére
(Balassagyarmat, 2015. november 3–4.)**

Többszöri sikertelen pályázás után a Magyar Művészeti Akadémia anyagi támogatásával az MTA BTK Néprajztudományi Intézete és Zenetudományi Intézete a komáromi Duna Menti Múzeum együttműködésével rendezte meg a Palóc Múzeumban a 2015 februárjában elhunyt Erdélyi Zsuzsanna emléke előtt tisztelgő konferenciát. E nemben ez volt az első hazai szakmai rendezvény. A színvonalas, jó hangulatú tanácskozás nyitónapján a család részéről jelen volt Dobozy Borbála és Dobozy Dániel. Köszöntőjében a múzeumok hazai művelődésben játszott szerepéről szolt Császtvay Tünde, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgató-helyettese, a komáromi Duna Menti Múzeum igazgatója, Csütörtöky József pedig arról beszélt, hogyan próbál az általa irányított intézmény és Komárom városa méltó emléket állítani a csallóközi Viharos-pusztán birtokos/otthonos Erdélyi Pál irodalomtörténésznek és idősebb leányának.

A rendező/vendéglátó (Lengyel Ágnes, a Palóc Múzeum igazgatója) által meghívott előadók az ország különböző vidékeiről idesereglett neves hazai és határon túli folkloristák, a vallási néprajz, ill. a szakrális hagyományok iránt (is) elkötelezett kutatók voltak. A különböző tematikájú és megközelítésű előadások mindegyike valamilyen szalon hozzákapcsolódott az országos imagyűjtési mozgalmat elindító kutatónő karizmatikus, integratív személyiségéhez, páratlan gazdagságú életművéhez, de főként a további összehasonlító folklorisztikai, kegyesség-, művelődés- és vallástörténeti feldolgozást igénylő apokrif népi imádságokhoz. Többen foglalkoztak a vallásos néphagyományok egykori és mai gyűjtőivel, adatközlőivel is, akiket Erdélyi Zsuzsa „szent öregeknek” nevezett.

Az emlékkonferencia alaphangját Harangozó Imre személyes hangú, fotókkal kísért visszaemlékezése Erdélyi Zsuzsával való találkozásairól adta meg; amit este refrénszerűen felerősített a Székely Orsolya készítette film Erdélyi Zsuzsa imagyűjtéseiről. A recenzens kiemelkedő fontosságúnak tartja Tánczos Vilmos elgondolkoztató tudománytörténeti referátumát a hazai szimbólumkutatásról Erdélyi Zsuzsa színszimbolikai tanulmánya ürügyén. Voigt Vilmos aktuális feladatokat vázoló, több évre szóló nagyívű imakutatási tervzetének részleges megvalósítását reprezentálták Horváth Sándor és Limbacher Gábor imaelemzése, Medgyesy S. Norbert, Liszka József és Perger Gyula történeti aspektusú előadásai. S. Lackovits Emőke, Móser Zoltán, Verebélyi Kincső és Silling István gazdag történeti és recens, képanyaggal illusztrált, magas színvonalú és ötletgazdag prezentációja a tudományos vizsgálatok újabb aspektusaira és módszereire irányította a figyelmet. Értelemszerűen helyet kapott a konferencián néhány olyan előadás is (Czövek Judité, Lengyel Ágnesé és Jusztin Péteré), amely két archaizmusokat őrző régió, a Zoborvidék és Palócföld imahagyományáról szólt – Erdélyi Zsuzsanna munkásságának tükrében. Figyelemre méltó, frissen gyűjtött anyagot mutatott be két fiatal kutató: Silling Léda a pravoszláv offerekről és Jusztin Péter egy rimóci asszony kéziratosa imafüzeteiről. Varga Lajos segédpüspök volt az egyetlen „szakmán kívüli”, aki a hivatalos egyház szemszögéből foglalkozott a népi vallásosság összetett jelenségével. A *Múltunk iratlan lírája – Az archaikus népi imádságműfaj háttérvilága* című (Kalligram, Pozsony 2015) posztumusz életműkötet bemutatásakor Küllös Imola nemcsak felvázolta Erdélyi Zsuzsa családja szellemi hátterének meghatározó szerepét pályáján, hanem közös felelősségünkre: a következő kutatógeneráció kinevelésének fontosságára hívta fel a figyelmet. Hangsúlyozta, hogy Erdélyi Zsuzsanna nemzeti kincsnek számító hagyatékát minél szélesebb körben kell megismertetni és az itt is látott, hallott újabb kutatási szempontok, módszerek alkalmazásával kell továbbépíteni. Ehhez ilyen és hasonló szakmai eszmecserékre, fiatal szakemberek bevonására van szükség.

A viszonylag szűk körű, de témákban és ötletekben gazdag, több tudományterületet érintő, igen tanulságos emlékkonferenciát a vendéglátó Palóc Múzeum emlékezetes művészi és kulturális élményekkel fűszerezte. Az első

este a múzeum Kötárában bensőséges hangulatú, lélekemelő koncertet adott a Comedia et Musica Mundi együttes megzenésített népi imádságokból, másnap délben pedig a múzeum új néprajzi Látványtárát mutatta be Lengyel Ágnes.

A szervezők azt remélik, hogy az előadásokat tanulmánykötetbe foglalva is megismerheti a szakma és a vallási néprajz kérdései iránt érdeklődő olvasóréteg.

KÜLLŐS IMOLA

**„Őrizetek, szent angyalok, Forogjatok, szent keresztetek”
Szakrális népművészetünk múltja és jelene
(Budapest, 2015. december 16.)**

Az esztergomi Keresztény Múzeum és a Magyar Művészeti Akadémia közös rendezvényt, a Pesti Vigadóban elkészült kiállítással („*Begyűtt Jézus a házamba*”) tisztelgett Erdélyi Zsuzsanna néprajzkutató (1921–2015) emléke előtt. A kiállítás 2015. november 27-től 2016. január 10-ig látogatható. A 2016-os esztendő Erdélyi Zsuzsanna születésének 95. évfordulója, s egyúttal nagypajára, Erdélyi Jánosra is emlékezünk, hiszen 170 éve jelent meg *Népdalok és mondák* (I–III. Pest, 1846–1848) című úttörő művének első kötete.

1968. december 17-én, amikor Erdélyi Zsuzsannának egy gyűjtőútján akkor addig nem ismert imádság szöveget pörgetett ki az idő – új műfajra talált. „*Úgy tetszik, engem a mindenható nagy Úristen tartott a kegyelmibe! Ha nem így lett volna, most nem idézhetném föl az 1968. december 17-től mind a mai napig végbement történéseket, amelyek az isteni gondviselés szándékából következtek be. Mindig úgy érzem, hogy – bár saját akaratom határozza meg tennivalóim sorát – valójában távvezérelt ember vagyok, akinek jelentős döntései mögött fölsejlik valami fenső erő*” – mondta. E soha nem hallott szöveg azonnal felkeltette érdeklődését. A hosszú könyvtári kutatást intenzív terepmunka, gyűjtés követte, amely rövid idő alatt több száz szöveget hozott elő a népi emlékezetből. Egy nyomaiban a középkorig, a ferences lelkiségig, vagy a barokk szellemiségig visszanyúló, egész Európában ismert imádsághagyomány tárult fel, amit más népeknél az írásbeliség, nálunk a szóbeliség őrzött meg, megmutatva vallásos költészetünk szépségét és mérhetetlen gazdagságát, a kereszténység és a magyar nemzeti kultúra szoros összefonódását.

„*Az archaikus népi imádságok nemzeti kultúránk látókörébe kerülését az idők különös jelének tekinthetjük. Olyasvalaminek, ami önmagánál többet jelent, mert – mint valami kódfejtő kulcs – egyszerűen világossá teszi szellemi műveltségünk évszázados, évezredes, sőt: időtlen összefüggéseit. Valami misztikus értelem az ember és a nép anyagi, szellemi és lelki megnyilatkozásait bekapcsolja természetes és természetfölötti rendelkezésükbe*” – vallotta.

Az imádságokkal feltárult a középkor és a barokk vallásos költészetének világa, amely nemcsak magyar, hanem legalább annyira európai költészet is. Erdélyi Zsuzsanna 1974-ben jelentette meg a *Hegyet hágék, lőtőt lépék* című kötetet, amely reprezentatív válogatást nyújtott az addigi gyűjtésekből. Műfajt jelző fogalomná vált a címe is, mely egy moldvai származású asszonytól lejegyzett imádság első szavait őrizte: „*Hegyet hágék, Lőtőt lépék, Kő káplonicskát láték. Bellől arannyas, Küel irgalmas Szent Világ Úrjézus Krisztus benne lakik vala...*” Évek alatt tovább bővült a *Hegyet hágék...* első kiadása. Az archaikus imádságok kutatásának eredményei több kötetben olvashatók.

Van azonban gazdag életművének egy olyan kézzelfogható és jól látható bizonyítéka is, amelyről korábban több helyen, szomorúan és nagy aggodással, sőt, nem kevés keserőséggel emlékezett meg.

Boldog emlékü Bálint Sándorral már a '70-es évek derekán tervezte a népi vallásosság tárgyi emlékeinek az összegyűjtését és szakgyűjteménybe való elhelyezését, feldolgozásának elindítását. Ahogy írta: 1979 végén döbbsent rá, hogy itt az ideje lépni. Új évtized kezdődik s az ilyen időpont alkalmas valaminek az elindítására. A kezdeményezéséhez az archaikus imádságok kutatásának eredményei, országos és nemzetközi ismertsége teremtette meg a megfelelő alapot.

Tervéhez megnyerte Lékai László bíboros, esztergomi érseket, aki támogatta a vallási néprajzi kutatást. Az *Új Ember* 1980. január 6-i számában oldalnyi közleményben közösen kérték az ország lakosságát egy leendő gyűjteményhez való tárgyi adakozásra. A szent célra használt tárgyak ugyanúgy a szakralitás őrzői, mint az imádságok szövegei. A felhívásnak, majd az időközben megismételteknek hatalmas visszhangja lett. Áradtak a küldemények.

Az anyagból kiállítást is rendezett az esztergomi Bazilika Szent István-kápolnájában. A vendégkönyv tanúsítja a látogatottságot. Joggal, mert a gyűjtemény létrehozása és a kiállítás is a maga nemében egyedülálló tett volt Kelet-Európában. „*A tárgyakat a nép adta szívvel-lélekkel, csodálatos levelek kíséretében, hiszen becses emlékeinek, tárgyainak megnyugtató jövőjét az érseki felügyelet alatt látta biztosítva. Mi is ilyen értelemben és ígérettel kérjük*” – írta Erdélyi Zsuzsanna. Néhány év alatt szentképek, imakönyvek, ponyvák, ájtatossági tárgyak, apácamunkák százai érkeztek Esztergomba. A műtárgyak száma több ezer darab! Szomorú tény, hogy a bemutató kiállítás után hosszú ideig csak raktári anyagként tárolták a gyűjteményt, amely – Zsuzsa néni szavaival – valóban Csipkerózsika álmát aludta... Ugy is értelmezhetjük, hogy az ajándékozók és az ajándékozott tárgyak számára 2015 advent-jéig ez a várakozás időszaka volt, hiszen az időközben a Bazilika északi tornyába helyezett anyag – szakmai értelemben véve – gazdátlanul porosodott. A főegyházmege tulajdonát képező gyűjtemény 1992-ben került a Bazilikától a Keresztény Múzeum gondozásába.

2002-től három figyelemfelkeltőnek szánt kiállítást rendeztünk a gyűjtemény anyagából: az első a szentképekből, a 2. az ima- és énekeskönyvekből, valamint ponyvák, 3. az apácamunkákból válogatott. Két gyűjtemény anya-

gából bemutató-feldolgozó könyvet is megjelentettünk (*Fodor József búcsúvezető zarándokkönyve* és az *Apácamunkák*). Új helyzet akkor állt elő, amikor 2013-ban a néprajzi anyag a Bazilika tornyából a régi Szeminárium épületébe, a mai Szent Adalbert Központba került. Így – a már Kontsek Ildikó művészettörténész irányítása alatt álló Keresztény Múzeum keretei között – vált lehetővé a módszeres feldolgozása, leltárba vétele, restaurálása, gondozása és későbbi bemutatása, publikálása is. A teljes gyűjtemény feldolgozása folyamatos, és még további éveket vesz igénybe.

Zsuzsa néni szívének kedves ügye volt a gyűjtemény, melyet évtizedek munkája, sokak ajándékozó szeretete hozott létre. Aggódva figyelte sorsának alakulását, és nagy megnyugvással vette tudomásul, hogy az ő kezdeményezésére a gyűjtemény anyagából a Magyar Művészeti Akadémia székházában kiállítást rendezhetünk. Három héttel halála előtt Zsuzsa néni ezt mondta: *„Most már nyugodtan szállok a síromba, mert jó helyen és jó kezekben van a gyűjtemény...”*

A feldolgozásnak ebben a szakaszában jól látható, hogy a gyűjtemény nem csak a népi vallásos élet tárgyait reprezentálja, hanem ennél tágabb lelki-tárgyi világot őriz: a magyarországi vallásos élet egyedülálló gyűjteménye ez, benne a népi vallásos élet anyagával, vagyis évek alatt az ország hitéletének múzeumi anyaga gyűlt itt össze.

Jól tudjuk, hogy az Egyház véleménye pozitív módon változott a népi vallásossággal kapcsolatban. Annak megismerését és az abban gyökerező óriási lelki tartalékok mozgósítását külön *egyházi iránymutató* dokumentum elemzi, amely egyértelműen kimondja: *„A népi vallásosság egyházi valóság, amelyet a Szentlélek indít és támogat, amely felett a Tanítóhivatal gyakorolja hitelesítő és biztosító funkcióját... a népi jámborság szinte veleszületett érzékel rendelkezik a szent és transzcendens dolgok iránt.”*

Csodálatosan érezhető a gyűjtemény tárgyain keresztül a fenti sorok valósága, az adományozók szeretete, különös vonzódása a szenthez és kitüntetett tisztelete az Anyaszentegyház iránt. Nagyon sok esetben, ahogy erről kísérő sorok is vallanak, a család féltve őrzött, örökölt tárgyait adták át, így a beérkezett anyagok sajátos értelemben vett felajánlott tárgyaknak, mintegy offereknek tekinthetők, egy-egy tárgy – ha úgy tetszik, egy-egy lélekdokumentum. Ezeket a tárgyakat az ajándékozók Esztergomba, az esztergomi prímásnak a kérésére küldték, szent célra ajánlották fel. Önálló múzeum megszületésének ma nincs realitása, de a Keresztény Múzeum gyűjteményeként teljesíteni tudja mind a felhívást tevők, mind a felajánlók szándékát. A katolikus vallásos élet gyűjteménye ez, amelynek része a szakrális népi kultúra tárgyi világa is. Megalapozása és létrehozása is Erdélyi Zsuzsanna, az európai híró tudós, *A Nemzet Művésze* fáradhatatlan munkálkodásának az érdeme. Életművének gondozása, folytatása a hozzá méltó lelkülettel, szolgáló szeretettel az utókor kötelessége. Zsuzsa néninek, az alapítóknak, a sok száz adományozó családnak a múzeum a köszönetét fejezi ki.

A Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti Tagozata művészettörténész és gyakorló népművész tagjainak, valamint a tagozat néprajzos ösztöndíjasainak szakmai tanácskozást szervezett az esztergomi Keresztény Múzeum vallásos néprajzi vendégkiállításának alkalmából.

A néhai Erdélyi Zsuzsanna akadémikus asszony emlékének szentelt konferencia népi kultúránk vallásos, lelkeségi elemeinek, szakrális népművésztünknek a múltját, illetve a jelen népművészeti ihletésű alkotásaiban való továbbélését kívánta bemutatni, érzékeltetve időbeliségét és mélységét, hatásait és az őt ért hatásokat is.

A művészeti igényű tanácskozásnak egyaránt szándéka volt az értelmezés és az átérés lehetőségének megteremtése, az érzelmi kötődés bemutatása az alkotási folyamat, az alkotások és az alkotók megismertetése által is.

SOÓS SÁNDOR

A Nagy Háború hatása a mindennapok kultúrájának változására (Szeged, 2015. november 26–27.)

A Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke, az MTA–SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, a SZAB Néprajzi Munkabizottsága és a Meritum Kulturális és Művelődési Közhasznú Egyesület 2015. november 26–27-én az első világháború 100. évfordulója alkalmából konferenciát szervezett Szegeden. A Nagy Háború nemcsak az európai hatalmi viszonyokat és az államhatárokat változtatta meg gyökeresen, hanem jelentékeny hatást gyakorolt a mindennapokra is, hiszen alapvetően átformálta a korábbi kapcsolathálókat, és új kihívások elé állította a közösségeket. A háború olyan átmenetként értelmezhető, amely a modernitás egyes folyamatait felerősítette, új jelenségeket hozott a felszínre, vagy a változásoknak új irányokat szabott. A háború egyúttal krízishelyzet is volt, amely új válaszok és modellek keresésére ösztönözte a társadalmat, több nemzedéken át, működő modelleket kérdőjelezett meg. A szervezők (Glässer Norbert, Mód László) olyan fórumot kívántak teremteni, ami lehetőséget nyújtott különböző tudománysszakok, néprajzosok, antropológusok, irodalmárok, szociológusok és történészek számára arra, hogy megosszák egymással és az érdeklődőkkel kutatási eredményeiket.

A fővédnökséget Habsburg Lotharingiai Mihály, a Mindszenty Alapítvány elnöke, a Szuverén Máltai Lovagrend rendkívüli és meghatalmazott nagykövete vállalta el, aki a városháza közgyűlési termében elmondott köszöntőjében felidézte József főherceg alakját, háborús szerepvállalását. Nagyját szoros kapcsolat fűzte a szegedi 46-os gyalogezred katonáihoz, akikkel

együtt harcolt a doberdói fennsíkon. A konferencia megnyitóján Hugo Zuckermann és Lehár Ferenc közös szerzeménye, az első világháború idején oly népszerű *Reiterlied* dallamai csendültek fel Benedekfi Gábor és Bónus Gábor előadásában. A plenáris előadások szekciójában Pál József az Osztrák–Magyar Monarchia vonatkozásában a nyelv megváltozott szerepéről, Kürti László Manno Miltiades karikatúráiról, Jakab Albert Zsolt pedig az első világháború kolozsvári emlékezetéről adott áttekintést.

A délutáni program a Bölcsészettudományi Kar épületében folytatódott, ahol Barna Gábor megnyitotta Garamvölgyi Anett *Aranypáva-díjas* népzenei közreműködésével az „*Itt, a lövészárk mentén*” című időszaki kiállítást. A Szanka József magángyűjteményéből rendezett tárlat azt próbálta bemutatni, hogy a háború miképpen formálta át a levelezőlapok képi világát. Az első világháború idején a családok és a fronton harcoló katonák kapcsolattartásának egyik legfontosabb eszköze lett, ugyanakkor a háborús propaganda is igyekezett kiaknázni a benne rejlő lehetőségeket.

A délután sorra kerülő szekciók közül az írásbeliséget és a narrativitást középpontba állító tartalmazta a legtöbb előadást, amelyek főként naplókat, leveleket és önéletírásokat elemeztek. Változatos tematikát vonultatott fel a másik két szekció is, amelyek egyfelől a háború hatását, másfelől a közösségszerveződés problémakörét járták körül. Az első nap *A doberdói fa visszatér* című dokumentumfilm vetítésével zárult, amely a Móra Ferenc Múzeumban őrzött, a szegedi 46-os gyalogezred katonái által 1916-ban kivágott szederfa történetét dolgozta fel. Az esti programot megtisztelték jelenlétükkel Gianfranco Simoni vezetésével a Karszti Barlangkutató Csoport tagjai, akik bemutatták a résztvevőknek a Karszt-fennsík harctéri emlékeinek a megőrzésére irányuló tevékenységüket. Évek óta szorosan együttműködnek a szegedi székhelyű Meritum Kulturális és Művelődési Közhasznú Egyesülettel, amely többek között az egykori csataterék kutatásával, valamint az első világháborúhoz kapcsolódó emlékhelyek kialakításával és helyreállításával is foglalkozik.

November 27-én délelőtt a tudományos ülészak három szekcióban folytatódott tovább, amelyek a változó társadalmi szerepek, a háború percepciója, valamint a felekezeti és a vallási élet témák köré szerveződtek. Délután az emlékezet, gyász, hőskultusz, illetve a muzealizáció, reprezentáció, örökség-sítés háborús vonatkozásait vették górcső alá az előadók.

A konferencián elhangzó mintegy 60 előadás rámutatott arra, hogy a téma iránt felfokozott az érdeklődés a különböző tudományszakok részéről. Örömmel tapasztaltuk azt, hogy a szekciókban élénk eszmecsere folyt, ami számos vonatkozásban előrevetítheti a jövőbeli együttműködések lehetőségét. Konferenciánk reményeink szerint jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy az első világháború mindennapi életre gyakorolt hatását minél jobban megismerhessük és megérthessük.

FFSS 2015. Doing Folkloristics in the Digital Age Beszámoló a Folklore Fellows 9. nyári egyeteméről

2015. június 11. és 18. között kilencedik alkalommal rendezték meg a Folklore Fellows nemzetközi nyári egyetemét 20 fiatal folklorista és 10 oktató részvételével. A Kaarle Krohn és Antti Aarne által a 20. század első évtizedében a folkloristák nemzetközi együttműködésének elősegítésére alakult finn szervezet 1991-ben szervezett először nyári egyetemet fiatal kutatók számára. A változó finnországi helyszíneken (pl. Turku, Helsinki, Lammi, Viena Karelia) megrendezett találkozók minden alkalommal egy központi, aktuális témát jártak körül, ezek sorában volt többek között a hagyomány és megújulás (1993), a lokalitás és globalizáció (1997), a variálódás (1999), az emlékezés (2002), valamint a szájhagyomány és terepmunka (2007) kérdése.

A nyári egyetem helyszínéül a szervezők ezúttal a Turku melletti sziget-csoport egyik szigetét, Seili-t választották, ahol a Turku Egyetem kutatóállomása adott otthont a rendezvénynek. A nyári egyetem központi témáját ebben az évben a digitális kor folklorisztikájának új elméleti és gyakorlati kérdései jelentették. Ezen belül öt altéma foglalta keretbe egy-egy nap előadásait: 1. az Internet mint kutatási terep és az ehhez kapcsolódó etikai kérdések; 2. online közösségek és kreativitás; 3. szerzőség és populáris kultúra; 4. közösségi archívumok (participatory archives); 5. archiválás és digitális adatbázisok. Ebben a keretben hangzott el minden nap két plenáris előadás a nemzetközi oktatói gárda tagjaitól (Lynne McNeill, Sari Östman, Robert Glenn Howard, Jaakko Suominen, Anneli Baran, Trevor J. Blank, Anne Heimo, Kirsi Hänninen, Lauri Harvilahti és Christoph Schmitt), majd négy előadás a világ különböző pontjairól (USA, Kína, Finnország, Észtország, Magyarország, Csehország, Lengyelország, Koszovó, Olaszország, Írország, Skócia) érkezett fiatal folkloristáktól. Magyarországot két résztvevő is képviselhette, Ilyefalvi Emese a magyar rólvasások készülő adatbázisát mutatta be, Vargha Katalin pedig azt a kérdést járta körül, hogyan vizsgálhatók folklorisztikai szempontból a politikai választásokhoz kapcsolódó internetes mémek.

Az előadásokat élénk és termékeny vita követte, az eszmecsere esténként informális keretek között folytatódott, a szaunában vagy közös zenélés keretében. A programot kirándulás is színesítette, a kedvelt finn üdülővárosba, Naantali-ba látogattak a résztvevők. A nyári egyetem záró ceremóniáján valamennyi résztvevő felvételt nyert a Folklore Fellows' Society tagjai közé, a rendezvényt reményeink szerint több közös nemzetközi projekt követi majd az elkövetkező években.

VARGHA KATALIN

NÉPRAJZI MUZEOLÓGIA

Az Erdély tájegység a Skanzenben

Sajnálatos módon a Szabadtéri Néprajzi Múzeum 1967-es alapításakor, majd pedig az 1970-es önálló országos múzeummá válásakor az Alapító Okirat a működés és kutatás tekintetében szűkítést tartalmazott, ugyanis csak az ún. trianoni Magyarország területét engedélyezte hatókörében. A legelső perctől kezdve az itt dolgozók számára egyértelmű volt, hogy ez a bántó szűkítés nem követi a kulturális jelenségek területi és etnikai lefedettségét, hiszen azok nem ismernek el mesterséges határokat. Már a legelső tájegység felépítésekor és átadásakor (Felső-Tiszavidék, 1974) kisebb-nagyobb intenzitással felvetődött a határainkon túli magyarság kultúrája bemutatásának az igénye. Sajnos 1998-ig kellett várni a változásra, miszerint Hámori József miniszter úr 1998 kora nyarán módosította az Alapító Okiratot és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum gyűjtő- és kutatási területeként az egész magyar nyelvterületet jelölte meg, beleértve a kontinensen kívüli diaszpórákat is.

A szerencsés és nagyon várt változást követően 1999-ben Tusnádon a hagyományos népi építészeti konferenciasorozat keretén belül *Erdély népi építészete* címmel külön szekciót indítottunk, melynek előadásait önálló kötetként még ugyanebben az évben meg is jelentettük. E konferencia tekinthető az ún. Erdély tájegység megvalósítása első lépésének, hiszen itt kezdtük el számba venni ismereteinket, kutatási eredményeinket és itt jelöltük ki a további kutatások fő irányait is.

Egy OTKA-kutatás segítségével megindult az erőteljes felmérés és kutatás, munkatársaink települések százait keresték fel a 102 ezer km²-nyi ún. Erdély területen, s gyűjtötték össze a különböző életmódtípusokat és a nekik megfelelő legjellegzetesebb, népi építészeti értékeket hordozó objektumokat. E feltárómunka csúcsa 2006 ősze volt, amikor is egy nagyszabású programhirdető tudományos tanácskozást tartottunk. Jól mutatja a szakmai közvélemény és a társintézmények élénk érdeklődését, hogy ez a tanácskozás a Magyar Néprajzi Társaság, az MTA Néprajzi Kutatóintézete, a budapesti, a debreceni, a szegedi és a pécsi egyetemek néprajzi tanszékei, a kolozsvári székhelyű Kriza Társaság és hat erdélyi múzeum (Marosvásárhely, Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy, Székelykeresztúr, Székelyudvarhely és Kézdivásárhely) közös összefogásával jött létre. A tisztázó előadások és tudományos viták lezárása után 2007-ben Vass Erika néprajzkutató és Buzás Miklós építész összefoglaló tanulmányt írt a megvalósítandó Erdély tájegység telepítési tervére vonatkozóan. E tanulmány különleges értéke, hogy az építészeti jelenségeket és a jellemzően erdélyinek vélt kulturális jelenségeket egy koordináta-rendszerbe szervezve párosítja, ezáltal biztosítva e hatalmas terület komplex

bemutatását. Ez a tanulmány jó alapot szolgáltat arra, hogy vezérfonalként használva az egyes épületfelelősök a legoptimálisabb, a szempontrendszer legtöbb közös többszörösét magában hordozó épületet választhassanak ki.

Egy második OTKA-kutatás, valamint az NKA Múzeumi, majd Közgyűjteményi Kollégiumainak támogatásával el is indult a konkrét épület-kiválasztás, esetenként -bontás, tárgyvásárlás és ezek biztonságos hazaszállítása. A legelső lebontott és áttelepített épületünk a csíkszentdomokosi lakóház volt. A kutató-soknak különösen nagy lendületet adott a 2013 őszén megítélt és 2014-ben felhasznált ún. NKA miniszteri keret, mely 125 millió forintot biztosított kutatásra, épület- és tárgyvásárlásra, bontásra és hazaszállításra. Az eddigi támogatásokat megfejeelve 2015 tavaszán a múzeum és az őt segítő közalapítvány támogatási szerződés kötött az MNB Értéktár Programjával, melynek értelmében két évre egyenlő arányban elosztva 300 millió forint támogatás jut az Erdély tájegység előkészítésére, illetve megvalósítására. Ez az óriási összeg gyakorlatilag elérhető közelségbe helyezte azt az értékmentő munkát, melyet a Skanzen Erdély területén végez.

A magyar néprajztudomány eddigi története során számtalanszor megélte már az ún. 24. óra effektust, és bizony az erdélyi értékmentő munkákra is ez a kétségbeesett mentés a jellemző. Az elmúlt évek során Románia, s ezen belül Erdély lakossága a Nyugat-Európában vállalt ideiglenes munkavállalásnak, az ún. földjára törvény jövedelempótló hatásainak és az EU-hoz való csatlakozásnak köszönhetően az anyagi javak terén gyarapodásnak indult, modernizálódni kezdett. Ez – hasonlóan a Magyarországon az 1970-es évek elején tapasztalt, ún. kockaház-építési lázhoz – azzal jár, hogy szinte napról napra tűnnek el régi utcások, bontják le a hagyományos népi építészeti objektumokat és építik fel modern, de nem mindig tájba illő és esztétikus új épületeiket. Érezhető, hogy a román műemléki hatóságok különösebben nem támogatják a kisebbségi magyar épített örökség minden áron történő megvédését, a helyi lakosság polgárosodása és tudata pedig még nem jutott el arra a szintre, mely értékként kezelné a régit, a hagyományosat, és a modernizálást egy értékörzés keretein belül tudná elképzelni. Mondom ezt annak ellenére is, hogy Torockó vagy Énlaka vagy egyéb, helyben csodálatosan megőrzött műemlék-együttesekre ismerünk példákat szerte Erdélyben. Az erdélyi múzeumoknak pedig részben nincs szaktudásuk, de leginkább anyagi forrásuk arra, hogy nagy- és kistájanként kis skanzeneket vagy épületegyütteseket hoznának létre. Tehát a Skanzen lehetősége, de még inkább felelőssége óriási, mely elvárásoknak a fent említett anyagi támogatásokkal erőnkön túlnyúlóan is igyekszünk eleget tenni.

Végül is 2015 nyarára, őszére elkészült egy véglegesnek mondható (esetleg kisebb módosításokkal megváltoztatható) telepítési koncepció, mely szerint 16 földrajzi és 2 tematikus (tanya és kolyiba) egységbe sorolva 124 épület segítségével mutatjuk be Erdély népi építészetét és átalakuló életmódját az 1920 és napjaink közötti időszakban. Természetesen fontos jelezni, hogy Erdély

alatt nem csak a Királyhágón túli területeket értjük, hanem a Partiumot és a temesi Bánság vidékét is ide számítjuk. A látogató számára történő könnyebb megértés érdekében használjuk a sommás Erdély összefoglaló kifejezést. A templommal, iskolával, parókiával, különböző gatterekkel és vízzel hajtott műhelyekkel kompletté tett tájegységben számításaink szerint mintegy 25–30 ezer tárgy kerül majd ki az állandó kiállításokba. Az új tájegység mintegy 10–12 ha új földterület megvásárlását is igényli. A bemutatás időszaka gyakorlatilag a trianoni elcsatolástól napjainkig tart, s ez nem véletlen. Úgy ítéljük meg, hogy a Kós Károlyék és Thoroczkaiék által feltárt archaikus Erdély bemutatására két ok miatt nincs már lehetőség. Egyrészt a megmaradó értékes épületeket – úgy gondoljuk – helyben kell megőrizni, másodsor: ezen megmaradó építmények száma egyre csekélyebb, s ehhez csatlakozik az is, hogy az archaikus korokat bemutató épületeket nekik megfelelő korú tárgyakkal kellene berendezni, amire semmi esélyünk nincs napjainkban. Ugyanakkor fontos azt is leszögeznünk, hogy ez a tájegység egy olyan életmódot szeretne bemutatni, amikor az erdélyi magyarság kisebbségi helyzetbe került, folyamatosan aszimilálódott, csökkent a létszáma, és rendkívül izgalmas, ambivalens életstratégiákat alakítottak ki a megőrzés és a beolvadás közötti ingázás során.

Társadalmunk túlnyomó többségének a bemutatandó korszakból van konkrét Erdély-élménye, s erre a feldolgozatlan társadalmi kataklizmára szeretnénk reflektálni a rengeteg innovációval feldúsított kiállításainkkal. A hagyományos enteriørszerű bemutatási módszert nagyságrendekkel felülmúló új interpretációs eszközökkel szeretnénk a látogatókat provokálni, gondolkodásra készíteni és bevonni e történelmi trauma mindenkit megnyugtató módon történő kibeszélésébe. A Nyárad-vidékről származó unitárius templom másolata alatt egy 500 m²-es, félig földbe süllyesztett galéria segítségével mutatjuk be Erdély évszázados történelmét és azon jellegzetességeit, melyek a mai napig hatnak a magyar nemzeti kultúra egészére. A projektet 12 néprajzos, 3 építész, 8 restaurátor és 8 nyilvántartási dolgozó, valamint a MOME és az MTA–SZTAKI külső munkatársai, múzeumon kívüli kollegák és az erdélyi múzeumok vállalkozó szellemű munkatársai közösen valósítják majd meg.

2015. március 1-jével e sorok írója miniszteri biztosi megbízást kapott, melynek célja többek között az Erdély tájegység előkészítése volt. Örömmel tájékoztatom a kedves olvasókat, hogy az Erdély tájegység Szentendrén történő megvalósításának I. ütemére elkészült a kormányelőterjesztés. A háromszéki kúria és cselédház, a két torockói épület, a kalotaszegi, a Kis-küküllő menti és a Hunyad megyei épületek alkotta I. ütem 2018. március 15-ére kell hogy elkészüljön 2,5 milliárd forint bekerülési összeggel. A teljes tájegység felépítésére 2020. december 31. a határidő, s terveink szerint 2021 májusában ünnepélyes keretek között a teljes tájegységet meg fogjuk tudni nyitni. A program iránti óriási kormányzati és társadalmi elvárást bizonyítja, hogy a kormány tervei szerint EU-s forrásból az iskolákat működtető KLIK-ekhez több tízmilliós pályázati alapokat fognak telepíteni, melyeket az egyes iskolák

a Skanzen Erdély tájegységének meglátogatására pályázhatnak meg és költhetnek el. Az alsó- és középfokú oktatás bázisprogramjaihoz alkalmazkodva olyan komplex oktatási csomagokat dolgozunk ki, amelyek elősegítik az adott téma látogatás előtti és utáni, valamint a helyszínen történő feldolgozást és elsajátítását. Számításaink szerint a jelenlegi 180–200 ezer fő közötti látogatószám a tájegység teljes megnyitása után az első öt évben el kell hogy érje a 250–280 ezer főt éves szinten.

Azt gondolom, nem vagyok egyedül azzal a véleményemmel, hogy nem csak a Szabadtéri Néprajzi Múzeum történetének, hanem az egész magyar néprajzi muzeológiának, sőt, a néprajztudománynak egyik legnagyobb csúcsteljesítménye lesz e hatalmas program megvalósítása.

CSERI MIKLÓS

* * *

ALMA MATER

A pozsonyi Etnológia Tanszék budapesti látogatása

Az ELTE BTK Néprajzi Intézete és a pozsonyi (Bratislava) Comenius Egyetem Etnológia és Kulturális Antropológiai Tanszéke között a régebben szorosabb együttműködés az utóbbi időben újra felélénkülhetett. Marta Botíková tanszékvezető professzorasszony 2014 őszi budapesti látogatását követően 2015 márciusában a budapesti Néprajzi Intézet diákjai és tanárai, Mohay Tamás, Deáky Zita és Smid Mária Bernadett egy napra ellátogattak Pozsonyba és betekintést nyerhettek az ottani tanszék működésébe, tanítási menetébe. A kapcsolat további ápolása érdekében intézetünk viszonzta a meghívást. Így történt, hogy 2015. november 13–14-én a pozsonyi intézetvezető, Marta Botíková és három kolléganője, valamint nyolc diákjuk eljött Budapestre, hogy ezúttal mi mutathassuk meg nekik egyetemünket és a várost. Velük jött a neves szlovák etnológus, Ján Botík is, kinek fő kutatási területei a szlovákiai etnikai kisebbségek és a magyarországi szlovákok kultúrája.

Ez alatt a két nap alatt, amit itt töltöttek, remélhetően jó és hosszú távú kapcsolatok alakultak ki a diákok és tanárok között egyaránt. Szóba kerültek közös kutatások lehetőségei is, főleg a szlovákiai magyar falvak vonatkozásában, ahol nagy segítségére lehetnénk egymásnak, például a nemzetiségek együttélése, az interetnikus kapcsolatok kutatása terén. Az ELTE Néprajzi Intézete számára különösen aktuális az együttműködés, hiszen a diákok 2015 nyarán egyhetes terepgyakorlat keretében megkezdték a gyűjtőmunkát a szlovák–magyar nyelvhatáron fekvő faluban, Berzétén (Brzotín). Ezt a munkát szeretnék folytatni, és az eredményekről egy kisebb kötetet megjelentetni 2016 őszére, amivel Berzété lakóinak is hasznára lehetnénk, és megköszönhetnénk támogatásukat és segítségüket. A pozsonyi tanszék diákjainak, tanárainak bekapcsolódása a kutatásba új perspektívát nyithatna, és kitérítésként az együttműködés kereteit. Ez azért fontos, mert ma már nagyszámú szlovák és cigány közösség is él a településen, vizsgálatukat nem kerülhetjük meg, sőt, csak velük együtt lehet reális képet kialakítani Berzétéről. Ehhez szükség van szlovák nyelvű kutatókra, a tapasztalatok és az eredmények összehasonlítására, a megbeszélésekre, a közös és eltérő jelenségek felmutatására.

A szakmai együttműködés a két ország kutatói között korábban az 1970-es években volt élénk, ahogy azt Paládi-Kovács Attila professor emeritus a vendégek tiszteletére rendezett esti intézeti fogadáson elmondta. Paládi-Kovács Attila, Ján Botík és kortársaik nagy múltú közös együttműködésekre tekinthetnek vissza. Mindketten felhívták a hallgatók figyelmét a hasonló események és a szakmai kapcsolatok jelentőségére.

A pozsonyi vendégeknek mindenekelőtt megmutattuk intézetünket, a termeket és könyvtárunkat, ahol tájékoztatást kaptak az intézet könyvgyűjteményéről, a könyvtár működéséről és tevékenységéről. Nagyon örültek az angol nyelvű könyvajándékoknak is. A délutáni szakmai beszélgetés során több terv lehetősége került szóba az intézet hallgatói és oktatói részéről egyaránt. Felmerült egy közös tanulmányi kirándulás és diák-konferencia lehetősége is. Mindeközben a résztvevők megkóstolhatták a szlovák vendégek által hozott sajtót és a tanszékünk tanárai, diákjai által sült süteményeket.

A diákok megvitathatták egymás közt eddigi kutatásaik témáit és eredményeit, tanulmányaik menetét, tapasztalataikat és meséltek eddigi terepgyakorlataikról. Szóba került az Erasmus cserediák program, az abban való részvétel Budapesten vagy Pozsonyban. A találkozás közös nyelve főként az angol volt, de Marta Botíková kiváló magyar nyelvtudása és az ELTE Néprajzi Intézet szlovákiai diákjainak nyelvismerete is jelentősen megkönnyítette a kommunikációt. A két tanszék fiatalsága a péntek estét a Tázló népzenei együttes csángó táncházában zárta, ízelítőt kapva a magyarországi táncházak világából is.

A program keretében közösen megnéztük a Néprajzi Múzeum állandó kiállítását Vida Gabriella vezetésével, aki a Kerámiagyűjtemény hatalmas anyagát is megmutatta. Szuhay Péter pedig bemutatta az általa készített Roma Kultúra Virtuális Háza című honlapot. A második napon megtekintettük az Orvostörténeti Múzeum kiállítását is, majd a városban megejtett hosszabb séta alkalmával útba ejtettünk néhány budapesti nevezetességet. Jó volt látni és megtapasztalni, hogy a pozsonyi vendégek rendkívül nyitottak és érdeklődők voltak.

A programot közös ebéddel zártuk. Mindkét egyetem hallgatói és oktatói elmondták, hogy sok szép élménnyel lettek gazdagabbak, az itt megkötött ismeretségek értékes szakmai és emberi kapcsolatokat eredményeztek, valamint reményüket fejezték ki a kapcsolatok további folytatására. Mindehhez tartozik, hogy a budapesti és a pozsonyi diákok közös facebook portált hoztak létre, és ezen külön-külön is tartják a kapcsolatot.

A találkozó megszervezésében szerepet játszott Deáky Zita tanárnő és az ELTE szlovákiai diákjai, akik nyelvtudásukkal az esemény gördülékenyebb lebonyolítását tették lehetővé. Köszönet érte!

BODA BIANKA

* * *

SZEMLÉ

**Soltész Márton monografikus összegzése
az író Csalog Zsolt életművéről**

Soltész Márton: *Csalog Zsolt*. Argumentum Kiadó és Nyomda KFT, Budapest, 2015. 512 old.

Az Argumentum Kiadó összegző igényű irodalomtörténeti monográfiájának: az ifjú irodalomtörténész, Soltész Márton (született: 1987) életrajz- és életműelemzésének *éppen mostani* megjelentetését akár tudatos reklámfogásként is értelmezhetnénk! Csalog Zsolt ugyanis, akire generációja egyik legmarkánsabb *írójaként* tekint ez a teljesség igényű és a szeretet-teljes azonosulás hangulatait variáló pályakép, szinte „napra pontosan” az író 80. születésnapjára jelent meg. Hiszen mi, akik etnográfusként–folkloristaként „pályatársai” és „nemzedéktársai” vagyunk (és maradunk most már időnk végezetéig) természetesen számon tartjuk, hogy Csalog Zsolt, akire „ép-

pen most” szakmabeliként is emlékezünk: 1935. november 30-án született Szekszárdon (és 1997-ben távozott ebből az árnyékvilágból).

Jó oka volt természetesen az irodalomtörténeti doktori munkáját a dokumentarista széppróza alighanem legnagyobb hatású hazai teljesítményeként értelmező-értékelő Csalog-i életművet monografikusan elemző: a módszer és a tanulságok messzebb mutató, a kortársi prózairodalom legjavára kisebb-nagyobb mértékben szintén jellemző tendenciák nyomon követése igényével tüzetesen vizsgáló Soltész Mártonnak, ha csupán számon tartotta, de kevéssé hangsúlyozta az *író Csalog* etnográfiai-folklorisztikai iskolázottságát – ennek a le nem tagadható ténynek jótékony hatását írói életműve kiteljesedésére. Az ugyanis – függetlenül a személyesen gyűjtött folklóremlékek mennyiségétől és minőségétől – továbbra is az etnográfusok–folkloristák elméleti igényű és konkrét feladata maradt, hogy az „élettörténeti elbeszélés” és minden ilyen szándékú „személyes emlékidézés” folklór-beágyazottságát az eddigieknél sokkalta tüzetesen elemezzük! Ehhez a majdani elemzéshez Csalog hatalmas méretű, könyvtárban őrzött hagyatékának teljes leltárát is felkínálta ez alkalommal Soltész Márton. Azzal a ki nem mondott, csupán sejtetett biztatással, hogy a céltudatosan kérdező Csalog közreműködésével annak idején szóban megfogalmazódott és „irodalommá” átlényegült önéletrajzi elbeszélés mint folklórműfaj korántsem csak a „parasztokra” volt jellemző. Jellemző volt „a nagypofájú melósokra”, a kommunista pártmunkában végletesen elhasználódott

„káderekre”, a „csövesekre” és az öntudatosan marginalizálódott cigányokra... A Csalog-i életmű arra is figyelmeztet, hogy mely csoportokra milyen mértékben, ha a „paraszt-folklórhoz” mint etalonhoz viszonyítunk.

Soltész Márton könyve mindenképpen fontos mérföldkő, tehát megbízható „etalon” a folklór-alapozású szépirodalom (ha úgy tetszik: a dokumentarista irodalom) értelmezéséhez! Fontos azért, mert szerzője (ezt kortársi tanúként magabiztosan állíthatom!) valóban tud minden tudhatót Csalog Zsolt életéről és munkamódszeréről. És főleg azért fontos, mert a néprajz-folklorisztika számára is kijelöl további feladatokat.

A 80. születésnapon nekünk ezekre a kimondott vagy csak sejtettet feladatokra illendő alaposabban odafigyelnünk!

SZILÁGYI MIKLÓS

Népi építészet, avagy népépítészet: könyvek és gondolatok

Négy népi építészeti könyv ismertetésére és kötetlen beszélgetésre gyűltek össze a szakemberek és az érdeklődők 2015. december 15-én a Fugában, a Budapesti Építészeti Központban. Talán szimbolikus jelentősége is lehetett annak, hogy éppen Kós Károly születésnapjának előestéjén, légvonalban nem messze attól a háztól, ahol a népi építészet kutatásának meghatározó személyisége, Vargha László élt, találkoztunk. Sajnos, sok esetben ez a téma az építészeknek inkább néprajz, a néprajzosoknak inkább építészet. Hogy ez nem kell így legyen, azt jól mutatta, hogy a Fuga Nagyterme zsúfolásig megtelt. Ráday Mihálytól, a városvédelem (és faluvédelem) harcosától, Szegő Györgyig, a *Magyar Építőművészet* főszerkesztőjéig, illetve Filep Antaltól, aki korábban a néprajz oktatását Pécssett tanszékvezetőként is irányította, H. Csukás Györgyig, számos néprajzi munka szerzőjéig, sokan eljöttek mindkét „oldalról”. Jelen volt Dobosyné Antal Anna, aki az ICOMOS – az UNESCO műemlékvédelmi szakértő szervezete – Magyar Nemzeti Bizottsága Népi Építészeti Szakbizottságnak az elnöke. Az is meghatározó volt, hogy Mattyasovszky Zsolnay Eszter annak ellenére ott volt a rendezvény elején, hogy nem tudott sokáig maradni. Tegyük hozzá, hogy a falusi turizmustól kezdve a mezőgazdaságig több területet megemlíthetünk, amely sok szállal kötődik a népi építészethez. Az előbbi terület főtitkárszonya fontosnak tartotta, hogy levélben értesítsen arról: egy debreceni programja miatt nem tud eljönni, míg a Földművelődésügyi Minisztérium egyik háttérintézményének, a Herman Ottó Intézetnek két vezetője jelen volt a teremben, hasonlóan múzeumi vezetőkhez és a közigazgatásban dolgozó szakemberekig.

Ha már Herman Ottó neve szóba került, jegyezzük meg, hogy a Herman-Huszka-Jankó vita a 19. század végén sokban hozzájárult a népi építészeti

kutatások előremozdításához, még akkor is, ha a következő generáció a néze-
teiket nagyrészt elvetette. Azt azonban bizvást mondhatjuk, hogyha eleink
kicsit ügyesebbek, akkor talán nem a *Skansen* (magyarosan Skanzen), Stock-
holm egyik városrésze lehetne a nemzetközi szó a szabadtéri néprajzi múzeu-
mok megnevezésére, hanem a *Városliget*, Jankó János és Herman Ottó jóvoltá-
ból. A népi építészet kutatása szerencsére több szálon folyt a 20. század elején,
mind építészeti (Kós Károly és a Fiatalok, Medgyaszay István, Toroczkai
Wigand Ede, majd a Magyar Ház Barátai), mind művészeti (Malonyay Dezső
és köre), mind néprajzi (Bátky Zsigmond, Cs. Sebestyén Károly és társaik)
vonalon. A széles körű érdeklődést két monumentális könyvsorozat is jelezte.
A Malonyay Dezső vezette csoport – amelynek munkájában a festő- és ipar-
művész Körösfői-Kriesch Aladár és az építész Medgyaszay István is részt vett
– alapos gyűjtőmunkát végezve adta ki *A magyar nép művészete* című könyv-
sorozat öt kötetben 1907 és 1922 között. Ebben tájegységenként tárgyalták a
magyar népművészetet, az építészeti alkotásokkal együtt. A néprajztudo-
mányban Bátky Zsigmond adott egy modern átfogó képet a magyar népi épí-
tészetről, amikor megírta *A magyarság néprajza* első kötetében – amelyet
Herman Ottó emlékének ajánlottak – a több mint százoldalas *Építkezés* című
fejezetet. Bátky a magyarországi házakat az alaprajzuk és a tüzelőberendezés-
ük szerint osztályozta, s öt típusba sorolta: keleti típus Erdélyben; déli típus
Alsó-Somogyban, Tolnában, Baranyában és Szlavóniában; nyugati típus a
Balaton vonalától nyugatra; északi típus a Palócföldön; középmagyar típus az
Alföldön. Ezt az osztályozást széles körben használják a mai napig. Talán
nem árt emlékezni arra, hogy *A magyarság néprajza* négy vastag kötetben
jelent meg 1933 és 1937 között és a szerzői között olyan nevek szerepelnek –
többek között – mint Győrffy István, Kodály Zoltán, Lajtha László és Viski
Károly. Ma is szükség lenne arra, hogy a népi építészet kutatása ugyanígy
szerves része legyen mind az építészet, mind a néprajz világának, s ne szorul-
jon háttérbe.

De térjünk vissza az ülésterembe és a mára. A fiatalok oktatása ugyan-
csak kulcskérdés, s Józsa Tamás a Hild József Építőipari Szakközépiskola
igazgatója autóba ült Győrött, hogy eljőjön, s mint kiderült, csak ezért a ren-
dezvényért tette meg a fárasztó utat oda-vissza. Jelenléte azért is fontos volt,
mert az ülés után Balázsik Tamással, a Forster Központ munkatársával a TÉ-
KA (Tradicionális Építészeti és Kézműves Alkotótáborok) nyári felújítási
terveiről is egyeztetni tudtunk. S hogy lássuk, a népi építészet sok más terület-
tel is kapcsolatos, bevallom, hogy e sorok írója, és egyúttal az ülés moderáto-
ra, történetesen a matematika és a természettudományok képviselője. Az
energiatakarékosság, illetve a passzív ház ötlete – jóval azelőtt, hogy ez a
fogalom megszületett és divatba jött – már jelen volt a hagyományos kultúrá-
ban. A népi építészetben „kikristályosodott” arányok, a tetőszerkezetek geo-
metriája, az épületek optimális elhelyezése felkelthetik a matematikusok ér-
deklődését is.

Apropó, arány és arany. Az átlagos emberi arányok meghatározása az európai emberekénél – amely nem univerzális, mert eltér a több nagyrassznál – hozzájárult az „arany metszés” szerepének hangsúlyozásához (egy szakaszt úgy osztunk két részre, hogy a kisebbik úgy aránylik a nagyobbikhoz, mint a nagyobbik a teljes szakaszhoz, s például a köldök közelítőleg így osztja két részre a testmagasságot). Fontos azonban hozzátenni, hogy ez az arány csak az 1830-es években kapta az „arany” jelzőt, majd Zeising 1854-es könyve kiáltotta ki – erős túlzással – a természet és a művészet alaptörvényének. Építészeti szerepe lehetséges akár „ráterzéssel”, akár gondos tervezéssel, de ezt sokan túlhangsúlyozták Le Corbusier svájci-francia építéssel az élen, aki nemes egyszerűséggel – egy esztétikai könyv olvasása után – kicsit „atrazolta” a régebbi terveit, hogy jobban dicsőíthesse ezt az arányt az 1946-ban megjelent könyvében. Ugyanakkor egy könnyen használható modulos-rendszer alapjává tette, amelyet aztán maga is alkalmazott. Magyarországon Myskovszky Viktor a gótikában vélte felfedezni az arany metszés jelentőségét 1878-ban, bár ezt Henszlmann Imre azonnal kritizálta. Később Benczúr Béla építész – a festőművész Benczúr Gyula öccse – tananyagká tette az 1897-es könyvében. A lehetséges népi építészeti szerepét Komjáthy Attila emelte ki Hollókő helyreállítási munkái során, s így született a „hollókői modulos”. Ez az 1971-es írás nemrég újra megjelent, további érdekes részletekkel kiegészítve egy olyan kötetben, amelyről ugyancsak fontos beszélünk: *Hollókő öröksége*, szerkesztette Dobosyné Antal Anna és Kovács Dezső (Budapest, 2013). Komjáthy Attila a csarodai református templom vizsgálatánál ismét kitért erre az arányra: *Felső-Tisza-vidéki templomok I.* (Budapest, 1983). Az arany metszés szerepével ugyancsak foglalkozott Borut Juvanec építészprofesszor, aki – követendő példát mutatva – öt kötetben tárgyalta Szlovénia népi építészetét tájegységként: *Architecture of Slovenia, Vernacular Architecture* (angolul és szlovénul, Ljubljana, 2009–2013). A 2. kötetet érdemes lenne magyarul is kiadni, hiszen a magyarul Muravidéket ugyancsak tárgyalja. Mivel ezt a területet korábban Tóth János már kutatta, s 1957-ben közzétett erről egy tanulmányt, lehetőség lenne a változások bemutatására, illetve az eltűnt házakról szóló fejezet bővítésére.

A népi építészetben rejtőző tudás – amely könnyen elveszhet a házak rohamosan terjedő lebontásával – egy „tisztá forrás” nem csak a múltunk jobb feltérképezéséhez, hanem a jövő problémáinak megoldásához is. Itt gondolunk a közeljövő feladataira, de a távolabbi, ha úgy tetszik, a kozmikus jövőre is. Nyilván nem véletlen, hogy az Amerikai Űrhajózási Hivatal, a NASA nemrég támogatott egy vályogkutatói programot. Ha egy más bolygóra készül egy csapat űrhajós, akkor fel kell készülni az ottani helyi anyagok használatára, mert az épületek vagy az építőanyagok szállítása igen költséges lenne. De maradjunk még a földön. Feltételezhető, hogy a globalizációt egy olyan lokalizáció követi, ahol az építkezéseknél ismét előtérbe kerül a helyi anyagok használata. A vályogépítkezésnek igen kicsi az ökológiai lábnyoma: minimá-

lis a szállítási költség, mert a ház alapozásánál kiásott földet nem kell elszállítani, hanem ebből helyben készülnek a vályog-téglák, s ez egyúttal munkát teremt a környékbeli embereknek. Ha esetleg később a házat le kell bontani, akkor – valamennyi kezelés után – az építőanyag nagy része visszaforgatható a természetbe. A földanya segít hajlékot teremteni az építkezéskor, amelyet a házszenteléskor ünnepélyesen megköszönünk, és később, amikor az adott házra már nincs szükség, a „kölcsonkért” anyagot visszaadjuk.

Egy konferencia nyilván nem alkalmas gyors nyelvújításra, de érdemes elgondolkodni azon, hogy a népművészet, népzene, népdal, néptánc és népköltészet kifejezések miért nem szolgálnak mintául a rokon építészeti terület megnevezésére, illetve miért kell ezt másképpen képezni. Amikor utána néztem, hogy a *népépítészet* kifejezést használta-e már valaki, örömmel találtam meg a Magyar Ház Barátai (MHB) egyik vezetőjének írásában. Ez a társaság az 1930 évek közepétől több kötetben dolgozta fel különböző tájegységek népi építészét, majd az 1940-es árvizek után 17 000 ház újjáépítéséhez készítették „irányterveket”. Az MHB egyik vezetője, Padányi Gulyás Jenő *A népépítészet jelentősége* címmel adott ki egy füzetet, a Mérnöki Továbbképző Intézet Kiadványai sorozatban (Budapest, 1942). Igaz, ugyanitt, a következő füzetben Tóth Kálmán Géza – az MHB egy másik vezető személyisége – nem vette át ezt a szóösszetételt, s ő ezt a címet választotta: *A magyar népi építés* (Budapest, 1942). Mások – köztük dr. Kós Károly néprajzkutató, a neves építész fia – gyakran a *népi építkezés* kifejezést használták. (Tegyük hozzá, hogy dr. Kós Károly 1989-ben megjelent könyvének a címe *Erdély népi építésze*, de ezt nem ő maga adta, hanem a kötet szerkesztője.) A *népi építés* vagy a *népi építkezés* kifejezés utalhat arra is, hogy helyi emberek építettek és nem feltétlenül kérték az építészek segítségét. Az előzőek szerint itt is egyesíthetnénk a két szót: *népépítés* vagy *népépítkezés*. E sorok írója bevallja, hogy angolul is nyelvújításba kezdett. A *folk art*, *folk music*, *folk song*, *folk dance* és *folk poetry* mellett az angolszász országokban többnyire a *vernacular architecture* kifejezést használják. Ez szerepel a terület angol és amerikai szervezete nevében is. A fő kifogásom a *vernacular architecture* ellen az, hogy itt a jelző a latin *verna* rabszolga kifejezésből ered. A római birodalom fővárosába sereglett előkelőségek a vidéki birtokaikra úgy utaltak, hogy az a hely, ahol az otthoni rabszolgáik dolgoznak. Ahogy ezt egy angol tanulmányban javasoltam, a *folk architecture* azért szerencsésebb kifejezés, mert nincs ilyen kellemtelen másodlagos jelentése. A *népépítészet* és a *folk architecture* kifejezések előnye, hogy formálisan is illeszkednek a *népművészet*, illetve a *folk art* más területinek a megnevezéséhez, s így hangsúlyozzák ezeknek a szerves egységét.

Térjünk ki most arra, hogy mely könyvekkel foglalkoztunk részletesebben. Minden esetben először egy felkért szakértő beszélt a könyvről, majd maga a szerző kapott szót.

Jaszmann Gabriella *Mesélő házak – Magyarországi német tájházak és tájszobák* (Budaörs, 2011). A magyar és német kétnyelvű könyvet Gajdos-Frank

Katalin, a budaörsi Helytörténeti Gyűjtemény, illetve Heimatmuseum igazgatója mutatta be, amely intézmény a könyv kiadója is. Szólt a magyarországi németek történetéről, a korábban három hullámban, állami támogatással történő betelepítésekről, majd a békés együttélésnek véget vető kitelepítésekről, amikor 1946 és 1948 között a német nemzetiségű emberek közel felének el kellett hagyni Magyarországot. A szerző Jaszmann Gabriella számos képet vetítve mutatott be több tájházat.

Babos Rezső *A helyreállított népi műemlékek Borsod-Abaúj-Zemplén megyében* (Rumi Tamás Kiadó, Budapest, 2012). A könyvet Sisa Béla *Ybl-díjas* építész ismertette. Babos Rezső faipari mérnök és a vállalkozása faanyagvédelemmel foglalkozik (Pannon-Protect Kft, Pomáz). Több műemléket ő és kollégái mentettek meg, mert sok a gombával fertőzött épület. Ez a kötet egy nagyobb vállalkozás részeként jelent meg, s a cél az összes megye népi műemlékeinek az áttekintése. Sajnos a könyv csak kis példányszámban jelent meg.

Simányi Frigyes *Kisalföld, tájházak, népi épületek, emlékházak* (Cser Kiadó, Budapest, 2013). E könyvnek érdekes előzményei voltak a múltban. Filep Antal etnográfus beszámolt arról a drámai helyzetről, ahogy az 1970-es évek második felében, Győr-Sopron megyében, ahol Simányi Frigyes főépítésként dolgozott, mindenkit elüldöztek, aki népi építéssel foglalkozott. Ez volt a sorsa Simányinak is, de ő nem tágitott, vissza-visszatért a „tethelyre” és most megjelentette ezt a könyvet.

Sisa Béla *Népi műemlékek a Balaton körül* (Romanika Kiadó, Budapest, 2014). Erről a könyvről Sáros László *Ybl-díjas* építézmérnök, a Magyar Építőművészek Szövetsége elnöke beszélt. Hamvas Bélára utalva, kiemelte a „tér” és a „hely” különbözőségét, és hangsúlyozta, hogy minden ház egyedi és megismételhetetlen. Sisa Béla, aki korábban számos népi műemlék helyreállítását tervezte és felügyelte az Országos Műemléki Felügyelőségénél, illetve jogutódjainál, kitért a szakma eredményeire és jelenlegi problémáira.

A legnagyobb gondnak azt tartom, hogy megszűnt a magánkézben levő műemlékek alanyi alapon járó támogatási rendszere. A házak jelentős része idős emberek kezében van, nem tudnak pályázni, a helyi önkormányzatok sem tudnak segíteni. Több fórumon felvetettük, hogy a támogatási rendszert vissza kellene állítani. De ki legyen a gazdája, melyik tárca?

Szóba került a hazai népi építészeti könyvkiadás is. Örömteli a Romanika Kiadó tevékenysége az utóbbi években. A szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum – vagy közkeletű nevén Skanzen – példás módon kiadja a konferenciáinak a köteteit, a kiállításainak az ismertetőit és a munkatársainak a tanulmányait. A Skanzen mellett a Terc Szakkönyvkiadó játszik komoly szerepet, elsősorban a *Népi kultúra* könyvsorozattal. Most felzárkózott mellé a Romanika Kiadó. Tulajdonosa Horváth Zoltán György, a Műegyetem Villamosmérnöki és Informatikai Karának oktatója – aki ráadásul az ülésünk napján vette át „a kar kiváló oktatója cím arany fokozatát” – jelen volt, és megerősítette azt az állítást, hogy a kiadó „kék sorozatában” a most ismertett

kötet immár a nyolcadik népi építészettel foglalkozó munka. Szükség lenne több idegen nyelvű könyvre. A Skanzen itt is példát mutatott, mert nemcsak múzeumi kalauzokat jelentetett meg idegen nyelveken, hanem kiadta például Nagyné Batári Zsuzsanna *Tájegység születik – Szabadtéri kiállítások rendezéseinek kérdései az Észak-magyarországi falu tájegység esettanulmánya alapján* című, több mint 450 oldalas könyvét angolul is (Szentendre, 2014).

Ha elfogadjuk, hogy az „*építészet megfagyott zene*”, akkor a népi építészet megfagyott népzene. A jelenlevőket, ha nem is népzene, hanem egy, a népzenehez kötődő Bartók-mű töltötte el melegséggel (megfagyásról szó sem volt!). Ezt Simányi Andrea hegedű- és Peltzer Ferenc gitárjátékának köszönhetjük. Nem véletlen, hogy ismét a Simányi névvel találkozunk, mert Simányi Frigyes lánya játszotta a hegedűszólót, amely tényleg a szívünkhöz szólt. Az eredeti idézetnél nehéz megmondani, hogy ki mondta. Gyakran a német költő, Goethe nevét említik, de többen mondtak valami hasonlót, míg végül kialakult ez a mondás. Lássunk néhányat. Goethe többször utalt arra, hogy az építészet „*elnémult zeneművész*”, pontosabban „*elnémult hangművész*” (*verstumte Tonkunst*), de ez csak a posztumusz kiadott könyve alapján lett közismert (*Maximen und Reflexionen*, 1833). Schelling egy más kifejezést használt: „*megmerevedett zene*” (*erstarre Musik*, lásd *Philosophie der Kunst*, 1802–03). Schopenhauer pedig – Goethere utalva – használta a „*megfagyott zene*” szófordulatot (*gefrorene Musik*, lásd *Die Welt als Wille und Vorstellung*, 1819). S ne feledkezzünk meg a Műgyetem építészhallgatóinak legendás lapjáról sem. A *Megfagyott Muzsikus* először 1898 karácsonyára jelent meg.

Köszönet illeti Simányi Frigyeset a rendezvény előkészítéséért. Filep Antal azt javasolta, hogy a Magyar Néprajzi Társaság keretében is legyenek hasonló könyvismertetések. Mivel a népi építészet vagy népépítészet „kétlaki”, fontos, hogy mind építészeti, mind néprajzi fórumokon tartsunk hasonló rendezvényeket. Talán a karácsony közeledte miatt is, a nagyérdemű közönség élt azzal a lehetőséggel, hogy a könyvek egy kivételével kaphatóak voltak a Fugában. Reméljük, hogy Babos Rezső könyvének is lesz utánnomása. Legalábbis erre nyilvánosan kértem fel Rumi Tamást, a kiadó vezetőjét, s ő nem tiltakozott. Az ismertetett négy könyv a népi építészet négyszeres ünnepévé tette ezt az ülést, s legyen ennek többszörös folytatása. Egyet azonnal be is jelentettem. A *Művészetek Völgye* programjainak idején tartjuk meg a TÉKA (Tradicionális Építészeti és Kézműves Alkotótáborok) ünnepségét *Népi építészet, hagyományos ízek és „püspöki falat”* címmel Taliándörögdön, az Inklerháznál (Kossuth u. 5), ahol a program keretében felújított műemlékistálló is található, 2016. július 23.-án. Mindenkit szeretettel várunk Az MTA VEAB Népi Építészeti Munkabizottság (NEM) jelmondata: NEM hagyjuk elveszni őseink portáit!

KÖSZÖNTÉSEK

Köszöntő szavak Szacs vay Évának

Immáron egy évtizede, hogy Szacs vay Évát életének kerek évfordulóján, hatvanadik születésnapján ünnepelhettük és most, tíz esztendő multával újabb évfordulóhoz érkeztünk, elgondolkodva a múltó idón, amelyben esztendő rakódik esztendőre, egymást váltva benne kronosz és kairos, rendes útján eljárva. Amint a hatvanadik életévet betöltve számvetésre késztet a jeles alkalom, annál inkább elmondható ez a hetedik évtized beköszöntével. Az idő, múltkonyságát tekintve könyörtelen és megállíthatatlan, ámde az Úr kegyelméből ajándékokban, szép eredményeket adó szellemi tevékenységben, örömben gazdag még akkor is, ha utóbbi maradéktalanul nem adatott meg senkinek. Elmondható ez az ünnepeltről is, azonban a mérleg serpenyőjében az öröm, az Istentől kapott kegyelmi ajándékok jelentik a többletet.

Szacs vay Éva gazdag szellemi örökség birtokosa, erőben, egészségben, örömteli alkotó kedvvel, figyelmet érdemlő eredményekkel hagyta maga mögött ezeket az évtizedeket és tekinthet előre, tervekkel, szeretetben, megbecsülésben, a család oltalmazó közösségében. Tudományos munkásságán végignézve elmondható, hogy olyan kutatót köszönhetünk személyében, aki tudatosan építkezett, fokozatosan ért el arra a magaslatra, amelyről ma már mint gazdag életmúró beszélhetünk.

Budapesten született, iskoláit itt végezte és szerzett diplomát magyar-néprajz szakon az ELTE Bölcsészettudományi Karán, majd egyetemi doktori értekezését is itt védte meg. Első és egyetlen munkahelye a Néprajzi Múzeum volt, ahol több gyűjtemény munkatársaként nyerte el a múzeumi főtanácsosi címet, majd főmuzeológusként az Egyházi és Vallásosság Gyűjteményt vezette. Innen ment nyugdíjba, de nem nyugalomba, hiszen vérbeli kutatóként ezt a munkát ő sem tudta abbahagyni.

Fő kutatási területe a néphit, népi vallásosság, a népszokások rendszere, a népművészet jellemzői és a népi mentalitás. Ezektről a témáktól soha nem hagyta magát eltéríteni. Azok közé a néprajzkutatók közé tartozik, akiknek alapvetően fontos a terepmunka, amelyet levéltári kutatással és gazdag szakirodalmi adatokkal egészített/egészít ki. Elmondható róla, hogy az európai néprajzi szakirodalomban való jártassága példaértékű. Feldolgozásai a terepvizsgálatokon túl kiterjedt történeti kutatáson, valamint összehasonlító elemzéseken alapulnak. Rendkívül gazdag anyagot gyűjtött a Budapest környéki falvakban, majd Somogyban, továbbá Mezőkövesden, Szatmárban, Erdélyben pedig Kalotaszegen, Szilágyságban, de eljutott a moldvai magyarokhoz is. Vizsgálta az eltérő felekezetrű és etnikumú közösségek vallásos szokásait, ünnepi és köznap magatartási jellemzőit, négy generáció háztartásszerkezetét (Dunabogdány), a bábtáncoltató betlehemezést és különösen fontos a Néprajzi Múzeum üveg-

képeiről (Hinterglass) írott monográfiája. Publikációi, összehasonlító, elemző tanulmányai 1972-től jelennek meg szakmai periodikákban, tanulmánykötetekben, monográfiákban és önálló kötetekként. Számuk megközelíti a százat. Ezen feldolgozások döntő többségéről elmondható, hogy alapmunkáknak számítanak, a további vizsgálatok számára megkerülhetetlenek.

Az ünnepelt azok közé a kutató-muzeológusok közé tartozik, akik nagy felkészültségű, igényes, alapos, minden részletre kiterjedően végezték/végzik vizsgálataikat, ugyanakkor kellő alázattal rendelkeznek – sajnálatos tény, hogy ez a kutatói egyéniség egyre fogyatkozik, egyre inkább visszaszorul. Szacsvey Éva munkásságában különös tiszteletet érdemel az a sajátosság, hogy a néprajzi jelenségeket összefüggéseiben vizsgálta/vizsgálja és láttatja, a népelet jellemzőit nem kiragadott részletekkel határozta/határozza meg, hanem teljességre törekedve, amelynek részei a mindennapi és ünnepi életet körülvevő tárgyi világ is. Vizsgálatait monografikus igényvel végezte, igényesen, pontosan, alaposan, szigorúan ügyelve az apró részletekre is. Életének és munkásságának alapja volt, maradt a protestáns etika, ahogy azt tíz esztendővel ez előtt jellemeztem. Ez az etikai alaptétel vezérelte életét és minden munkáját: szigorúság és igényesség, amelyet elsősorban önmaga elé tűzött ki, ámde ezt várta el másoktól is, akikkel munkája során együtt dolgozott. Ebben minden bizonnyal döntő szerepet játszott családi indíttatása.

Publikációin túl muzeológusként nagyon jelentős kiállítások kapcsolódnak nevéhez, elegendő megemlíteni a Néprajzi Múzeum állandó kiállítását, a népművészet és a barokk kapcsolatát bemutató tárlatot, valamint Kalotaszeggel foglalkozó, vagy az *Időképek* című kiállításokat a hozzájuk készült katalógusokkal együtt. Nagy érdemeket szerzett a néprajzi filmezés területén, továbbá az általa körültekintő gondossággal szerkesztett kötetekkel, mint pl. a *Néprajzi Értesítő*. Az eltelt évtizedekben országos szakfelügyelő, OTKA zsűritag, VEAB Néprajzi Munkabizottsági elnök volt, de a Magyar Néprajzi Társaság Folklor Szakosztályának titkári tisztét ugyancsak betöltötte.

Olyan szakembert tisztelhetünk benne, aki tudását szívesen megosztotta/megosztja a fiatalabb nemzedékkel, ezért vállalt tanítást korábban az Iparművészeti Egyetemen, a Vendéglátóipari Főiskolán és a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen.

Az ünnepeltről ma is elmondható, hogy a boldog emberek közé tartozik még annak tudatában is, hogy a bánat, a teherviselés őt sem kerülte el. Az igazak ösvényén járt és jár a mai napig. Nem csak kutatóként, hanem feleségként, többgyermekes családanaként, nagymamaként egyaránt betöltötte/betölti hivatását. Tökéletesen illenek rá a *Példabeszédek* sorai:

„Boldog az az ember,
Aki megtalálta a bölcsességet,
És az az ember, aki értelmet kap” (Péld. 3, 13.)

Kerek évfordulós születésnapján köszöntve őt, kívánunk neki további szellemi, fizikai erőt, jó egészséget, örömet jelentő munkákat, hozzá kitartást,

tűrelmet, megörvendezettető eredményeket és kiapadhatatlan boldogságforrást családjában!

Kedves Éva! Isten éltesen még sokáig, gazdag áldása kísérje továbbra is életedet, munkádat, kegyelme vezéreljen a mindennapokban, az ünnepekben, a családban és tudományszakunk művelőinek közösségében!

S. LACKOVITS EMŐKE

A hatvanéves Ferkov Jakab köszöntése

Elsőéves szegedi néprajz szakos hallgatóként Bellon Tibor vezetésével 2000 nyarán egyhetes néprajzi gyűjtőtáborban vettem részt a Lendva-vidéken. Tan-székvezető professzorunk háromfős gyűjtőcsoportokat nevezett ki, a fiatalokat idősebb, rutinosabb gyűjtők mellé társítva. Egyik évfolyamtársam és jómagam egy középkorú, de fiatalos külsővel és attitűddel megáldott személy, a Kani-zsai Dorottya Múzeum igazgatója, nevezetesen Ferkov Jakab szárnyai alá kerültünk. Kutatási témánk a Lendva környéki magyar paraszzenészek 20. századi tevékenységének feltérképezése volt.¹ Néhány nap elteltével csoport-társam egy másik gyűjtőcsapat mellé szegődött és azután már Ferkov Jakabbal ketten jártuk a vidéket idős, zenész múltú adatközlők után nyomozva. A mohácsi intézményvezető egyenrangú gyűjtőtársként tekintett rám, szavai közvetlenek voltak, nem kioktató jellegűek. Már az első terepgyakorlatomon megtanulhattam, hogy miképp kell a potenciális adatszolgáltatót a kutatói szándékról meggyőzni, az ismeretlen személlyel bizalmi kapcsolatot kiépíteni. Olyan praktikus gyűjtői tudnivalókkal gyarapítottam ismereteimet, mint a lényegre törő, közérthető kérdésfeltevés, a gyors, de pontos jegyzetkészítés, a magnóhasználat etikai kérdései. A későbbiek során, muzeológusi pályám kezdetén szintén meghatározóak voltak számomra a rutinos gyűjtőtől a szlovéniai terepen szerzett tapasztalatok.

A szakmai instrukciók megszerzése mellett kedves emlékként jutnak eszembe azok a percek, amikor a fazekaskultúrájáról ismert Filócon, egy kézművestábor keretében, a Mohácsról érkezett múzeumvezető a résztvevő fiatal lányoknak – mohácsiként – megvillantva fazekastudását egy cserépkancsót korongolt. Első terepmunkám eseményei azóta is elevenen élnek emlékezetemben. A születésnapos kollégának ezúton mondok köszönetet a kezdeti iránymutatásokért.

¹ A téma feldolgozása a közelmúltban jelent meg nyomtatásban: Lendva környéki magyar paraszzenészek a 20. században. In Horváth Sándor (szerk.): *Etnologija slovenscev na madžarskem* 6. Budapest, 2014. 19–48.

A sors úgy hozta, hogy a szegedi néprajz szakos diploma megszerzése után a „déli végekre”, Bács-Kiskun és Baranya megye határára, Mohácstól nem messze, Ferkov Jakab „szomszédságába”, Bajára kerültem muzeológusnak. Ettől kezdve élénk figyelemmel tudtam kísérni és még jobban megismerni egykori gyűjtőtársam, mentorom életét, munkásságát.

A néprajztudomány művelői között nem Ferkov Jakab az egyedüli, aki rendkívül szövevényes módon került az etnográfus pályára, egy vidéki, „egylovas”² múzeum vezetői székébe. Felettből kalandos életének főbb állomásait fontos számba venni, annak ellenére, hogy az ünnevelt – megtudván köszöntői szándékomat – a lelkemre kötötte: „*ne húzzak le róla túl sok bőrt*”.

Ferkov Jakab 1955. május 7-én Mohácson született. Általános iskolai tanulmányait a német, magyar és cigány lakosságú Versenden végezte. A Mohácshoz közeli faluban, az 1960-as években, a hosszú téli estéken gyakran összejöttek egy-egy háznál a szomszédok, az idősebb asszonyok rokkán dolgoztak, a fiatalabbak pedig kötöttek, horgoltak. A többnemzetiségű környezetben cseperedő érdeklődő gyermek sokszor hajnalig hallgatta apai nagyanyja konyhájában az öregek történeteit. Gyerekként – a néprajzi ismeretek hiánya ellenére – ösztönösen gyűjtötte az előregedett, kidobásra ítélt tárgyakat, amiért gyakran korholás volt a felelet: „*Már megint hordod vissza a szemetet? Már megint a padláson [esetenként ládákban, szekrényekben, régi iratok és fényképek között] kutatsz?*” A paraszti udvarban felnöve megismerhette a mezőgazdaság és állattenyésztés, illetve a falusi élet apró rejtjelmeit, ami később a néprajzi pályája során nagy előnyt jelentett számára.

Ferkov a középiskolát Pécsen végezte az 508. számú Szakmunkásképzőben, ahol kitanulta a felvonószerelő szakmát. A munkavégzéséből adódóan fél Magyarországot „becsavarogta”. Két év katonaidő után 1978-ban Mohácson beiratkozott a Kisfaludy Károly Gimnázium levelező tagozatára. Tanulmányai folytatásához állandó munkahely kellett, ezért szülővárosa „rongygyárában” (a TEMA FORG textilhasznosító Vállalat Mohácsi Leányvállalatánál) helyezkedett el mint géplakatos. 1982-ben leérettségizett, majd két évig sofőrként dolgozott. 1984-től 1992-ig a Mohácsi Révhajózási Vállalatnál matrózként kereste a kenyerét. Ez idő alatt megszerezte a kereseti célú kishajóvezetői, valamint gépkezelői vizsgát, és 1989–1990-ben Budapesten a MAHART-nál elvégezte a géptisztai és nagyhajóvezetői iskolát is.

Az egyetemi tanulmányait 1992-ben kezdte el a szegedi József Attila Tudományegyetem (ma Szegedi Tudományegyetem) Bölcsészettudományi Karán, ahol 1997-ben történelem szakos középiskolai tanári, művelődéstörténet speciális képzéssel kiegészített, majd pedig 1998-ban etnográfus diplomát szerzett.

1994-től az egyetemi évek alatt az Avasságban, valamint a szlovéniai magyarok körében többször – részben a szegedi néprajzi tanszék szervezésében,

² Solymos Ede jellemezte így az 1950-es évek eleji vidéki közgyűjtemények vezetőit. *Solymos Ede munkássága (Emlékirat és bibliográfia)*. Kecskemét, 1994. 14.

részben önállóan – végzett néprajzi gyűjtést.³ 1997-ben Szlovéniában közreműködött a kapornaki (Krpivnik) magyar tájház létrehozásában.

A friss diplomával 1998 februárjában néprajzos állást kapott a mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeumban, 1999 júliusától pedig már elfoglalhatta az intézmény igazgatói székét.

Ferkov közéleti tevékenysége már egyetemi évei alatt megmutatkozott: 1997 és 1998 között tagja volt a Szegedi Társadalomtudományi Szakkollégiumnak. 1998-ban belépett a Magyar Néprajzi Társaságba, ahol a Nemzetiségi Szakosztály munkáját 2009-től 2011-ig titkárként segítette. Szintén 1998-ban tagja lett a Magyarországi Horvátok Tudományos Intézetének (Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj). 1999-től a pélmonostori Baranyai Történelmi Társulat (Zavod za Baranjsku Povijesnicu Beli Manastir), 2000-ben pedig a Mohácsi Városszépítő és Városvédő Egylet tagjai közé lépett.

Az ünnepelt fő kutatási témái a baranyai horvátok dualizmus kori művelődéstörténete, Magyarország déli szláv népei, a Mohács környéki nemzetiségek, valamint a térség dualizmus kori művelődéstörténete. Ferkov Jakab munkásságán jól érződnek a szegedi történelmi és néprajzi iskolák iránymutató hatásai.

A történelmi témájú írásokon – amelyek elsősorban helytörténelmi indíttatásúak – rendszerint megfigyelhető a néprajzi szemlélet. Az 1526-os mohácsi csatára való ünnepi megemlékezések kialakulásáról, fenntartásáról, az eseménnyel kapcsolatos történelmi emlékezetről Ferkov horvát nyelvű tanulmányban adta közre ismereteit.⁴ Egy reprezentatív egyháztörténelmi kiadványban a mohácsi fogadalmi Emléktemplom történetét ismertette.⁵

Önálló tanulmányokban vizsgálta a mohácsi és pécsi horvátok dualizmus kori iskolai helyzetét, egyleti életét, asszimilációját.⁶ Az Élesdi Állami Dél-szláv Tanítási Nyelvű Népiskola történetét a Baranya megyei múzeumi évkönyvben foglalta össze.⁷

Bajához hasonlóan Mohács is szerb megszállás alatt volt 1918–1921 között. Ferkov egyik tanulmányában részletesen elemezte, hogy milyen gazda-

³ Első néprajzi dolgozata még hallgatóként jelent meg: Téglavetés Radamosban. *Néprajz és Nyelvtudomány* XL. Szeged, 1999–2000. 289–295.

⁴ Posjetnik, prisjećati se 1526. Povečalo, časopis za povijesti i prosudbe o povijesnoj zbilji. Svezak 2–3. *Beli Manastir*, 2007. 247–256.

⁵ A mohácsi fogadalmi Emléktemplom. In Duczon Árpád (szerk.): *Európai örökségünk. A pécsi és djakovói egyházmegye bemutatkozik*. Pécs, 2008. 100–105.

⁶ Baranjski Hrvati i položaj školstva u razdoblju dualizma. Povečalo, časopis povijesnih korijena, gonetanja, postignuća... Svezak 1. *Beli Manastir*, 2004. 227–233.; Adalékok a Baranya-háromszög dualizmus kori egyleti életéhez. *Horvátországi Magyarország*, 2004. XI. 3–4.; *Podaci o asimilaciji mohačkih i pečuških Hrvata za vrijeme dualizma. Iz hrvatske baštine u Mađarskoj*. Biblioteka Nova, Pečuh, 2005. 197–223.; Adalékok, a mohácsi és pécsi horvátok dualizmus kori asszimilációjához. *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* 50–52. (2005–2007) Pécs, 2008. 84–105.

⁷ *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* 46–47. (2001–2002) Pécs, 2003. 121–124.

sági, társadalmi és szociális következményei voltak a trianoni határmeghúzásnak Mohácson és környékén.⁸ Az első és a második világháborús Mohács környéki katonai visszaemlékezések és történeti dokumentumok feldolgozását önálló publikációkban adta közre.⁹

Bellon Tibor szegedi egyetemi stúdiómain a muzeológia kapcsán gyakran példálózott a mohácsi múzeum precíz raktárrendjével, amit a tanulmányi kirándulás alkalmával be is mutatott. Ferkov Jakab az igazgatói teendői mellett mindig szakított időt a muzeológiai munkára, amiről nyomtatásban megjelent publikációi is árulkodnak.¹⁰

Ferkov Jakab érdeklődését az anyagi kultúra iránt minden bizonnyal egykori egyetemi tanárai, Bellon Tibor és Juhász Antal keltették fel. A szegedi egyetemen néprajzi szakdolgozatát a lovak Mohácson alkalmazott fogatolásáról írta, amelynek összefoglalását nyomtatásban is megjelentette magyar és horvát nyelven egyaránt.¹¹ A Mohács közelében lévő folyók, ártéri vízállások halászatát a Pécsi Püspöki Levéltárban feltárt levéltári források felhasználásával elemezte.¹²

Barna Gábor iránymutatásai az ünnepektől vallási néprajzi témában született publikációi segítségével követhetőek nyomon.¹³ Ferkov több tanulmányának visszatérő témája a mohácsi horvátok máriagyüdi búcsújárása, valamint a

⁸ Srpska okupacija (zaposjedanje) Mohača i posljedice određivanja trianonske granice. Povećalo-časopis za povijesti i prosudbe o povijesnoj zbilji. Zavod za hrvatsku Baranju, svezak 4–5–6–7. (2012.) *Beli Manastir*, 2012. 54–59.

⁹ Két csongrádi volt hadifogoly vallomása. *Forrás* 43. évf. 10. sz. Kecskemét, 2011. 64–76.; Stihovi Ive Šarkića iz Mohača u Prvom i Drugom svijetskom ratu. *Pogled*, 2003. I. 4. 64–67.

¹⁰ A mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum. *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* 48–49. (2003–2004) Pécs, 2004. 173–182.; Válogatás a mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum gyűjteményéből. *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* 48–49. (2003–2004) Pécs, 2004. 183–189.; A kásádi sokác tájház. In Bárkányi Ildikó–Fodor Ferenc (szerk.): *Határjáró. Tanulmányok Juhász Antal köszöntésére*. Szeged, 2005. 425–431.; A Dobronaki György-ház. Helytörténeti néprajzi gyűjtemény nyílt Dobronakon. *Néprajzi Hírek* 36. 2007. 3–4. sz. 20–23.

¹¹ A ló szerepe a változó kisgazdaságban Mohácson. In Szilágyi Miklós (szerk.): *Utak és útvesztők a kisüzemi agrárgazdaságban 1990–1999*. Budapest, 2002. 181–187.; Konji i konjska zaprega u Mohaču. In: Franković, Đuro (szerk.): *Etnografija Hrvata u Mađarskoj* 9. Pečuh, 2002. 125–156.; A ló és fogatolása Mohácson. In Jung Horti Judit (szerk.): *Válogatás a magyarországi nemzetiségek néprajzi kötetéből* 5. Budapest, 2004. 135–155.

¹² Adatok a Mohács környéki halászatához. In Tóth István (szerk.): *Múzeumi kutatások Csongrád megyében 2005*. Szeged, 2006. 189–205.; A mohácsi halászat változása. *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* 50–52. (2005–2007) Pécs, 2008. 106–128.

¹³ Egyetemi tanárát 60. születésnapján a következő tanulmánnyal köszöntötte tanítványa: Egy szabadkai imakönyv Lendva-vidéki emlékekkel. In Barna Gábor–Mód László–Simon András (szerk.): *„Szent ez a föld...”*. Néprajzi írások az Alföldről. Szeged, 2005. 133–141.

Szűz Mária-kegyhely tisztelete.¹⁴ Horvát nyelvű tanulmányban elemezte az istentiszteletek nyelvének átalakulását, illetve az anyanyelvű istentiszteletek megszűnését, azok szerepét a Mohács környéki több nemzetiségű, különösen a horvát falvak hitéletében.¹⁵

A mohácsi múzeum vezetője a város legismertebb ünnepének, a busójárásnak a történetét a helyi sajtóban megjelent legkorábbi híradásoktól a Szellemi Kulturális Örökség Reprezentatív listájára való felterjesztésen keresztül, a napjaikban az örökség-elem fenntartásában bekövetkezett változásokkal együtt nyomon követi és azokról rendszerint közzéteszi új ismereteit.¹⁶

A történész–néprajzos múzeumigazgató pályája kezdete óta kiemelt fontosságúnak tekinti a Mohács környéki nemzetiségek néprajzának vizsgálatát. A *Forrás* folyóirat legutóbbi, *Migráció* című tematikus számában a Mohácson élő magyarok, németek, sokácok és szerbek egymásra ható kultúráját, a kultúraátadás sajátosságait mutatta be tanulmányában.¹⁷ A Mohácsi-szigeten is terepmunkát végző etnográfus az elmúlt években a Baján megrendezett Duna–Tisza közti nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferenciákon település- és társadalomnéprajzi témákat adott elő.¹⁸

Ferkov Jakab szerteágazó kiállításrendezői munkásságából csak néhányat emelek ki. A klasszikus témaként visszatérő mohácsi busójárás témáját szülővárosán kívül számos – olykor külföldi – településen is (Bonyhád, Zágráb, Milowka és Živiec) megjelenítette. „*Hal volt, hol nem volt*” – *Halászat és környezetvédelem* címmel Mohácson, Szekszárdon, Makón és Barcon bemutatott vándorkiállítást rendezett. A „*Korkép, korkép*” – *Politikai plakátok a Kanizsai Dorottya Múzeum gyűjteményéből* című kiállítás szintén több helyszínen került bemutatásra (Mohács, Makó, Kalocsa, Baja). A mohácsi múzeumigazgató által rendezett kiállítások rendszerint a helyi nemzetiségek (horvátok, szerbek, németek) kultúrájának egy-egy szeletét mutatták be és legin-

¹⁴ Adalékok a mohácsi máriagyűdi zarándoklatairól és a sokácok Szűz Mária tiszteletéről. In Mód László–Simon András (szerk.): *Olvasó. Tanulmányok a 60 esztendő Barna Gábor tiszteletére*. Szeged, 2010. 57–61.; Nekoliko primjera đudskog hodočašća i štovanje Djevice Marije kod mohačkih Hrvata. In Pavić Blažetin, Branka (szerk.): *Hrvatski kalendar 2011*. Budapest, 2011. 168–170.

¹⁵ Religija i jeziki. Baranjsko slovo. Časopis za književnosti i prosudbe i književnosti kulturu. Nova serija/svezak 7–8–9–10, *Beli Manastir*, 2011. 46–52.

¹⁶ Száz év a mohácsi busójárás történetéből, a helyi sajtó tükrében (1883–1942). *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* 46–47. (2001–2002) Pécs, 2003. 191–196.; A mohácsi busójárás legendájának nyomában. In Hoppál Mihály (szerk.): *Népek–maszkok–Európa. A busójárás európai háttere*. Budapest, 2011. 171–175.; Előszó. In Szököcs Béla: *Busójárás*. Mohács, 2008.

¹⁷ A nemzetiségek kultúraátadási sajátosságai Mohács példáján. *Forrás* 47. évf. 7–8. sz. Kecskemét, 2015. 142–159.

¹⁸ A Mohács-sziget nyugati részének benépesülése. In Kothencz Kelemen (szerk.): *Sarjadó sorsok*. Baja–Kecskemét, 2012. 121–128.; A zádruga mint nagycsaládi gazdasági szervezet a bunyevácoknál [megjelenés alatt].

kább a Kanizsai Dorottya Múzeum gyűjteményeinek anyagára (textilek, kerámia, bútorok stb.) építve. Zenetörténeti kiállítás (mohácsi tamburások) mellett számos sporttörténeti (Pl. *120 éves a Mohácsi Torna Egylet – Adalékok Mohács sportéletéből*) tárlat gazdagította a Duna menti múzeum kiállítási palettáját.

Ferkov Jakab 2013-tól a mohácsi integrált kulturális intézmények (Kanizsai Dorottya Múzeum, Ifjúsági Centrum, Városi Könyvtár) igazgatója lett. Az országban egyedülállóan Mohács városa a 21. század elején új múzeumot építtetett, amelyet 2012-ben nyitottak meg a kultúrakedvelők számára. Az intézményben a 410 négyzetméter területű állandó és a 72 négyzetméter területű időszakos kiállítóterem mellett helyet kapott egy 133 négyzetméteres galériás kialakítású fa és kerámia látványraktár, valamint az emeleten egy 153 négyzetméteres textil bemutatóraktár és egy 35 négyzetméteres raktár a legérzékenyebb – főleg papír alapú – tárgyak számára.¹⁹

A 2014-es év az ünnepelt számára jelentős eredményeket hozott. Egyrészt 2014. május 17-én nyílt meg Ferkov Jakab rendezésében a *Népek találkozása a mohácsi Dunánál* című új állandó helytörténeti és a hazai horvátok, szerbek és szlovének népi kultúráját bemutató néprajzi kiállítás. A tárlat a felvonultatott műtárgyanyag bemutatása mellett nagy hangsúlyt fektet a kulturális jelenségek mozgóképen történő bemutatására.²⁰ Másrészt az ünnepelt célkitűzéseinek megvalósulását jelzi, hogy 2014. június 11-én a Pécsi Tudományegyetem Társadalomtudományi Tanszékén *A baranyai horvátok közművelődéstörténete a dualizmus korában (1867–1918)* címmel megvédte PhD-dolgozatát.²¹

Ferkov Jakab – elsősorban a nemzetiségek körében végzett – munkásságát társaságunk 2015-ben *Pro Ethnographia Minoritatum- emlékéremmel* ismerte el.

A mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum igazgatója szakmai munkássága mellett ételkészítési jártasságával is sok barátot szerzett szakmai és egyéb körökben. A szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum területén a 21. század elején még megrendezett *Muzeológusok fakanállal* elnevezésű, rendkívül népszerű rendezvény leleményes résztvevői ezt empirikus módon is megtapasztalhatták.

Ezúton kívánok Ferkov Jakab barátomnak további munkájához a kerek évforduló alkalmával kitartást, elhivatottságot, egészséget, valamint étlapjára minél több halászlét, csíptetett pontyot és mundaéros csukát!

KOTHENCZ KELEMEN

¹⁹ http://www.magyarmuzeumok.hu/targy/906_a_legujabb_muzeumi_beruhazas [2015.09.08.]

²⁰ Ferkov Jakab számos néprajzi film elkészítésében vett részt szakértőként, amelyeket az új állandó kiállításban felhasznált. Pl. *Magyarországi népviseletek: A mohácsi és Dráva menti sokácok népviselete*. Muharay Elemér Népművészeti Szövetség–Hagyományok Háza, Bp., 2004. A kiállítás megnyitását követően az MTV1 portréműsort sugárzott Ferkov Jakabról. <http://nava.hu/id/2078496/> [2015.09.08.]

²¹ <http://www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/ferkovjakabphd.pdf> [2015.09.08.]

Lázár Katalin köszöntése

A Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézetében a népi játékok leírásait tartalmazó, országos szinten is a legnagyobb rendezett archívum található, amelynek kezelője, gondozója és szakmai továbbfejlesztője idestova 36 esztendeje Lázár Katalin. Budapesti értelmiségi családból származása ellenére diákkorában a néptánc és a táncmozgalom révén került kapcsolatba a hagyományos népi kultúrával, és hatvanévesen is olyan lelkesedéssel és áldozatkészséggel foglalkozik a népi játék témával és gyűjteménnyel, mintha nem is múltak volna el a gazdag szakmai munkássággal telt évtizedek.

1955. április 2-án született Budapesten. 1978-ban szerzett diplomát az ELTE magyar–angol–finnugor szakán mint magyar–angol szakos középiskolai tanár és finnugor nyelvész. Általános és középiskolás korában zenetanulást is folytatott, aminek jó hasznát vette a diplomaszerezés után. Az 1978-ban végzett finnugor szakos hallgatók között ugyanis ő volt az egyetlen, aki a finnugorokkal és a zenével kapcsolatban is rendelkezett ismeretekkel, és ennek köszönhetően Bereczki Gábor, a Finnugor Tanszék vezetője ajánlására felvették a Zenetudományi Intézetbe azzal a feladattal, hogy Vikár László professzor mellett a rokon nyelvű népek zenéjével foglalkozzon. Mivel az egyetemen is a hanti és a manysi népek érdekelték elsősorban, az ő zenéjüket kezdte tanulmányozni: először a publikált írásokat, majd 1980-tól Schmidt Éva nyelvész és folklorista gyűjteményét, aki az Ob és mellékfolyói vidékén gyűjtött északi hanti dalokat, és azok szövegét is leírta. Hamarosan ő maga is folytatott terepkutatásokat: 1981-ben két alkalommal utazott az északi hantik közé, ahol Schmidt Évával együtt végzett gyűjtést, 1982–83-ban pedig két alkalommal Kerecsi Ágnes néprajzkutatóval és Csepregi Márta nyelvész kutatóval a keleti hantik között gyűjtött. Ez utóbbi gyűjtéséből írta meg PhD-disszertációját *A keleti hantik vokális népzeneje* (Bp., 1996) címmel, amelyet angol nyelven 1996-ban Jyväskyläben védett meg. Tudományos fokozatát még abban az évben honosította az ELTE Bölcsészettudományi Kara. Ettől kezdve a Zenetudományi Intézet tudományos főmunkatársaként dolgozik.

Finnugor népzenei kutatásai az elmúlt évtizedek során jelentős publikációs tevékenységgel párosultak, kutatóútjainak eredményeit számos szakcikkben adta közre, 1982-től az intézeti évkönyv majd minden kötetében és több más periodikában, konferencia-kiadványban. 1997-ben magyar és angol nyelvű önálló kötetbe szerkesztette a kutatótársaival végzett terepgyűjtésének feldolgozását *Tanulmányok a szurguti osztják kultúráról* címmel. Évtizedek óta rendszeres résztvevője a finnugor nemzetközi konferenciáknak, számos előadást tartott angol és orosz nyelven, nagyszámú konferencia-előadása látott napvilágot. A rokon nyelvű népek zenéjével kapcsolatban meg kell említeni, hogy a Zenetudományi Intézet hangarchívumában jelentős komi gyűjtést ta-

lált, amelyet Vászolyi Erik nyelvész végzett 1960-ban és 1966-ban, és felvételeit az intézet rendelkezésére bocsátotta. Ebből az anyagból Vászolyi Erikkel közösen készített egy közel négyszáz oldalas komi népdalkötetet „*Sudár fenyő nőtt az erdőn*” – *Énekek Komiföldről* címmel, amely 2008-ban magyarul, 2010-ben pedig angol és orosz nyelven is megjelent.

Annak ellenére, hogy központi feladatául a finnugor zenei hagyomány kutatását kapta, rövid időn belül az intézetben a népi játékgyűjtemény archívumát is gondjaira bízta. Ez a szakterület sem volt idegen számára, ugyanis még egyetemistaként 1976-ban részt vett a népi játékok gyűjtésében a Galga mentén, és az 1980-ban Hintalan László gyűjtéséből megjelent *Gyermekjátékok – Hévízgyörk – Pest megye* című játékkötet rendjét ő alakította ki. Az intézetben Borsai Iлона foglalkozott a népi játékgyűjtemény anyagával, 1980-ban történt nyugdíjba vonulásakor azonban átadta a feladatot Lázár Katalinnak, aki több mint egy évtizedig óvónő, tanítónő, néptáncoktatók százainak tartott előadásokat, kurzusokat a népi játékokról, amelyeknek továbbéltetése, illetve felélesztése nemcsak a hagyományörzés szempontjából fontos: a jelenlegi körülmények között is számos hasznát lehetne látni.

A népi játékoknak 1980 és 1990 között kidolgozta olyan egyedülálló típusrendjét, amely mindenfajta játékot magában foglal (eszközös, mozgásos, párválasztó, szellemi játékok, mondókák és kiolvasók), és amelyben a játékok a játékcselekmény leglényegesebb mozzanata (magja) alapján vannak típusokba, típuscsoportokba és tömbökbe rendezve. Ilyen típusrend máshol nem található, ahogy azt Kerényi Györgynek a cselekmény alapján kialakított rendszeréről már Kodály Zoltán is megállapította. Általában a játékokat szöveg, illetve életkor szerint rendezték, és a rendezés nem szokott mindenfajta játékra vonatkozni: egy-egy rendszer csupán vagy énekes-táncos játékokat, vagy tárgykészítő játékokat, labdajátékokat stb. foglal magában. Még Kerényi György rendszere sem teljes: hiányoznak belőle pl. a labdajátékok. A Lázár Katalin által kidolgozott rendszer elsőként a néprajzi kézikönyv második főlőr kötetében *Játéktípusok – A játékok rendje* című fejezeteként látott napvilágot 1990-ben. Gyakorlati célból a pedagógusok és a hagyományos játékok iránt érdeklődőknek adta közre 1997-ben a Planétás Kiadó a *Népi játékok* című kötetét CD-rom melléklettel. Ebben a kötetben az általa kialakított típusrendnek megfelelő besorolásban nyújt gazdag példatárat 301 játék közreadása, leírása révén. A népi játék témából, hasonlóan másik nagy kutatási területéhez, számos szakmai és ismeretterjesztő előadás, hazai és nemzetközi konferenciákon való szereplés, publikációk hosszú sora fűződik a nevéhez.

Legjelentősebb szakmai eredményének a népi játékok típusrendjének magalkotását tekinthetjük. A Zenetudományi Intézet jelenleg több mint 35 ezer játékleírást tartalmazó gyűjteménye alapján kialakított négyzetes rendszere több mint húsz éve működik, és mindaddig jól használhatónak bizonyult. Egyaránt segíti a kutatást és az oktatást, mindkét területen igen fontos szerepet tölt be. Ennek az impozáns méretű archív anyagnak minél szélesebb

körü és hatékonyabb hasznosítása érdekében négy kötetben tervezte közreadni a típusrendnek megfelelő példatárakat a dialektusterületek szerint (dunántúli, északi, alföldi és erdélyi–moldvai dialektus). Ez a nagyszabású terve anyagi feltételek hiánya miatt csak sokára valósulhatott meg: 2002 és 2008 között 2300 játékot adott közre *Gyertek, gyertek játsszani* sorozatcímmel négy kötetben (az erdélyi és moldvai, a dunántúli, az északi, valamint az alföldi dialektus anyagából) az Eötvös József Könyvkiadó jóvoltából, amelynek vezetője vállalkozott arra, hogy anyagi támogatás nélkül is megjelentesse a fontos sorozatot.

Lázár Katalin a népi játékok típusleírását abból a célból készítette el, hogy megjelenjen a Zenetudományi Intézet honlapján; szándékozik továbbá angolra lefordítani, hogy nemzetközileg is hasznosítható legyen. A játékoknak a Zenetudományi Intézetben időközben digitális adatbázisuk és típusjegyzékük is elkészült: mindezt az interneten kívánja közreadni, mivel arról eddigi tapasztalatai alapján nem is álmodhat, hogy könyv formában megjelenjen.

Mindezen nehézségek ellenére lankadatlan alkotókedvvel és bizakodással végzi sokirányú szakmai tevékenységét. Ehhez az aktivitáshoz kívánunk további sok erőt és egészséget, kitartó türelmet és töretlen optimizmust!

SELMECZI KOVÁCS ATTILA

Ünnepség Pozsony Ferenc 60. születésnapja alkalmából* (Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, 2015. június 20.)

A 60 éves Pozsony Ferenc köszöntése a Magyar Néprajzi Társaság nevében

A Magyar Néprajzi Társaság tagsága, elnöksége nevében tisztelettel köszöntöm a jubiláns kollégát.

Nagyra értékeljük a magyar néprajztudomány egyik kiemelkedő vezető egyéniségeként, aki számára természetes életforma a szűkebb és tágabb szülőföld iránti elkötelezettség. Elismerjük különösen a népköltészet, a jelesnapi szokások feltárása és megismertetése terén kifejtett tudói, s emellett egyetemi oktatói, szervezői, szerkesztői tevékenységét.

* Életének e jeles fordulóján tisztelői, tanítványai és barátai az alábbi impozáns tanulmánykötettel tisztelték meg az ünnepeltet. Jakab Albert Zsolt–Kinda István (szerk.): *Aranykapu. Tanulmányok Pozsony Ferenc tiszteletére*. Kriza János Néprajzi Társaság–Szabadtéri Néprajzi Múzeum–Székely Nemzeti Múzeum, Kolozsvár, 2015. 1080 old. *A szerk.*

Magam – aki aktív életemet múzeumokban töltöttem – nagy tisztelettel gondolok arra a munkájára és eredményeire, amivel a múzeumi világhoz kötődik. S mint a múzeumok (elsősorban a néprajzi múzeumok) ügye iránt elkötelezett munkatárs, ezúttal a tájházalapító, a múzeumot szervező egyéniség érdemeiről szólok.

Még húsz esztendő sem volt Pozsony Ferenc, amikor szülőfaluja tárgyi emlékeit összegyűjtve tájházat hozott létre Zabolán. Majd 2004-ben megnyitotta az ugyancsak általa alapított Csángó Néprajzi Múzeumot. Kiállításainak hosszú sora világosan mutatja a szülőföld népe mellett a csángómagyarság kulturális örökségének megőrzése iránti erős elkötelezettségét. 1989-ben a moldvai csángók viseletéről, 1992-ben a lakáskultúrájukról rendezett tárlatot. 1993-ban Zabola hagyományos népművészetének bemutatása következett. Pozsony Ferenc azonban szélesíteni igyekezett legfontosabb témáinak megismertetését államhatáron belül és kívül is. 1997-ben a bukaresti Magyar Kulturális Központban rendezett kiállítást a moldvai csángók életmódjáról. 2000-ben Marosvásárhelyt a Pro Európa Ligánál mutatta be *Az erdélyi szász szomszédaink hétköznapi és ünnepei* című tárlatot. Egy évvel később ugyanezzel a tematikával a Kriza János Néprajzi Társaság székházának látogatóközönségét örvendeztette meg. 2001 sikeres muzeológiai éve volt Pozsony Ferencnek. A szász kiállítás után Jászberényben a moldvai csángó falvak családi életét vitte múzeumi környezetbe. E tárlat még ugyanebben az évben a Kriza Társaság székházában is bemutatásra került.

Hivatalos kapcsolata a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeummal új lehetőségeket teremtett. Falai között 2002-ben a moldvai magyarokról, 2005-ben a zabolai gróf Mikes családról készített sikeres kiállítást. Zabolán 2003-ban állandó tárlatot rendezett a moldvai csángómagyarok hagyományos népművészetéről. Majd következtek bemutatók Zabola műemlékeiről, a Kriza Társaság épületében *A történeti emlékezet képei*, Zabolán *Egy polgárosult falu kulturális öröksége*, s Mezőkövesden a Matyó Múzeumban *Az eltűnt erdélyi szász kultúra nyomában*.

2008 óta pedig mintha felgyorsult volna az élet. Hihetetlen intenzitással, kitűnő munkatársakkal és szervezéssel egymást követik a változatos tematikájú tárlatok. Csupán néhány olvasójegy, zászló vagy komputer klikk és enter, ami a témaválasztásokra utal: *Privát történelem – történeti ábrázolások családi térben* (2008) a Kriza Társaság székházában, Budapesten a Polgárok Házában, majd a testvérváros Tapolcán: *Zabola kulturális öröksége* (2010). 2012-ben *A zabolai románok hagyományos kultúrája* a Székely Nemzeti Múzeum Tolerancia Termében, s 2014-ben a Csángó Néprajzi Múzeumban: *Az első világháború a zabolaiak emlékezetében*.

Mennyi téma, s mögötte mennyi munka, mennyi eredményes munka...

A megrendezett kiállítások témaválasztásai persze csak részben tükrözik Pozsony Ferenc tudományos tevékenységének, egyetemi oktatói munkásságá-

nak eredményeit. Munkássága ennél sokkal tágabb horizonton vizsgálja a magyarság és a szomszédos népek kulturális örökségét.

A széles körű tevékenységet csupán hézagosan áttekintve sem csoda, hogy Pozsony Ferenc munkásságát számos elismerés, szakmai figyelem kísérte. Külön öröm a számunkra, hogy a Magyar Néprajzi Társaság tagsága, vezetősége kezdettől fogva nagyra értékelte az ifjú tudós kutatói sikereit. 1989-ben *Jankó János-díjjal*, 1997-ben a Társaság *külföldi tiszteleti tagja* elismeréssel, 2002-ben a szaktudomány számára maradandó eredményeket nyújtó kutatóknak adható *Györffy István-emlékéremmel* nyugtázta Professzor Úr munkásságát. Más elismerései közül csupán *A Magyar Köztársaság Elnökének Érdemérme* kitüntetését említem, s 2010-ben a Magyar Tudományos Akadémia *külső tagjává* választását.

2011-es akadémiai székfoglalóját volt szerencsém meghallgatni. A székely kapu történeti bemutatására vállalkozott, színesen, szellemesen, frappánsan. Nagy sikert aratott.

Mit is kívánhatnék itt a Magyar Néprajzi Társaság és a magam nevében?

Tisztelettel és barátsággal kívánom sokoldalú pályája további sikeres folytatását, jó egészségben, nagy munkakedvvel!

Kedves Professzor Úr, kedves Ferenc! Tessék duplázni, „*bis hundert und zwanzig*”!

BODÓ SÁNDOR

A 60 éves Pozsony Ferenc köszöntése a budapesti Néprajzi Múzeum nevében

A mai napon népes szakmai közösség által 60. születésnapján köszöntött Pozsony Ferenc gazdag és szerteágazó munkásságát számos szempontból értékelték és értékelik a megszólalók. Éppen ezért – s hogy ne éljek vissza a hallgatóság türelmével – nem beszélek az ünnepeelt egyetemi oktatói, iskolateremtő professzori, néprajzgyűjtői tevékenységéről, ahogy nem térek ki konferenciaszervező és előadó vagy szerkesztői, illetve igen termékeny szerzői publikációs munkásságának értékelésére sem. Szintén külön és rendkívül jelentős tematikát képvisel megítélésem szerint Pozsony Ferencnek az erdélyi magyarság identitása megőrzésével kapcsolatos szervezői/alapítói, különböző szakmai és társadalmi szervezetekben gyakorolt értékes tevékenysége is. Az ünnepeelt évtizedek óta egyike az erdélyi néprajztudomány legaktívabb és legeredményesebb művelőinek, irányítóinak.

Egyetlen területre kívánom röviden fölhívni a figyelmet Pozsony Ferenc működéséből. Mégpedig a múzeumalapító elkötelezettségére. A népköltészet,

a balladák és népszokások kutatását eredményesen folytató éveiben is töretlen elszántsággal foglalkozott a moldvai magyarság tárgyi kultúrájával, feltárásával és gyűjtésével. A Zabolán létrehozott Csángó Néprajzi Múzeum megalapítása, illetve az azt megelőző gyűjtő- és szervező-, majd a megnyitás óta óriási lendülettel folytatott minőségi munka rendkívüli értéket képvisel a szememben. S nem pusztán azért, mert az általa létrehozott intézmény a hagyományos kultúra tárgyi és dokumentációs emlékeinek megőrzésében felmérhetetlen jelentőségű. A múzeumi működést a gyakorlatban a fiatalokkal, az egyetemi hallgatókkal közvetlenül megtapasztaltatni képes bázisjellegét különösen fontosnak gondolom az intézménynek. A közösségépítés, az identitással kapcsolatos folyamatok aktív formálója az általa létrehozott múzeum. S megmondom őszintén, hogy a Néprajzi Múzeum költözésének előkészítése, az új épületek szakmai tervezésének időszakában számomra a Pozsony Ferenc által megvalósított egykori álmom erőt és biztatást is jelent.

Ezt a biztatást és ezt az elhivatott és kitartó múzeumépítő munkát köszönöm most meg őszinte nagyrabecsüléssel a Néprajzi Múzeum munkatársainak köszöntését is tolmácsolva. Isten éltesse Pozsony Ferencet!

KEMECSI LAJOS

**A 60 éves Pozsony Ferenc köszöntése
az MTA BTK Néprajzi Kutatóintézete nevében**

Tisztelt tanár Úr, Kedves Feri, Hölgyeim és Uraim,
Kedves Kollégák, Barátaim!

Ázért gyűltünk össze ilyen sokan, hogy megünnepeljük Pozsony Ferenc 60. születésnapját. Kedves Feri, sokan vagyunk itt, hiszen Téged rengetegen ismernek, aki pedig ismer, az nagyra becsüli kutatói érényeidet, tudomány-szervezői munkádat és nem utolsósorban karakteres személyiséged. És ez most nem egy szokványos közhelytár megszokott panelja, amelyet a születésnap-i köszöntők szövegeiből „copypast-elek” egyik köszöntőről a másikra. Aki ismer, tudja, hogy csak olyan ember köszöntésére vállalkozom, akivel kapcsolatosan őszintén beszélhetek, igazat mondhatok, a szívemből szólhatok. Ezért kérek, ne vedd zokon, hogy nem is az eddigi tudományos életutad nagy stációt enumerálok, kutatási eredményeidet sorolom fel (egyébként ebben az esetben nagyon-nagyon hosszan kellene beszélnem!), hanem kicsit személyesebb hangvételű mondandóm van.

A tudományos teljesítményről röviden csak annyit, hogy *még csak hatvan éves vagy*, és máris páratlanul gazdag életműved van, amely hála Istennek távolról sincs lezárva. Hogy a szakma működtetéséből nemzetközi szinten is

egyedülállóan sokat vállalsz, mondhatnám vállaidra veszed az erdélyi és (túlzás nélkül állíthatom) az egyetemes magyar néprajz minden lehetséges terhét, és ellátod a szakmánk érdekképviselését is. Hogy fiatalabb kutatóként, egy jó tízessel ifjabb vezetőként, Téged igyekezve követni, egyszerűbb volt a lányomat nekem is Violának keresztelnem (ahogy a Te nagylányodat is hívják), mint a sokrétű tevékenységedet, kiugró teljesítményedet megközelítenem.

Kedves kollégák, barátaim! Be kell lássuk, hogy Pozsony Ferenc nem csupán egy kutató a sok közül, aki minden bokorban születhet, hanem voltaképpen egy egyszemélyes intézmény, amely összes törekvésében a kutatói közösség érdekeiért áll ki, mindig, mindenhol többes szám első személyben fogalmazza meg programját. Ritka értéként, mindenféle szakmai féltékenységtől mentesen osztja meg tudását, ismereteit bárkivel, akinek tanácsra, útmutatásra, segítségre van szüksége. Kutatói erényei mellett e nagyszerű szervezői-menedzseri-működtetési képességeit is elismerte a Magyar Tudományos Akadémia, amikor külső tagjává választotta őt. Nekünk odaát, a csonkának hagyott Magyarországon, ha valakinek bármilyen gondja-baja, problémája van szakmai kérdésekben, amely erdélyi vonatkozású, akkor a varázsszó az, hogy: „*Kérdezzük meg Pozsony Ferit! Ő úgyis mindent tud.*”

Arra sincs idő, hogy a moldvai magyar kultúraért tett érdemeiről, múzeumlétesítő tevékenységéről beszéljek, hogy a Kriza János Néprajzi Társaság létrehozásában, vagy a kolozsvári néprajzi tanszék életében játszott szerepét méltassam. De az biztos, hogy ezen intézmények, immár nemzedékek kutatóinak néprajzi szemléletét formálta, alakította, tudományos érdeklődését inspirálta. Konferenciákon, vitafórumokon, könyvbemutatókon, szemináriumokon és doktori védéseken győződhettem meg arról, hogy valódi szellemi műhelyek ezek, bizonyos kérdésekben iskolateremtő vezető személyiségekkel. (És itt egy zárójelbe tett gondolatban hadd szúrjam közbe, hogy remek társai is voltak és vannak ebben a munkában Pozsony Ferencnek. Több más kiváló egyéniség mellett név szerint csak egy harcostársát, jó barátját és komáját, Keszeg Vilmos Tanár Urat említem most meg.)

A Kolozsvárt megszokott tartalmas szakmai programok mellett azonban az igazi baráti beszélgetések tették és teszik számomra felejthetetlenné a gyakori idelátogatásaimat. Feri nem csak a kollégáknak kijáró udvarias gesztusokkal fordul – nem csak felém, de – minden idelátogató kutató felé, hanem valódi érdeklődéssel, nagy figyelemmel, baráti „magához öleléssel” fogad bennünket vacsorai beszélgetésre. Olykor, ha az idő csak úgy engedi, akkor egy pofa sör, egy pohár bor, vagy egy korty pálinka mellett beszélgethetünk vele, máskor családi körben lát vendégül minket. (És ki ne tudná, hogy milyen fontos számára a család, Katri és a nagy lányai, akik mellett töltekező szeretetben él.) Mindig van egy jó szava, egy új ötlete, egy jövőbe mutató terve. Csodálom kiapadhatatlan energiáiért, elképesztő munkabírásáért. Minden rendezvényen feltűnik, ma Kolozsvárt látom, de lehet, hogy holnap Udvarhelyen találkozom vele egy konferencián, vagy Békéscsabán egy nemzetiségi

fórumon, esetleg holnapután Münchenben egy könyvbemutatón. Mindig elérhető, mindig segítőkész mindenkivel. Ő jut eszembe erről az Erdélyben született versről:

Vers, amelynek van telefonszáma

Valami intézkedés-eufória csörren meg bennem hirtelen. Felhívom Zoltánt és megnyugtatom, hogy minden meglesz! Felhívom Mária Teréziát és biztosítom, hogy! Nagymamának megfogadom és megígérem estére! Felhívom Gáspárt, felhívom Menyhértet, felhívom Boldizsárt és délre összehozom őket. Felhívom A.E.I.O.U.-t és megszervezem. Naponta keresnek a történelemből. ...Ma sem történt semmi, ma sem történt minden. Téves kapcsoláskor is mondd, hogy igen. Bárkit kérnek a telefonhoz, te vagy az. Kérdezd meg, mit akar... Mindenki szeretne valamit elintézni. Nem lehet csend. Ez a szám a szolgálat egyik központjéé, érvényes és átruházható, mint a megértés, mint a világirodalom... (Lászlóffy Aladár)

Kedves Feri! Magam és kollégáim nevében, akik közül sok nem tudott most eljönni személyesen a Magyar Tudományos Akadémia Néprajztudományi Intézetéből a köszöntésedre, kívánok boldog születésnapot! A Jóisten adjon további munkához egészséget és lelkiezt! Alkoss még számolatlanul műveket, szervezz, irányíts és dolgozz a versben megfogalmazottak szerint a magad öröme és a szakma javára! Hiszen a nemzeti kultúra és hagyomány terén: „*Nem lehet csend!*” Sem itt Erdélyben, sem az Alföldön, sem sehol.

Isten éltesen sokáig!

BALOGH BALÁZS

**A 60 éves Pozsony Ferenc köszöntése
a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum nevében**

Tisztelt Ünneplő Közönség!

Tisztelt Professzor Úr!

Kedves Feri!

Az előttem szóló tanult barátaim tudományos alaposággal fűszerezett baráti köszöntőket tartottak, mely szándék alól természetesen én sem szeretnék kibújni. Ráadásul nem is egyedül jöttem, hiszen velem együtt a Szabadtéri Néprajzi Múzeum szinte teljes vezérkara és néprajzkutatói gárdája helyet foglal e patinás épület és díszterem padsoraiban, mert mindnyájunkat egy szándék

vezérelt: igaz barátsággal és szeretettel köszöntsük Pozsony Ferencet e jeles ünnepi alkalommal. Természetesen nem szeretnék abba a hibába sem esni, hogy ismétljem az előttem szólók mondatait, tényadatait, Pozsony Ferenc szakmai vagy éppen emberi kapcsolataira és teljesítményére vonatkozóan. Mindezek ellenére engedjék meg, hogy mondanivalómat három, általam nagyon fontosnak tartott gondolat köré csoportosítsam.

Az első egyértelműen Pozsony Ferenc mint iskolateremtő pedagógus és egyetemi tanár szerepét szándékszik méltatni. Ezen belül is azt a rendkívül határozott és általam igencsak nagyra tartott szándék következetes megvalósítását dicsérném, mely alapján a keze alól – természetesen nem elfeledkezve Keszeg Vilmos és Tánczos Vilmos nagyszerű munkájáról sem – az elmúlt tíz év során egy nagyon komoly erő képviselő, fiatal néprajzos muzeológus gárda került az erdélyi múzeumokba. Pozsony Ferenc és az előbb említett meghatározó tanárszemélyiségek felismerték azt a rendkívül fontos tény, hogy nem lehet csak a többségi nemzet szakembereire bízni a kisebbségi létben élő erdélyi magyarság kulturális örökségelemeinek összegyűjtését, hanem maguknak kell ezt a küldetést elvégezni. Kolozsvártól Csíkszeredáig, Marosvásárhelytől Kézdivásárhelyig megjelentek azok a fiatalok, akik már jól képzetten, komoly tudással felszerelve elfoglalták eleinte csak a néprajzos muzeológusi vagy történelmi állásokat, később már rendkívül fiatalon az egyes intézmények élére is kerültek. Az ő megjelenésükkel, szakmai felkészültségükkel kitértek az esélyei és lehetőségei az erdélyi magyarság hagyományos kulturális elemeinek koncepciózus összegyűjtésére, illetve a kulturális jelenségek szakszerű feldolgozására. Nagy örömmre szolgál, hogy az általam vezetett szentendrei Skanzen, vagy hivatalos nevén a Szabadtéri Néprajzi Múzeum MOKK irodája által szervezett *Múzeumi vezetőképző* vagy egyéb muzeológiai témákat előtérbe helyező akkreditált képzéseken ezen fiatalok szinte mindegyike részt vett és sikerrel elvégezte azokat. Az egyetemtől, Pozsony Ferencéktől kapott alapképzésükre és nyitott, befogadó személeti attitűdjükre alapozva a legkorszerűbb vezetélméleti és muzeológiai módszertani ismereteket sajátíthatták el és építhették be mindennapi munkájukba. Tötszegi Tekla, Gazda Enikő, Miklós Zoltán, Jakab Albert Zsolt, Kinda István, Szabó Árpád Töhötöm, Salló Szilárd, Szöcs Levente, Peti Lehel és még sorolhatnám a neveket, egy olyan új vonulatát adják az erdélyi néprajzi muzeológiának, mely az eddigi munkájukból fakadóan egyértelműen nagy reményekre jogosít mindnyájunkat. Szívvel gratulálok, Feri és köszönjük Neked ezt a példaértékű iskolateremtést!

Hasonlóképpen fontos, a Pozsony Ferenc-i életmű kiemelkedő eleme, a Kriza János Néprajzi Társaság működtetése és tevékenysége minőségének és színvonalának folyamatos emelése. Kialakult itt egy olyan műhely, mely sokkal több, mint egyszerű néprajzi társaság. Helyszíne konferenciáknak, vitaeseteknek, élő és pezsgő közösségi életnek. Többször voltam már itt és azt éreztem, hogy ez az épület, ez az intézmény olyan szerepet is betölt, hogy az ember azt érzi, ide hazaérkezik, itt mindig segítséget és barátokat talál. Bizony a

hazai, néha száz évnél is nagyobb múltra visszatekintő egyes szakmák képviselőit tömörítő társaságok formális működését is felválthatná ez a pezsgés, ez a megújulás és frissesség. Szintén Pozsony Ferenc jelleméből fakad, hogy tudta, mikor kell az élére állni és felfuttatni ezt a társaságot, de azt is, hogy mikor kell hátralépni és engedni a fiatalokat, hogy továbbvigyék a gondolatot, de már az ő koruknak megfelelő stílusban és külsőségekkel. Szeretem a Kriza Társaságot, a kiadványait és a tevékenységét. Ehhez is gratulálok, Feri!

A harmadik gondolat kapcsolódik kicsit az előttem szólókhoz, hiszen Pozsony Ferenc az erdélyi népi kultúra, de tágabb értelemben az erdélyi és magyar művelődéstörténet kiváló kutatója, ez nem vitás. Nagyon meghatott és nagyra értékeltem azt a gesztusát, mely során a legelső pillanattól kezdve melléállt a szentendrei Skanzen Erdély tájegysége megépítése ügyének. Sokat beszélgettünk négyszemközt, tartottunk vitanapot a Krizában, Kolozsvárott, tanácskozást Szentendrén a Skanzenban, mely események során, s azokon kívül is mindvégig biztatott és bátorított bennünket e sokak által kivitelezhetetlennek vagy lehetetlennek tartott projekt előkészítésében, illetve megvalósításában. Nem felejttem el sohasem a catói „*Ceterum censeo...*” gondolatisághoz hasonlító kijelentéseit, mellyel minden beszélgetésünket lezárta: „*Miklós-kám, a tájegységben zabolai háznak is lennie kell!*”

Tisztelt Ünneplő Közönség, Kedves Feri! Örömmel értesítelek, hogy egyrészt elkészült az Erdély tájegység végleges telepítési koncepciója, amelyben szerepel zabolai ház, éppen az, amelyet Te ajánlottál nekünk és dokumentumokkal segítetted a ház- és családtörténet felkutatását. Még nagyobb örömmel értesítelek arról, hogy a kultúráért felelős miniszter miniszteri biztossá nevezett ki néhány hónappal ezelőtt annak érdekében, hogy kormányelőterjesztést készítsék az erdélyi projekt megvalósítására és finanszírozására vonatkozóan. Örömmel jelenthetem tehát, hogy hónapokon belül megszületik a reményeim szerinti pozitív döntés, és megépíthetjük a következő két-három év alatt a magyar néprajzi muzeológia eddigi legnagyobb vállalkozását: a 124 épületből álló Erdély tájegységet, mely 16 földrajzi és 2 tematikus egységbe csoportosítja, mutatja be a történeti Erdély és Partium életmód-szituációit, épített és tárgyi örökségét az 1920-tól napjainkig terjedő, mintegy évszázadot átélő időszakban.

Kedves Barátom! Tisztában vagyok veled, hogy ez a munka nem lehetett volna sikeres a Te támogatásod nélkül. Bereczki Ibolya, Vass Erika és a többiek számára Te voltál a kiindulópont, Te voltál az egykori tánciskolában található „kályha”, ahonnan az első lépéseket elindíthatták a tanulók. Mi is a Te kapcsolati hálódra, a már előbb említett tanítványaidra, kollégáidra, barátaidra és munkatársaidra támaszkodva kezdtük felderíteni a még ismeretlen területeket, próbáltuk megérteni Erdélyország távolról oly egyszerűnek tűnő, de egyre jobban megismerve, mind bonyolultabb társadalmi, gazdasági, kulturális összetevőit és jellemzőit. Szeretném remélni, hogy sem Te, sem pedig a

politikai döntéshozók, s persze a Skanzen teljes szakembergárdája nem lesz csalódott a végső produktum megszületésekor.

Kedves Pozsony Ferenc, Kedves Barátom! Engedd meg, hogy a Szabadtéri Néprajzi Múzeum jelenlévő és jelen nem lévő minden munkatársa nevében szívből köszöntselek születésnapod kerek évfordulója alkalmával. Köszönöm Neked, amit tettél, az önmagad hite által meghatározott életpályád során, melyből rengeteget gazdagodhattunk mi is. Köszönöm az elvi és a konkrét segítséget, melyet a tájegység előkészítése során részünkre biztosítottál. Kívánok Neked hosszú és eredményes életet, jó egészséget, barátaidban és tanítványaiddal nem csatlakozást, magánéletedben örömet és boldogságot! Isten éltesse!

CSERI MIKLÓS

Köszöntő levél Pozsony Ferencnek

Kedves Feri!

Fáj a szívem, hogy nem lehetek most Kolozsvárott a tiszteletedre egybegyűltek körében. Sajnos egészségi állapotom nem engedi. Így ezzel a rövid levéllel és lélekben csatlakozva a jelenlévőkhöz, gratulálok és fejezem ki elismerésemet életpályád jeles kerek évfordulóján.

Erdélyi bölcsője nélkül fakóbb, kevésbé változatos és szegényebb lenne a magyar néprajztudomány. Ez a bölcső sok neves, nagyszerű elődöt ringatott, akiknek nyomába és sorába léphettél. Ifjan vállalva nehézségeket és kockázatokot, majd fölismerve a történelmi fordulattal érkező lehetőségeket, kutatóként, tanárként, szervezőként és irányítóként sokat tettél azért, hogy ebben a bölcsőben folytonosan növekedjék és induljon sikeres útjára a magyar kultúra és nyelv újabb és újabb reménysége. Illessen köszönet érte!

A mostani jeles alkalmon méltán lehetsz büszke életpályád eddigi eredményeire. Ennek jegyében szeretettel és tisztelettel köszöntelek 60. születésnapodon. Jó egészséget, erőt és munkakedvet kívánok mindazon tervek megvalósításához, amelyeket a jövőben megvalósítani szeretnél!

Isten éltesse sokáig mindannyiunk, családod, barátaid, kollégáid, tanítványaid, a néprajzos társadalom és az egész magyar művelődés örömeire!

KÓSA LÁSZLÓ

* * *

IN MEMORIAM

Csiffáry Gergely
(1948–2014)

Múltunk kutatásának újabb szorgalmas munkása távozott: életének 67. esztendejében, 2014. december 17-én elhunyt szülővárosában, Egerben Csiffáry Gergely történész, muzeológus, levéltáros. A váráról és hős védőiről híressé vált városához és Heves megyéhez egész életében hűséges maradt, tudományos munkáinak jelentős része is e régió történelmének egy-egy szeletét világította meg.

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem történelem–földrajz szakán végzett 1972-ben. 1975-ben lett az egeri Vármúzeum munkatársa. 1977-ben jelent meg az első könyve, amely az egercsehi szénbánya 1901 és 1976 közötti történetét dolgozta fel. Egy év múlva, 1978-ban gyakorlatilag e műve alapján szerezte meg az egyetemi doktori címet, témavezetője egykori kedves tanára, Ránki György volt.

Történész–muzeológusként nemcsak a megye történelmi emlékhelyeivel, hanem munkásmozgalmi, antifasiszta témákkal is foglalkoznia kellett. Baloldali gondolkodású emberként – e beállítottságát az ún. rendszerváltás után sem tagadta meg – ezt nemcsak kelletlenül végezte, ezekben is talált értelmes feladatot. Szorgalmát mutatja, hogy sűrűn kerültek ki tolla alól önálló kötetek. 1978-ban Miskolcon látott napvilágot a bányaművelés, a bányász munkás-

mozgalom, a bányászélelmód és a bányáskultúra hagyományainak gyűjtéséhez írt kérdőíve. (Ez 1986-ban a *Hevesi Honismeret* 4. kötetében újra napvilágot látott.) 1979-ben a Heves megyei történelmi emlékhelyeket tekintette át (e munkája 1985-ben második kiadásban is megjelent.) 1982-ben a Munkásmozgalmi életrajzok sorozat első kötetében Kiss Lajos (1892–1977) biográfiáját írta meg. 1985-ben *Életutak–életrsorsok* címmel az antifasiszta fegyveres harc Heves megyei résztvevőinek életrajz-gyűjteményét publikálta. Jóllehet, a munkásélelmóddal a későbbiekben is foglalkozott, a kutatói érdeklődése az 1980-as években egyre inkább az ipartörténeti témák felé fordult. Kandidátusi disszertációja témáját azonban még továbbra is a legújabb kor politikátörténetéből választotta: *A magyarok részvétele és tevékenysége a szovjet antifasiszta iskolákon és a hadifogolytáborokban 1941–1945* című értekezése sikeres megvédésével nyerte el 1990-ben ezt a tudományos fokozatot.

1982-ben jelent meg az *Egri céhemlékek* című kötete, amely azonnal a kézművesipar-történet elismert kutatói közé emelte.

1983-ban a Vármúzeumból átigazolt a Heves Megyei Levéltárba, ahol – kisebb megszakításokkal – nyugdíjba vonulásáig dolgozott. Ipartörténeti cikkek, tanulmányok, előmunkálatok után az 1990-es években sorra jelentek meg adatgazdag könyvei: 1993-ban *A hatvani posztómanufaktúra története* (Tanulmányok Heves megye történetéből 13.), 1996-ban a *Manufaktúrák és céhen kívüli ipar Heves megyében* (Tanulmányok Heves megye történetéből 14.), 1997-ben *A bélapátfalvi keménycserép* (Studia Agriensia 18.). Különösen foglalkoztatta a történeti Magyarország épület-, díszítő- és haszonkőbányászatának topográfiája, valamint a finomkerámia, illetve az üvegyártóipar problémaköre. Az utóbbiból írt összegzése, munkásságának egyik fő műve, *Magyarország üvegeipara 1920-ig* című könyve 2006-ban jelent meg a Studia Agriensia 25. köteteként. E monográfiája megkerülhetetlen opusza a magyar ipar történetének. És nemcsak az üvegeiparral foglalkozóknak: a 18–19. századi magyarországi energiaválságról szóló fejezetének fejtegetései – a fatüzelésről a széntüzelésre való átállás Nyugat-Európához viszonyított évszázados késéséről és ennek következményeiről – feltétlenül továbbgondolásra érdemesek.

Ahogy lényegében mindegyik kötetté formált összegzésére, úgy erre a könyvére is jellemző, hogy hosszú és szisztematikus munka gyümölcse. Egy-egy témakör aprólékosan kidolgozott vázlata után sorozatosan kidolgozta és publikálta az egyes, jövőbeli könyvének a fejezeteit. Aki figyelemmel kísérte munkásságát, annak így lényegében a szeme előtt formálódtak ki a majdani összegző mű körvonalai.

Amellett, hogy gyakorlatilag kitarzott az egyes témái mellett, párhuzamosan és fáradhatatlanul gyűjtötte az újabb és újabb adat-építőköveket, nyitott volt az új problémafelvetések iránt is. A történeti ökológia kérdései is komolyan foglalkoztatták. Ez irányú érdeklődése voltaképpen logikus folyománya az üvegművesség miatt történt erdőpusztítások problémakörének.

Élete végéig hűséges maradt az egyik első témájához, a bányászattörténethez. 2009-ben látott napvilágot *Az ércbányászat története a recski Lahócióban (1850–1979)* című könyve, 2011-ben pedig az *Egercsehi bányászkönyv – Az egercsehi szénbányászat történetének dokumentumai* című kötete. Egercsehi és Recsk bányászmuzejának dokumentálásáért 2012-ben a Bánya- és Energiaipari Dolgozók Szakszervezete Országos Tanácsa *BDSZ Emlékéremmel* köszönte meg Csiffáry Gergely több évtizedes ez irányú kutatómunkáját.

A megyei levéltárba történő „átigazolása” után sem szakadtak meg jó szakmai és kollegiális kapcsolatai a múzeummal (és nemcsak az onnan a közelmúltban nyugdíjba vonult felesége, a néprajzkutató Cs. Schwalm Edit miatt), továbbra is foglalkoztatták a Vármúzeumhoz kapcsolódó témák. Élete vége felé a végvári élet, illetve a híres várvédő, Dobó István személye foglalkoztatta. Már posztumuszként látott napvilágot a kötete, *Ruszkai Dobó István életrajza* – amely egyébként Hadobás Sándor jóvoltából a rudabányai Bányászattörténeti Kutatások Alapítvány kiadásában jelent meg, ezzel is méltányolva és elismerve Csiffáry Gergely sokrétű honismereti és bányászattörténeti kutatói munkásságát.

Rendszeresen tartott ismeretterjesztő előadásokat, és szívesen írt sokak érdeklődésére számot tartó cikkeket Heves megyei, illetve országos kiadványokba. Szerzőként részt vállalt kézikönyvek megírásában is. Számos szócikket írt a Bán Péter által szerkesztett *Magyar Történelmi Fogalomtár* kötetébe. Több fontos fejezetet származik a tollából *A magyar ipar- és technikatörténet* című összegzésben is.

Jelentős volt a szerkesztői tevékenysége: a szerkesztő munkatársa volt az *Agria – Az Egri Múzeum Évkönyve* 1980 és 1984 között napvilágot látott XVIII., XIX. és XX. köteteinek, az *Archívum – A Heves Megyei Levéltár* 1994 és 1998 kötött megjelent 13., 14. és 15. köteteinek. Egyedül gondozta a *Hevesi Honismeret* 1982 és 2010 között megjelent 11 kötetét, illetve a az *Archívum* 2004 és 2010 között kiadott köteteit (16–19.) is. Ő jegyezte szerkesztőként a *Historia est... – Írások Kovács Béla köszöntésére* (Eger, 2002), valamint *Az Egercsehi Bányász Baráti Kör megalakulása és működése 2005–2007* című könyveket. Dóka Klárával közösen vállalta fel a *Tanulmányok a kézműipar köréből* című, 1999-ben közreadott konferencia-kiadvány szerkesztői teendőit is.

Tartalmas életet élt. Kedves barátunktól, kollégánktól búcsúzunk. Emléke és művei velünk maradnak.* Béke poraira.

SZULOVSZKY JÁNOS

* A Csiffáry Gergely szakirodalmi munkásságát ismertető füzet (*Csiffáry Gergely tudományos munkássága 1975–2014*. MTA VEAB Kézművesipar-történeti Munkabizottsága – Kutatói életművek 6.) megtekinthető a www.iparmuzeum.hu honlap elektronikus könyvtárában.

MINDENFÉLE

Pusztainé Madar Ilona szobrának avatása*

Megvallom őszintén, hogy amikor Pusztainé dr. Madar Ilona szobrának avatására a felkérést megkaptam, gondolkodás nélkül igent mondtam, már csak a személyes ismeretség, a tisztelet és a szeretet okán is. Igazából csak napokkal később döbbsentem rá, arra, hogy mit is vállaltam, mire is vállalkozok. Elég bizarr helyzet egy olyan személy szobra mellett állni, s méltatni életútját, aki – bár már több mint hét éve nincs közöttünk – mégis hús-vér emberként él emlékezetünkben, előttünk van arca, alakja, gesztusai, mozdulatai. Fel tudjuk még idézni hangját, hangsúlyait, nevetését. S ez az emlék most szoborba merevedik.

Pusztainé Madar Ilona 1923-ban született Sárrétudvariban, s 2007-ben hunyt el Leányfalun, a két dátum közé a 20. század kétharmadát átívelő, hosszú, küzdelmes életút és egy nagyon gazdag, termékeny alkotói életpálya szorult. Fiatal korában sok mindent megtanult, elsajátított, aminek később hasznát vette, nemcsak a mindennapi életben, de kutatómunkájában is. Ilyen volt a vasárnapi iskolák vezetésével szerzett tapasztalata, valamint varrni és főzni tudása. Már ebben az életszakaszában alakult ki gondolkodásának, mentalitásának két fő meghatározója: a földműves közösséghez és a református valláshoz-egyházhoz való eltéphetetlen kötődése. Ez a rendíthetetlen hűség a szülőföldtől és a családtól kapott legfontosabb öröksége.

Pusztainé Madar Ilona a néprajztudományhoz kitérővel érkezett. Kiváló önkéntes gyűjtőként, a *Sebestyén Gyula-émlékéremmel* a tarsolyában, túl a 40. életévén, családanyaként iratkozott be a budapesti egyetem néprajz szakára, és végezte el az öt éves kurzust, majd néhány év múlva az egyetemi doktorátust is megszerezte. Egyetemi tanulmányai során a legtöbb biztatást kedves professzorától, Tálasi Istvántól kapta.

A 20. század második felében a magyar néprajzkutatás egyik legjelentősebb terepmunkása volt, nála senki nem töltött több időt helyszíni néprajzi adatgyűjtéssel – állapítja meg életművét méltatva Selmeczi Kovács Attila. A szó legszorosabb értelmében az egész magyar nyelvterületet személyes tapasztalásból ismerte meg. Erdélyben már a rendszerváltozás előtti időkben is kutatott, de a határok szabad átjárhatósága számára új gyűjtési feladatot, elődázhatatlan kutatási helyszínt jelentett. A környező országok mindegyikében végzett terepkutatást: járt Ausztriában, Szlovákiában, Ukrajnában, a volt Jugoszlávia területén, s természetesen, talán a legtöbb alkalommal Romániában. A határon túli magyarok lakta tájak közül kutatott Szlavóniában, Burgenlandban, a Zoboralján, a Sóvidéken, de többször megfordult Kárpátalján is.

* Elhangzott 2015. október 10-én Sárrétudvariban, a Kurucz Petra alkotta szobor leleplezése előtt a Jókai Mór Általános Iskola udvarán.

A magyarországi terepkutatásai is igen széles körűek, jelentős a Békésben végzett sokrétű kutatása, amely a mezőgazdasági cselédek életmódjának leírása, feltárása mellett a táplálkozási szokások terén érzékeny megfigyelésekkel gazdagította a néprajzi irodalmat.

Érdeklődése tudósi pályája elején elsősorban a paraszti gazdálkodás felé irányult, kitüntetett témája volt a parasztgazdaságokban használt járművek, szekerek készítésének, használatának vizsgálata. Később figyelme a folklór, a szokások, hiedelmek felé fordult, alapvető forrásértékű munkákat publikált például az ünnepi szokások és a népi hiedelemvilág területéről. Ezekkel párhuzamosan élénken érdekelte minden tájon, ahol járt, a népi társadalom működése, az emberek közötti viszony, ezek intézményesült formája.

Pusztainé Madar Ilona az elsők között tartotta kötelességének és elhivatott feladatának a népi vallásosság vizsgálatát, tette ezt már akkor is, amikor ez még egyáltalán nem volt divatos téma. Számára azonban természetesnek tűnt, hogy Bálint Sándor professzor biztatását és útmutatását megfogadva, ezt a hosszú időn át mellőzött témakört nemcsak az anyaországban, hanem a határon túli magyarok körében is folyamatosan kutassa. Mélyen hívő református emberként a népi vallásosság működésének olyan érzékeny, részletes leírására volt képes, amely pótolhatatlan értékű a vallási néprajz számára.

Terepmunkájának jelentősége nemcsak kiterjedtségében, intenzitásában keresendő, hanem meglátásom szerint sokkal inkább a mélységében. Valószínűleg azért volt olyan eredményes a terepen végzett munkája, mert adatközlőiben mindig többet látott pusztai adatszolgáltatóknál, szeretettel, őszinte érdeklődéssel közeledett hozzájuk, s ezért, így juthatott igazán értékes információkhoz.

Pusztainé Madar Ilona életútjának közepe táján találta meg a hivatást a néprajztudomány területén, s bár diplomával a kezében a kezdetektől szívesen vállalt volna muzeológusi állást, ez a törekvése hosszú éveken át sikertelen maradt. Talán ezért is volt számára olyan fontos, hogy kollektív munkákban, monografikus kutatásokban vegyen részt. Fáradhatatlanul jött, ha hívták, a munkaközösségekbe. Jómagam is egy ilyen tiszazugi nyári néprajzi terepmunka alkalmával ismertem meg, amelyen még egyetemistaként részt vettem. De számára – és ezt sokszor el is mondta – szakmailag és emberileg is a Káli-medencében végzett terepmunka volt a meghatározó. Vágyott a közösségre, s a közös gyűjtőutakon a nálánál jóval fiatalabb társak körében érezte igazán jól magát. Így emlékezik erre S. Lackovits Emőke, a káli-medencei gyűjtőutak szervezője: *„Képes volt mindig, minden nehézséget legyűrni, s teljes szívvel-lélekkel, magával ragadó, sodró lelkesedéssel, túláradó örömmel részt venni a néprajzi gyűjtőutakon. S ez idő alatt soha nem hallottuk fáradságról panaszkodni. Sőt, ha szerény szállásainkat ki kellett takarítani, fiatalokat megszegyénítve járt élen. Ha mosogatni, bevásárolni, vagy főzni kellett, mindig elsőként állt fel. Nem pózból, nem kényszerből, hanem a többiek, valamennyiünk iránti őszinte szeretetből, örömmel tette. Ezt kereszténysége részeként vallotta.”*

(Fotó: Hegedűs György)

Pusztainé Madar Ilona munkássága számtalan tanulmányban és közel egy tucat önálló kötetben öltött testet, de az életmű koronája mégis az a könyv, amely 70. születésnapja táján jelent meg és a szülőfalu, Sárrétudvari néprajzi monográfiáját tartalmazza. *„Régi, féltve dédelgetett vágya valósult meg a kötettel: a szülőföldről fiatalon elkerült, de hozzá mindig hűséges gyermeke tiszteleghet vele övéi előtt”* – írja erről S. Lackovits Emőke

Kívánom, hogy Pusztainé Madar Ilona szobra jelentse a szülőföldszeretetet, az áldozatos kemény munka példáját a környezetében felnövekvő sárrétudvari nemzedékek számára!

MAGYARI MÁRTA

Szer Üzenete Díjat kapott Juhász Antal

Az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékparkban 2007-ben élesztették újjá az 1897-től datált hagyományt, a *Szobori búcsút*, vagyis az Árpád-emlékműnél tartott ünnepi összejövetelt. A Kisboldogasszony napjához (szeptember 8.) kapcsolódó rendezvény keretében ugyancsak 2007-től adják át a *Szer Üzenete Díj* elnevezésű kitüntetését szentmise keretében olyan magyar embereknek,

„akik életükkel, munkájukkal a magyarság egységén fáradoznak, ezáltal segítenek Ópusztaszer üzenetét mind több emberhez eljuttatni”.

„A díj egy, a monostor kerengőjéből előkerült pecsétgyűrű másolata. Az ezüst, ijas pecsétgyűrű, melynek szimbólumai az Emlékpark logójában is felfedezhetőek, tökéletesen jeleníti meg Ópusztaszer üzenetét: a pecsétgyűrűn ábrázolt ősi fegyverben rejlő erő egy magasabb rendű küzdelem jelképe. A felfelé mutató nyíl és a megfeszített íj belső feszültségi zónájában található kereszt és Nap–Hold ábrázolások a kereszténység és a nemzeti életösztön akarátát szervezik nemes egységbe” – olvasható a park honlapján.

2015. szeptember 6-án a kitüntetést Prof. Dr. Juhász Antal néprajzkutatónak és Fekete István írónak (posztumusz) ítélte a park mindenkori vezetőjéből és a korábbi díjazottakból álló bizottság.*

Juhász Antal alábbi laudációját Simon Andrástól, egykori tanítványától, a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai tanszékének vezetőjétől hallhatták a jelenlévők.

Juhász Antal néprajzkutató, muzeológus, egyetemi tanár a *Szer Üzenete Díj* egyik idei kitüntetettje a magyar népi kultúra, ezen belül a Dél-Alföld néprajzának elismert kutatója. A szegedi egyetem magyar és történelem szakán tanult 1953 és 1957 között, majd a Móra Ferenc Múzeum néprajzos–muzeológus munkatársaként kezdte pályáját. Néprajzi érdeklődését nagyban meghatározta Bálint Sándor, akinél egyetemi doktori fokozatát is szerezte. Kutatásai középpontjában az anyagi kultúra és a társadalom történeti és néprajzi vizsgálata állt és áll, földrajzilag pedig elsősorban a Dél-Alföld, a szegedi nagytáj jelentette szakmai munkájának határait. Mindennek szerves része volt, s jelen kitüntetés okán hangsúlyosan kiemelendő, hogy az ópusztaszeri szabadtéri néprajzi gyűjtemény tervezését 1973-ban, telepítését pedig 1979-ben ő indította el, s a skanzen megvalósítása életművének egy igen fontos tárgyi és szellemi produktuma. A skanzen is üzenet, Szer üzenete. Csaknem négy évtized távlatából a közel egy évszázadot átívelő, vagyis a 19. század derekától indulva, a századforduló idején át az 1930–40-es évekig eljutva a dél-alföldi mezővárosi és tanyai kultúrát felidéző néprajzi falu a jelenben és a jövőben is a népi, paraszti és parasztpolgári életmód, életvilág értékeit közvetíti generációk számára határon innen és túl. Juhász Antal szakmai tevékenységének lokális elkötelezettségét számos dél-alföldi helytörténeti–néprajzi monográfia, tanulmánykö-

* A korábbi díjazottak a következők: 2007: Dr. Kiss-Rigó László szeged–csanádi megyés püspök; 2008: Bőjte Csaba ferences szerzetes, Berecz András ének- és mesemondó; 2009: Buzánszky Jenő, Grosics Gyula, az Aranycsapat tagjai; 2010: Dr. Trogmayer Ottó *Széchenyi-díjas* régészprofesszor, a szeri monostor épületegyüttesének feltárója, Szörényi Levente zeneszerző; 2011: Csete György építész, Dr. Papp Lajos szívsebészprofesszor; 2012: Nemeskürty István író, irodalom- és filmtörténész, Levente Péter előadó, önképző társaslány; 2013: Mádl Dalma jószolgálati nagykövet és Karácsony Sándor pedagógus, filozófiai író (posztumusz); 2014: Balczó András, *A Nemzet Sportolója*, olimpikon.

tet mutatja, melyek szerkesztőjeként és különböző tematikus fejezetek szerzőjeként jegyezzük nevét.

Juhász Antal munkásságának egy másik fontos vonulata egyetemi oktatói működése és a néprajz szakos képzés újjászervezése az országban elsőként (1929-ben) alapított szegedi néprajzi tanszéken az 1990-es évek elejétől indulva. Tanítványai alapos szakmai, módszertani ismeretekkel, a néprajzban elengedhetetlen tereptapszталattal felvértezve ma az ország számos múzeumában, közművelődési, oktatási intézményekben, kutatóhelyeken, s éppen itt, az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékparkban végzik munkájukat: nemzeti és helyi értékeink, kulturális örökségünk feltárását, védelmét, továbbadását, bemutatását.

Hosszasan méltathatnánk még tudományos érdemeit, mindezt korábban, 65., 70. születésnapjára közzétett kötetekben pályatársai megtették, illetve éppen egy hónappal ezelőtt, a Szegedi Akadémiai Bizottság székházában a 80. születésnapjára rendezett 2 napos konferencián ugyancsak pályatársai, kollégái, tanítványai tették ezt, de életművét nyomtatásban megjelent tanulmányai, önálló kötetei is jól reprezentálják.

Megtiszteltetés számomra, hogy a *Szer Üzenete Díj* jelen átadásán tanítványként, s a 90-es években általa vezetett tanszék jelenlegi vezetőjeként szólhatok Juhász Antal szakmai és emberi értékeiről. Azt gondolom, nemcsak a saját nevében, hanem kollégái, tanítványai nevében is nyilatkozhatok, amikor a kitüntetéshez gratulálva jó egészséget, boldogságot a magánéletben és még számos alkotói esztendőt kívánok Juhász Antal Professzor Úrnak!

SIMON ANDRÁS

Bálint Sándor-éremmel tüntették ki Szőnyi Vivient

Bálint Sándor volt a néprajz egyik legjelentősebb alakja a 20. századi Magyarországon. Munkásságának tudománytörténetileg is maradandó része a vallási néprajz megerősítése, ezáltal meghonosítása. Azaz egy olyan új szemlélet bevezetése szaktudományunkba, amikor nem az autochton elemeket kereste retrospektív és rekonstruktív módon, hanem a kereszténység inspiráló hatását vizsgálta a kultúrában, a társadalomban, a mindennapokban. E téren európai összehasonlításban is maradandót alkotott. Tudósi pályája mellett azonban legalább ilyen fontos számunkra emberi magatartása, ethosza. Hűsége, alázatossága és szolgáló szeretete. Hű volt népéhez, anyanyelvéhez és tájnyelvéhez, magyarságához, hitéhez és egyházához. A tudományt alázatosan, módszertani semlegességgel művelte. Pedagógusként, férjként, apaként szeretettel szolgálta a rábízottakat. Mindig és mindenkinek segített.

Ő kezdte meg e sajátos vallási kultúra tárgyi emlékeinek összegyűjtését is. 1980. január 6-án Lékai László bíborossal és Erdélyi Zsuzsannával az *Új Ember* című katolikus hetilapban felhívást tett közzé egy népivallásosság-gyűjtemény elindítására. A munkát Zsuzsa néni tette teljessé, hiszen a felhívás után öt hónappal Sándor bácsi meghalt. Az évtizedekig méltatlan körülmények között hanyódó, hatalmas értéket képviselő esztergomi gyűjtemény anyagából 2015. november 27-én kiállítás nyílt a Magyar Művészeti Akadémián. S úgy tűnik, az értékes tárgyi anyag méltó elhelyezést nyer Esztergomban.

Bálint Sándor életművének másik jelentős hozadéka Szeged város és a „szegedi nemzet” néprajzának, művelődéstörténetének megírása volt. Ezáltal Szeged a legjobban feldolgozott városunkká vált.

A díjátadáskor ezekre az emberi értékekre is szeretnénk felhívni a díjazottak és mindenki figyelmét. Legyen tudósként és emberként is példaképünk!

A Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék 2004-ben emlékezett meg alapításának 75. és jeles professzora, Bálint Sándor születésének 100. évfordulójáról. Ebből az alkalomból Barna Gábor, a tanszék vezetője pályázatot írt ki a szegedi művészeti középiskolások körében egy *Bálint Sándor-érem* készítésére.

Ezzel több célja volt. Egyrészt szélesebb körben emlékeztetni a szegedi társadalmat a jeles szegedi tudósra és a példamutató keresztény életet élő Bálint Sándorra, másrészt pedig az éremmel megjutalmazni a jövőben mindazon hallgatókat, akik szakdolgozatukat magas szinten, szinte nyomdakészen írják meg, kutatói attitűdjük, habitusuk pedig példamutató, kimagasló.

Az érmet első ízben Glässer Norbert kapta meg 2005. június 28-án, második ízben Povedák Kinga 2010. október 10-én, harmadik ízben Szőnyi Vivien 2015. november 28-án.

Szőnyi Vivien 1989-ben született Kalocsán, gyermekként itt ismerkedett meg a néptáncal. Ennek, valamint egy, a középiskolás éveiben olvasott könyvnek (Diószegi Vilmos: *Sámánok nyomában Szibéria földjén*) hatására döntötte el, hogy néprajzos lesz. Döntésének megfelelően felvételizett a szegedi egyetemre, ahol a 2014-es évben végzett a Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék mesterszakán, táncfolklorisztika–táncantropológia szakirányon. Tehetségére, szorgalmára és választott szakmája iránti elhivatottságára már az egyetemi oktatói is felfigyeltek, évfolyamtársai közül korán kitűnt tanulmányi eredményeivel. Szakmai érdeklődése a társadalomnéprajz, táncfolklorisztika és táncantropológia, valamint a néprajzi kutatómódszertan területeire irányult és irányul. Kutatásának elsődleges terepe Moldova, vizsgálatainak középpontjában pedig a moldvai csángó kisközösségek tánc kultúrájának funkcionalista szempontú megismerése áll.

Egyetemi évei alatt Moldova mellett a Tiszazugban és Mezőségen végzett terepmunkát, de a szegedi és a kapuvári fiatalok zenés-táncos szórakozási szokásait is kutatta. 2011-ben 3. helyezést ért el az OTDK Néprajz–Folklor szekcióján. 2013-ban CEEPUS Ösztöndíjjal a Bukaresti Egyetem hallgatója

volt, ugyanebben az évben Campus Hungary Ösztöndíjjal a Kriza János Néprajzi Társaságnál végzett szakmai gyakorlatot.

Tudományos munkájának jellemzője, hogy a terepmunkái során szerzett adatokat és a rendkívül alapos szakirodalmi ismereteit tudományos alapossággal fűzi össze. Témaválasztásai aktuálisak, általában a magyar táncfolklorisztika elhanyagolt területeit (modernitás megjelenése a táncművészetben, a revival mozgalmak és lokális közösségek kulturális kapcsolatai stb.) vizsgálja. Szőnyi Vivien munkájában a témafelvetései mellett tudományos megközelítése is újszerű: a funkció és a struktúra összefüggéseinek láttatásával, a táncművészetben végbemenő változások társadalmi hátterének érzékeltetésével végérvényesen leszámol a magyar táncfolklorisztikában sokáig divatos statikus, leíró szemlélettel. Munkájának kvalitását jelzi, hogy túlmutat a szűkebben vett táncfolklorisztikai problémákon.

A 2014/2015-ös tanévben a Moldvai Csángómagyar Oktatási Program keretei között tanítóként dolgozott a moldvai Szitás faluban. A több, mint egyéves résztvevő megfigyelése igazi terepmunkássá avatta. Tudományos munkája mára – fiatal kora ellenére – rangot és elismertséget szerzett neki a magyar táncfolklorisztika művelői között.

Jelenleg az MTA BTK Zenetudományi Intézetének fiatal kutatója, valamint a szegedi Történelemtudományi Doktori Iskola elsőéves hallgatója. Ennek keretében a 20–21. század gazdasági és társadalmi változásainak hatásait vizsgálja egy moldvai csángó település, Magyarfalu táncművészetére vonatkozóan.

Eddigi szakmai teljesítménye, valamint egyetemi szakedzői munkájának nívója miatt 2015. november 28-án az SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke *Bálint Sándor-éremmel* tüntette ki.

BARNA GÁBOR
GLÄSSER NORBERT
VARGA SÁNDOR

Magyar Örökség Díjat kapott a vargyasi Sütő család*

„Van a mi szegény magyar népünknek művészete, amely csak az övé, amelyet ő alakított, formált... Az alap megvan, csak építeni kell tudni rá. És az alap egészséges, megbírja nemzeti művészetünknek még oly hatalmasra építendő épületét.” (Kós Károly, 1883–1977)

A vargyasi bútorfestő és fafaragó Sütő család fél évezredes története összmagyar és erdélyi sikertörténet egyben. Csodálatos a folytonossága, a kvalitása,

* Elhangzott 2015. december 19-én Budapesten, a Magyar Tudományos Akadémia Dísztermében.

a kisugárzása, mindaz, amitől a művészet korokon, ízléseken és történelmi korszakokon átível és szellemi magasságokba képes emelni az egyént és a közösséget egyaránt.

A népművészet egyik alapismérveként a névtelenséget tekintik a szakértők, a kanonikus rend szolgálata teljesen felülírt minden egyediességet. Az újabb korok ismert alkotóegyéniségeire inkább a népi iparművész terminust használják. A Sütő család újabb generációjának tagjai már az előbbi terminus technikust is idegennek tekintik saját alkotó tevékenységük jellemzésére. Sütő István a bútorfestő és fafaragó Sütő családról szóló munkájában „szigorú szabályok szerinti művészet”-ről beszél, mikor családjának munkásságát értékeli.

A ma kitüntetett Sütő Levente Lehel és Sütő István, akárcsak az otthon, Vargyason hasonló szívóssággal alkotó nagybátyjuk, édesapjuk, vagy az immár égi megrendeléseknek eleget tevő őseik, valóban szigorú szabályok szerint alkotó, valódi népművészek. A lándzsás és bajusszos, szakállas tulipánok, szegfűk, gyöngvirágok, atikás és kanyarrózsák nem egy generáció művészi önkifejezési formái csupán.

1568-tól, az első ismert Sütő nevű bútorfestő asztalostól kezdődően tizennégy (!) generáció csiszolta-alakította ezeket, azzal a biztos tudattal, hogy továbbadhassa a most cseperedő 15. generációnak is.

Ez a művészet ugyanakkor szigorúan udvarhelyszéki, és szigorúan magyar is. Ennek a művészetnek Fiafalvára, a Székelykeresztúrral majdnem teljesen összeépült, ma is 90%-ban székely-magyarok lakta településre nyúlnak vissza a legmelyebben lévő hajszálgyökerei.

Éppen ezért szoros kapcsolatban áll a Homoród menti (udvarhelyszéki) bútorfestő központok motívumaival, színvilágával. Ez a művészet Vargyason él évszázadok óta, ezért jellemzően erdővidéki. Népi és úrias egyszerre: napjainkban, sajnos hajlamosak vagyunk a népművészet szűkítésére, de valamikor a vargyasi Daniel bárók késő reneszánsz bútorait ékítették a Sütők vésőikkel, ecsetjeikkel.

És amit a legnehezebb a művésznak megvalósítani: történelmi távlatú és hangulatú, funkcionális művészetet alkotni! Csak addig terjeszkedhet, csak addig alakulhat, ameddig a díszítmény nem kezd versengeni a használati értékkel, ameddig a szépérezék nem akarja legyőzni a funkcionalistást!

És talán ez az a pont, amelyben európai léptékűvé is válik ez a művészet: magába olvasztja a középkori kamarás asztalok puritán formai megoldásait és olyan praktikus évszázados típusokat, amelyeket célszerűségük miatt ma újra feltalál a modern bútor kultúra – mint a nagyágy alá becsúszatható gyermekágy, vagy a kihasználhatatlan sarkok elfödésére használt saroktéma.

Sütő Levente Lehel és Sütő István e történelmi léptékű művészet őrzői és továbbéltetői. Nem csak alkotóművészek, de családjuk több évszázados hagyatékának őrzői és népszerűsítői. Mindketten pontosan azt teszik, amit kell: Vargyas határait kiterjesztik és a több mint négyszáz éves családi hagyomány hírét-nevét a nagyvilágba röptetik!

Sütő Levente Lehel néprajzkutató, *A Népművészet Mestere*, aki Japántól Mexikóig, Koppenhágától Berlinig elvitte az erdélyi székely kultúra jellegzetességeit, gondosan vigyázva arra, hogy kaotikus világunk hívságai ne tudjanak ártani ősei művészetének.

Sütő István faipari mérnök, aki kutatja és élteti egyben e családi művészetet: nemcsak könyvet írt a vargyasi bútorfestő Sütő családról, de a székelyföldi megpróbáltatásokat is felvállalva, a legkisebb erdélyi faluba is eljuttatja a vargyasi kultúra hírét-nevét, és három fiúgyermekére hagyományozza a vargyasi bútorkultúra szigorú művészetét.

Ma, a vargyasi Sütő-dinasztia két ifjú képviselője által átveheti a magyar tudományos élet egyik legnagyobb elismerését, a *Magyar Örökség Díjat*. Hiszszük, hogy általuk nemcsak a népi kultúra kiváló művelői, hanem az erdélyi magyarság is kitüntetésben részesült! Mert a Székely Nemzeti Múzeum építője, Kós Károly világosan mondja:

„Amit mi csinálunk, itt és ma, az nem felekezet és nem egyház, de a vallás maga, amit mi építünk, az nem világnézet, nem pártpolitika, nem üzlet, de hit és kétségbeesett reménység, amit mi élünk, az nem mulatság, nem sport, nem mártírium, amiben mi bízunk, az nem a rombolás, nem a tagadás, nem a halál, de a feltámadás...”

Sepsiszentgyörgy, 2015. december 10.

VARGA MIHÁLY

Rövid hírek, tudósítások

HÖLLERING ÉS A HORTOBÁGY. 1936-ban egy osztrák filmes megcsinálta a Hortobágyról készült valaha volt legjobb alkotást. Georg Höllering *Hortobágy* című filmje végre 2013-ban DVD-n is megjelent a Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet kiadásában. Mái érvényes néprajzi alaposág, pontos etnográfiai hitelesség jellemzi a Móricz Zsigmond közreműködésével készült, dramatizált jeleneteket is tartalmazó dokumentumfilmet. Schäffer László fényképezte, és Lajtha László szerezte a zenéjét. A kalandos életű filmesről eddig itthon keveset lehetett tudni, ezen változtat Szekfű András kötete, a *„Magánkalóz a filmdzsungelben”* – Georg Höllering, a *Hortobágy film rendezője* (Gondolat Kiadó), amely részletesen ismerteti Höllering életútját, magyarországi kitérőjével együtt. • Szekfű Andrással a kötetről a *Könyvhétben* (2015. 4. sz. 6. old.) olvasható beszélgetés (A Hortobágy filmes poétája) Illényi Mária tollából.

LISZKA JÓZSEF: ÁTMENETEK. FOLKLÓR ÉS NEM-FOLKLÓR HATÁRÁN. *Köztudott, hogy a folklór és nem-folklór jelenségek között nem húzódik éles határ. Inkább valamiféle átmenetiséggel jellemezhető határsávról beszélhetünk: ami itt folklór, népköltészet, az amott már nem-folklór, irodalom. És fordítva. Ezek a tartományok, a folklór és nem-folklór tartományai évezredek alatt állandó kölcsönhatásban*

voltak egymással. Az átmenetek persze egyébként is sajátjai a folklórnak. A többi között beszélhetünk a folklóron belül is időbeli (az etnikumokat, kultúrákat, nyelveket összekötő) földrajzi, műfaji és stiláris átmenetekről. A könyv számos példáját mutatja be a szóbeli és írásbeli kultúra közti kapcsolatoknak, kölcsönhatásoknak, jelenségek nyelvi határokon történő átmeneteinek, valamint a műnem- és műfajközi motívumvándorlásoknak, motívumok, formulák más-más közegben való megjelenésének. A szerző könyvében konkrét példákon keresztül, sokszor igen aprólékos filológiai munkával tárja fel egy-egy folklóralkotás, szöveg, motívum vándorlásának útjait, csatornáit, közvetítőit, időbeli rétegeit. (*Monographiae Comaromienses* 12. Selye János Egyetem Tanárképző Kara, Komárom, 2013. 288. old.)

KORMÁNYHATÁROZAT MAKOVECZRŐL. Makovecz Imre *Kossuth*-díjas építész életművének gondozásáról döntött a kormány, ez 2013. október 11-én jelent meg a *Magyar Közlönyben*. A hagyaték méltó gondozása érdekében az életmű monografikus feldolgozásának többnyelvű kiadását, valamint a munkásságát bemutató reprezentatív kiállítás létrehozását kezdeményezték. A határozat kiter az építész alkotásainak műemléki védelem alá helyezésének lehetőségére is. (MTI 2013. okt. 12.)

NAGY NETTA: A CSEREVLÁGTÓL A PADLÁSSÖPRÉSIG. FALUSI HÉT-KÖZNAPOK A BESZOLGÁLTATÁS ÉVEIBEN. Nagy Netta a második világháború alatt bevezetett, több mint egy évtizedig fennálló beszolgáltatási rendszer paraszti társadalomra és gazdálkodásra gyakorolt hatását vizsgálja a Szeged környéki tanyás térség falvaiban. Milyen túlélési eljárásokat, önvédő akciókat léptetett életbe a parasztság akkor, amikor a terhek az elviselhetetlenségig fokozódtak? Hogyan próbálta meg kijátszani a hagyományos gazdálkodást gúzsba kötő beszolgáltatási rendeleteket? Alkalmazkodott vagy ellenállt, milyen formában? Van-e különbség a helyi társadalom különböző rétegeit képviselő egyének magatartásában? Kik milyen megoldásmintákat választottak, és milyen forrásokból merítették ezeket? Összességében azonban nemcsak erről kapunk képet, hanem arról is, hogy a helyi társadalom hogyan fogadta az államnak a paraszti gazdálkodás és életforma elleni támadásait. Láthatjuk továbbá azokat a finom mozzanatokot is, melyek megmutatják, hogy a hatalom hogyan igyekezett éket verni a falusi társadalom hagyományos működésébe. (*Néprajzi Értekezések* 2. Sorozat szerk.: Turai Tünde. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 2013. 298 old.)

KÜLLŐS IMOLA A „NÉPI MONDÓKÁK”-RÓL. A Tinta Könyvkiadó gondozásában Budapesten 2013-ban jelent meg Küllős Imola és Laza Dominika *Népi mondókák – Hagyományos dajkarímek, gyermekmondókák, dalok és köszöntőversikék* című könyve. A szerzők Cserháthalápy Ferenc kérdéseire válaszolva beszéltek a kötetéről (*LUPE Magazin* 55. szám. 2014. máj. 8. old.). Küllős Imola az alábbiakat mondta: „Cs. F.: – A kötet fülszövegében olvassuk, hogy Küllős Imola elgondolása alapján rendezték el, csoportosították az összegyűjtött népi mondókákat. Mióta foglalkozik velük? Küllős Imola: – A kötetben szereplő mondókákat, dalocskákat funkciójuk és az elhangzás alkalmá szerint csoportosítottam. Egy 1974-ben kiadott, ma már nem forgalmazott kis könyvecskét, Kovács Ágnes folklórkutató és Borsai Ilona népzene-kutató „Cinege, cinege, kismadár” című munkáját vettem alapul. Cs. F.: – A *Népi mondókák* című kötetet Küllős Imola kis tanulmánya nyitja. Mit gondol, régebben, a hagyományos paraszti világban népszerűbbek voltak a mondókák, mint manapság?

K. I.: – A válaszom egyértelmű igen. Az alatók, jártatók, höcögtetők, tapsoltatók, állathangutánzók vagy a játékdalok és a csúfolódó, nyelvtörő mondókák mind-mind a játékos tanítást, nevelést, tanulást, a környezet megismerését célozták. Cs. F.: – *Ha a mondóka szót halljuk, mindenkinek ilyesmi jut eszébe: »Ecc, pecc, kimehetsz«, vagy »Egyedem-begyedem, tengertánc«.* De mit nevezünk igazából mondókának? K. I.: – A mondóka általában rímes, meghatározott ritmusra mondott rövid vers, rigmus. Mindig alkalomhoz és/vagy funkcióhoz kötődik. Tele vannak nyelvi leleménnyel: ha nem vég-rímeiket, akkor szókezdő betűrímeiket (alliterációkat) és játékos ikerítéseket (mint az egyedem-begyedem), jópofa hangutánzó szavakat és szóferdítéseket találunk bennük.”

HÁROM ÉRDEKES ÍRÁS KALOTASZEGRŐL. *A Kalotaszegről az utóbbi időszakban megjelent újságcikkek közül az alábbi három érdekes és figyelemre méltó írásra hívjuk fel olvasóink figyelmét. Bauer Yvonne. Kalotaszeg virtuóza. Büszkeségünk, a belga cigányprímás (Magyar Nemzet 2014. jan. 4. 31. old.); Erdélyi Eszkimó Péter: Még cifrább Kalotaszeg. A híres-neves cigány palotákban az építetők saját kultúrája és vágyai jelennek meg (Népszabadság 2014. júl. 19. 6–7.); R. Kiss Kornélia: Vályogvető-tanfolyam. Skót házaspár menti Kalotaszeg népi emlékeit (Magyar Nemzet 2014. aug. 23. 34. old.).*

„ÖRÖKSÉGÜNK A TÉR ÉS AZ IDŐ”. E címmel és *Tanítványi tiszteletgés Filep Antalnak* alcímmel, a Pécsi Tudományegyetem Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék kiadásában (Pécs, 2014.), Kürtössy Péter, Máté Gábor és Varga Szabolcs szerkesztésében egy 504 oldalas tanulmánykötet jelent meg. A kötet annyiban eltér a hasonló tisztelegő kiadványoktól, hogy nem a címzett kerek születési évfordulójára, hanem évfordulótól függetlenül, a 76 éves ünnepeltnek készült. Részlet a kötet ajánlásából: „Filep Antal néprajzkutatónak, a Pécsi Tudományegyetem Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék nyugalmazott tanárának írt tiszteletkötetet tartja kezében az olvasó. Szerzői a személye köré szerveződő szűkebb tanítványi körből kerültek ki, akiket a Filep Antalra jellemző, széles horizontú tudomány szemlélet megérintett, s akik mesterük felfogását, tudományos érdeklődését munkájuk során igyekeznek kamatoztatni. A kötetben olvasható tanulmányok a megajándékozott érdeklődéséhez igazodó témaköröket ölelik fel. [...]”

BARNA GÁBOR (SZERK.): KAPOSKOLECSÉNY. EGY UNG MEGYEI TELEPÜLÉS MINDENNAPJAI A 20. SZÁZADBAN. *Az elmúlt évek kutatásai nyomán mind jobban ismertté válik az Ung, a Laborc és a Latorca folyó által körülölelt kistáj magyar településeinek kultúrája. Megörökítésében Géczy Lajos, Bodnár Lajos és D. Varga László írásainak nagy szerep jutott. Könyvünk a vidék egyik kisközségét, a három faluból (Mocsár, Nyarád, Kelecsény) eggyé olvadt Kaposkelecsény változó életét mutatja be a 20. század mélyreható uralmi, gazdasági és társadalmi változásának keretében. A település ismert a Daloló Ung-vidék néven már évtizedek óta megrendezett folklórfesztiváljáról. A térség mai magyar lakosságának kettős veszéllyel kell megküzdenie: az egyik a szlovákosítás, a másik pedig a modernizációs folyamatok vidékellenes hatásai. Nagy az elvándorlás, ennek következtében pedig az elöregedés. A megkapaszkodás munkájában talán építeni lehetne a Latorca menti táj természeti szépségeire és a település hagyományos tudáskincsére, s azt úgy kihasználni, hogy segítse a megélhetést, a magyarként való megmaradást. Ez a kultúra a mezőgazdaságon, a sajátos táji adottságokon alapszik: a feldolgozó háziiparnak, élelmiszeriparnak*

és a falusi turizmusnak, történelmi turizmusnak (Dobó István sírja Dobóruszskán) szolgálhat megkapaszkodó alapot. A hagyományos helyi kultúrából megőrzésre érdemes több elem: a fejlett szövő háziipar, a csak itt készített törvepaszuly káposztával, az egykori húsvéti köszöntő versek, a karácsonyi István- és János-napi köszöntők, amelyek a község és a kistáj sajátos jellemzői. Nincs kétség: a szilárd alap, amin fennmaradhat a közösség, magyar anyanyelvünk és kultúránk, elődeink értékes tudása lehet. E tudásból közöl fontos részleteket a tanulmánykötet. (Prosperitas Alapítvány, Kaposkelecsény, 2014. 320 old.)

ÁTADTÁK A MAGYAR NYELVŐR DÍJAKAT. Balázs Géza nyelvész és Tóth Etelka főiskolai docens, több helyesírási kiadvány szerkesztője vehette át a *Magyar Nyelvőr Díjat* 2014. október 21-én, Budapesten. Péntek János nyelvész, a kolozsvári Babes–Bolyai Tudományegyetem tanára már korábban megkapta a díjat.

DEÁKY ZITA–SMID BERNADETT (SZERK.): EMLÉK, EMLÉKEZET, ÉLETÚT. Kötetünk fókuszában maga az emberi tapasztalat áll: emlékek, önéletírások, életútinterjúk sora. Az itt összegyűjtött tanulmányok egyéni életutakat, sorsokat jelenítenek meg, és továbbgondolásra ösztönöznek. Szerzőink között egyaránt akadnak egyetemi hallgatók és tapasztalt, a témával régóta foglalkozó kutatók. A néprajzkutatók mellett igyekeztünk megszólaltatni történészeket, irodalmárokat is. A tanulmányok zöme a hosszú 20. század megrázkódtatásaira, a „felgyorsult” idő és technikai haladás, a mobilitás, a távollét, a növekvő létbizonytalanság, a megváltozó családszerkezet és családmodell, egyéni és közösségi traumák, a kisémbereken átzakatoló történelem kérdéseire adott adaptív válaszlehetőségekre hoz érzékletes példákat. Ezek a példák arra is figyelmeztetnek, hogy az egyén emlékei dinamikus, rekonstruktív és olykor önigazoló folyamatként alakulnak, amelynek a kutató maga is részese, hallgatója, motivátora, cinkosa, aki az írásban vagy szóban „megrajzolt” élettörténet feltárásakor azzal a kérdéssel is szembesül, hogy az esetek többségében a kutatási folyamattal egy életút összegzésének nem intézményesített formáját hozza létre. (ELTE BTK Néprajzi Intézet, Budapest, 2014. 314 old.)

PAPP ÁRPÁD: A TORONY ALATT. A KÖZPONT FOGALMA ÉS HASZNÁLATA (MAGYAR, SZERB ÉS ANGOL NYELVEN). A településeken folyó élet egyik velejárója, hogy a benne élők szükségletei mentén funkcionális rendszerbe szerveződik. A gazdasági, szakrális, kommunikációs céljai mellett számos más, térhasználati követelménynek megfelelő szerveződés nyilvánvaló vagy kevésbé nyilvánvaló nyomat fedezheti fel az azt kutató személy csakúgy, mint az avatatlan szem is abban az esetben, ha túlzottan szembeötlő és nyilvánvaló (vagy a természetesnél erőszakosabb) a szervezés ténye. Vizsgálatunk három nagyobb csoportot képez, amelyek tárgyukban és a feldolgozás módszerében eltérnek egymástól: elsődleges célja és szándéka Szabadka virtuális központjának és a központ kiterjedésének meghatározása, térszerkezeti változásának elemzése oly módon, hogy a tér és település morfológiai sajátosságai helyett a térszerkezet politikai „felülcímkézési kényszerét” és térhasználatát több, látszólag mellékesnek tűnő, de a lakosság (disz)komfort-érzetét a kollektív identitás mezején érintő és befolyásoló sajátosság: az utcák és terek át- és újranevezése, illetve a szoborállítási/döntési gyakorlat általánosan megállapítható sajátosságai mentén végzi el. Az elemzés metszéspontjában annak megállapítása áll, hogy vajon a mindenkori hatalom (politikum) számára a város mely része volt fontos a frekvenciát,

illetve kevésbé az vagy közömbös. Az elemzés másik síkját egyes kollektív etnikai/vallási ünnepek térhasználatára és azok változásainak vizsgálata alkotja. Ez utóbbi megfigyelés ellensúlyozására az esküvők és végzős középiskolás diákok önefelelt ünneplése kerül bemutatásra: ez utóbbi jelenség azt a nyilvánvaló ténytet teszi még inkább láthatóvá, hogy a Városháza és annak környéke a funkcionális szerep mellett szimbolikus tartalommal és képzettel is bőven felruházott. Ha a „központosság” fogalmát a hivatalos álláspont szemszögéből kellőképpen megvizsgáltuk, akkor a mindennapi térhasználati és térkijelölési gyakorlatot, annak változásait helyezük figyelmünk középpontjába. E célból a központ funkcióinak változásait vesszük górcső alá úgy, hogy a városiasság bizonyos jellemzőit, mint a szolgáltatóipar (pl. a vendéglők, kocsmák helyének változásait), illetve a várossá válás folyamatában tapasztalható sajátosságokat vizsgáljuk és hasonlítjuk össze bizonyos „tipikus városi” szolgáltatók mai helyeivel. (Szabadkai Városi Múzeum, Szabadka, é. n. 80 old.)

FEJEZETEK CIGÁND NÉPRAJZÁBÓL. *A Fejezetek Cigánd néprajzából (szerk. Viga Gyula, Cigánd, 2014. 518 old.) című tanulmánykötetet 2014. november 28-án mutatták be a bodrogközi településen. A konferenciának a könyvtár adott helyet. A rendezvényt a Szeptan Alapfokú Művészeti Iskola növendékei, illetve Szabóné Horváth Eszter és Némethy Viktória előadása nyitotta meg. Az eseményen köszöntőt mondott Oláh Krisztián, Cigánd Város polgármestere. Ezt követően Csáki Balázné, A Bodrogköz Tájmuzeumáért Alapítvány kuratóriumának elnöke és Nagy István üdvözölte a megjelent vendégeket. A köszöntők után, a kötet szerzői, közöttük Viga Gyula, a könyv szerkesztője tartott előadást Cigánd néphagyományairól. Tiszteletét tette, és ezzel emelte a konferencia nívóját Kemecei Lajos, a Néprajzi Múzeum főigazgatója és Bodó Sándor, a Magyar Néprajzi Társaság elnöke, akik megtekintették a Falumuzeumnál folyamatban lévő beruházásokat is. A szakmai konferencia záróakkordjaként Kovács Gábor előadásában magyarózdai pontozót láthattak. A rendezvény után a vendégek a Nagy Dezső Művelődési Ház aulájában egy állófogadáson vehettek részt, ahol kötetlen beszélgetéssel zárult a program.*

EMLÉKEZÉS DÖMÖTÖR TEKLÁRA. Az ELTE BTK Folklore Tanszéke és a Magyar Néprajzi Társaság Folklor Szakosztálya emlékülést rendezett az ELTE BTK Néprajzi Intézetének Könyvtárában 2014. november 17-én Dömötör Tekla (1914–1987) folklórkutató, a tanszék egykori professzora és vezetője születésének 100. évfordulója alkalmából. A program a következő volt. Bárh Dániel: Köszöntő; rövid filmvetítés (archív interjúrésztlet); Pócs Éva: Dömötör Tekla, a magyar népszokások kutatója; Lágler Péter: Táltossors Pest-Budán: Dömötör Tekla önéletírásáról; Balázs Géza: Pest-budai táltosok – Dömötör Tekla utolsó egyetemi évei; visszaemlékezések; baráti beszélgetés.

BERTA PÉTER: FOGYASZTÁS, HÍRNÉV, POLITIKA. AZ ERDÉLYI GÁBOR ROMÁK PRESZTÍZSGAZDASÁGA. *A romákkal foglalkozó antropológiai és szociológiai kutatások többnyire csekély figyelmet fordítottak annak értelmezésére, hogy a különböző roma közösségekben milyen ideológiák és gyakorlatok révén szerveződtek a társadalmi és gazdasági különbségek. E kötet azt vizsgálja, hogy milyen szerepet játszik a különbség politikája – azon belül a presztízsfogyasztás – az erdélyi gábor romák közötti társadalmi határok, hierarchiák és identitások kialakításában, megjelenítésében és menedzselésében, ily módon az említett kutatástörténeti aszimmetria*

ellensúlyozására is kísérletet tesz. A fejezetek egy olyan, a társadalmi és gazdasági integráció terén sikeres roma csoport képét tárják az olvasó elé, amelynek számos tagjára az eredményes gazdasági tőke-felhalmozás, a környezetükben élő nem romákéhoz hasonló vagy azt meghaladó életszínvonal, a többségi társadalommal fenntartott kiegyensúlyozott viszony és az attól való (relatív) függetlenség a jellemző. Ezért e monográfia alternatív olvasatául szolgálhat az olyan elterjedt, esetenként homogenizált és esszencializáló kutatói és hétköznapi sztereotípiáknak, amelyek a roma közösségeket marginalizált és kiszolgáltatott, társadalmi berendezésüket tekintve differenciálatlan, döntően egyenlőségelvű és jelencentrikus formációkként mutatják be, és mindenekelőd a szegénység, a nélkülözés, az alávetttség és az interetnikus konfliktus fogalmait társítják hozzájuk. (MTA BTK Néprajztudományi Intézet, Budapest, 2014. 728 old.)

KLANICZAY GÁBOR ÉS PÓCS ÉVA (SZERK.): BOSZORKÁNYOK, VÁRÁZSLÓK ÉS DÉMONOK KÖZÉP-KELET-EURÓPÁBAN. Kötetünk egy induló vallásantropológiai sorozat első tagja, amelyben magyarországi, erdélyi terepeken, valamint archivális forrásokon végzett vizsgálatok eredményeit adjuk közre. A szerzők nagyrészt a Pécsi Tudományegyetem Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszékén 2013-ban alakult munkacsoport tagjai, hozzájuk csatlakozott néhány más egyetemen tevékenykedő kollégájuk is. A kötet részint évek óta folyó kutatások összefoglalása, részint az új kutatások kezdetét is dokumentálja: a boszorkányság magyarországi, valamint közép- és kelet-európai megnyilvánulásait, a természetfelettil való kapcsolat mediátorainak szélesebb rendszerében, a kölcsönhatások kontextusában értelmezve, továbbá a közelmúltban napvilágra került páratlan gazdagságú forrásanyagra támaszkodva. A kötet első tanulmánya a magyarországi boszorkányüldözés rövid történetébe illesztve ad áttekintő elemzést a hazai kutatásokról a 18. századtól napjainkig. Ezt követik a katolikus és protestáns demonológia világméppalkotó, a népi kultúrát befolyásoló szerepét feltáró cikkek, amelyek az egyháztörténet és jogtörténet, valamint az egyházi elit nézőpontjából vizsgálják a kora újkor boszorkánysággal kapcsolatos eseményeit, a háttérben a felvilágosodás eszméinek térhódításával, a babonaellenes küzdelemmel 1740–1848 között. A boszorkányüldözés írott dokumentumait, perjegyzőkönyveit felhasználó tanulmányok a kora újkori városi és falusi boszorkányvadás társadalmi és kulturális kontextusának mikrotörténeti elemzését nyújtják. A kora újkori közösségek mágikus szakértőinek: gyógyítóknak, tudósoknak, táltsóknak a vizsgálata is tárgyát képezi néhány cikknek, amelyeknek a szerzői a kora újkori és a jelenkori mágikus piac rekonstrukciójával a gyógyítók, nézők és táltsók tevékenységét, a boszorkányság rendszerében betöltött szerepét térképezik fel. Két nyelvészeti megközelítésű tanulmány, majd tárgy-, személynév- és helynévmutató zárja a kötetet. A könyvet szívesen ajánljuk a humán tudományok képviselőinek, de a művelt nagyközönség számára is tanulságos lehet e sokakat vonzó témák változatos tudományos megközelítése. (Vallásantropológiai Tanulmányok Közép-Kelet-Európából I. Sorozatszerk.: Pócs Éva. Balassi Kiadó, Budapest, 2014. 524 old.)

NÉPI IPARMŰVÉSZEK NYITOTT MŰHELYE. *Nem könnyű ma Magyarországon eladni a zsűrizett népi iparművészeti termékeket. Megélni csak kevesen tudnak belőle. Ennek ellenére rengeteg mester van, aki nem sajnálja az időt és a fáradságot az alkotásra, a kutatásra és arra, hogy továbbfejlessze a hagyományos módszereket. Közülük néhányan 2015. január óta felváltva dolgoznak a Hagyományok Háza budapesti Népi Iparművészeti Múzeumában. A Nyitott Műhely nevű program keretében egész évben,*

minden héten keddtől szombatig bárkit beavatnak a szövés, a kosárfonás vagy éppen a nemezelés titkaiba.

SZERENCSEKÍVÁNSÁG. Kéményseprők kívántak 2015. január 10-én boldog új évet Áder János államfőnek és a magyar nemzetnek a Köztársasági Elnöki Hivatalban. A köztársasági elnök kitépett egy-egy szálat vendégei – a Fővárosi Kéményseprő-ipari Kft. két kéményseprőmestere, Völgyesi Tünde és Kocsis Krisztián – seprűjéből, hogy azok szerencsét hozzanak, majd a Sándor-palota teraszán pezsgővel koccintott velük. Az újrúévi köszöntés ezen hagyománya német nyelvterületről származik. (MTI 2015. jan. 10.)

SÁROSI BÁLINT: NÉPZENEI TÁJAKON. *Kilencvenéves a tavaly Prima Primmissima Díjjal kitüntetett Sárosi Bálint Széchenyi-díjas népzenekutató, a zenetudományok akadémiai doktora, a Széchenyi Akadémia tagja. Ebből az alkalomból válogatott írásait és beszédeit kötetbe rendezte a Nap Kiadó Népzenei tájakon címmel.*

ÚJ TITKÁR AZ ÖNKÉNTES GYŰJTŐ SZAKOSZTÁLYBAN. Baksa Brigitta 2015. január 19-i hatállyal lemondott az Önkéntes Gyűjtő Szakosztály titkári posztjáról. A Társaság választmánya a február 4-én megtartott ülésén Barsi Gizellát választotta meg a szakosztály új titkárává.

HELYREIGAZÍTÁS. *Folyóiratunk 2015. 1. száma sajnálatos nyomáshibával jelent meg. Bereczki Ibolya Szablyár Péterről szóló megemlékezése alcímében (73. old.) a halálozási év helyesen: 2013.*

MESEDOKTOROK – GYÓGYÍTÁS MÉSÉVEL. Két évvel ezelőtt indult útjára a program, amelyben önkéntesek vállalják azt, hogy ellátogatnak valamelyik kórházba, és az ott fekvő gyermekeknek felolvassák kedvenc meséiket. Az önkénteseket összefogó gyógyítóprogramnak köszönhetően ma már csaknem ötven kórházban hallgathatnak meséket a kis betegek. A K&H gyógyvarázs mesedoktorok programja 2014-ben elnyerte a kommunikációs szakma Oscarjának számító Golden World Awards elismerést. A rangos díjat a Nemzetközi Public Relations Szövetség osztja ki évről évre a legkiválóbb public relations programok megvalósítóinak. A díj jól mutatja, hogy ez a kezdeményezés nemzetközi szinten is példaértékűnek számít. A programban jelenleg negyvenöt kórház vesz részt – az ország 18 megyéjében, 9 budapesti és 36 vidéki intézményben olvashatnak az önkéntesek, és eddig összesen 32 940 önkéntes regisztrált a weboldalon. A legtöbb meseolvasás a budapesti Szent László Kórház gyermekinfektológiai osztályán történt, összesen több mint 600 mesedoktor látogatta meg az itt fekvő gyermekeket az elmúlt két évben. A mesedoktorok 92 százaléka nő, a programban leginkább a 18 és 50 év közöttiek vesznek részt (összeségében 76%), ezen belül a 30–40 év közötti korosztály aránya a legmagasabb (26%). A mesedoktorok legszívesebben állatmeséket vagy magyar népmeséket olvasnak a gyerekeknek, de a régi klasszikusok – általában a Grimm testvérek és Andersen meséi – is nagyon népszerűek az önkéntesek körében.

ELBŰCSŰZTAK HANKISS ELEMÉRTŐL. *Utolsó útjára kísérték 2015. január 31-én a Farkasréti temetőben Hankiss Elemér szociológust, irodalomtörténészt, a Magyar Televízió korábbi elnökét, aki rövid, súlyos betegség után, 86 éves korában hunyt el január 10-én. Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere, aki lelkipásztorként*

búcsúztatta a tudóst, arról beszélt a mintegy kétszáz gyászoló előtt: Hankiss Elemér „annak az intellektuális fegyelemmel és játékos könnyedséggel kereső magyar értelmiséginek a mintaképe, akiben a tudásból soha nem lett értelmiségi gőg, a világpolgárságból gyökértelenség; belülről volt szabad”. (MTI 2015. febr. 2.)

MUZEOLÓGUSOK: ÖSSZEFOGÁS A KÉPZÉSÉRT. 2015. február 4-én a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Termében Estók János, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum főigazgatója, Dezső Tamás, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának dékánja, Csorba László, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója és Kemecsi Lajos, a Néprajzi Múzeum főigazgatója stratégiai együttműködési szerződést kötött annak érdekében, hogy tudásukkal, kapacitásaikkal segítsék a múzeológusképzést. A kiadott közlemény szerint az együttműködés erősíti azt a minisztériumi törekvést, hogy a kulturális és az oktatási ágazat minél szorosabban, minél hatékonyabban és értékeremtőbb módon kapcsolódjon egymáshoz.

AZ ETHNOGRAPHIA ELŐFIZETÉSE. *A Magyar Néprajzi Társaság Ethnographia c. folyóirata 2015-től a Magyar Posta Zrt.-n keresztül is elérhetővé vált! A folyóiratot Magyarországon és külföldön előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletága (1088 Budapest, Orczy tér 1.). Előfizethető valamennyi postán, interneten (hirlapelofizetes@posta.hu) vagy faxon (+36-1-303-3440). Az éves előfizetés díja: 4000 forint. További információ: +36-80/444-444.) Az egyes lapszámok és a korábbi példányok – a Társaság egyéb kiadványaival együtt – megvásárolhatók vagy megrendelhetők a Magyar Néprajzi Társaság Titkárságán (1055 Budapest, Kossuth tér 12.) személyesen vagy interneten (neprajzitarsasag@gmail.com). További információk telefonon: +36-1-269-1272. A folyóirat korábbi évfolyamainak elektronikus változata olvasható a világhálón: <http://apps.arcanum.hu/ethnografia>.*

KIRÁLY PÉTER HALÁLA. Király Péter szlavista nyelvész, a honfoglalás történetének kutatója, MTA Nyelvtudományi Intézetének egykori igazgatóhelyettese, az ELTE Szláv Tanszékének nyugalmazott tanszékvezetője, az MTA Eötvös Koszorúval kitüntetett doktora, a Bolgár Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja, a Magyar–Bolgár Baráti Társaság alapító elnöke 2015. február 25-én, életének 98. évében elhunyt. Temetése 2015. március 23-án volt a budapesti Farkasréti temetőben.

KITÜNTETÉSEK MÁRCIUS 15-E ALKALMÁBÓL. *A 2015. március 15-i nemzeti ünnep alkalmából magas kitüntéseket kaptak (mások mellett): Kunkovác László fotóművész, néprajzkutató (Kossuth-díj); Mäder László népzene-kutató (A Magyar Érdemrend tisztikeresztje); Bereczki Ibolya néprajzkutató, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese (A Magyar Érdemrend Lovagkeresztje); Káldy Mária, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum Oktatási és Képzési Központ igazgatója (A Magyar Érdemrend Lovagkeresztje); Órsi Julianna néprajzkutató (A Magyar Érdemrend Tisztikeresztje); Pávai István (Szabolcsi Bence-díj).*

MEGALAKULT A MODERN MITOLÓGIKUTATÓ MŰHELY (MOMIMŰ). Örömmel tudatjuk, hogy a Magyar Kulturális Antropológiai Társaság szakosztályaként a MAKAT, az MTA–SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, valamint a SAPIENTIA Erdélyi Magyar Tudományegyetem Társadalomtudományi Tanszékének közös kezdeményezéseként megalakult a Modern Mitológiai Kutató Műhely. A Műhely létrejöttének célja, hogy a napjainkban megjelenő, átalakuló, elhalványuló mítoszokat meg-

ismerjük, rajtuk keresztül magát a kortárs kultúrát, annak működését, változásait, értékeit, preferenciáit, félelmeit is megértsük. A műhely vezetői Povedák István és Hubbes László Attila. A szervezők szeretettel várnak minden érdeklődőt. A MoMiMű munkájáról bővebb információ kérhető az alábbi elérhetőségeken. Postai cím: MoMiMű – Povedák István MTA–SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport Szeged 6722, Egyetem u. 2. Tel.: 62/544–050, honlap: <http://vallasikultura.u-szeged.hu/index.php/momimu>, facebook: www.facebook.hu/momimuh

CSERI MIKLÓS VISSZATÉRT SZENTENDRÉRE. *Megkapta főigazgatói kinevezését Cseri Miklós, aki korábban már csaknem két évtizedig vezette a Szabadtéri Néprajzi Múzeumot, majd 2014 júliusától nyolc hónapig az Emberi Erőforrások Minisztériuma kultúráért felelős helyettes államtitkáraként tevékenykedett. A szakember főigazgatói megbízatása 2020. július 8-ig szól.*

ELHUNYT KUBINYI ANNA. Életének 67. évében, 2015. március 27-én elhunyt Kubinyi Anna *Kossuth-díjas, Prima Primissima és Magyar Művészetért Díjas* textilművész – közölte lapunkkal a család tegnap. Az alkotó hosszú, súlyos betegség után Budapesten hunyt el, temetéséről később intézkednek. Eleinte a természet volt fő inspirációs forrása. Az ezredforduló után, erdélyi utazásainak hatására népművészeti motívumokat kezdett feldolgozni. Tíz évig élt Franciaországban, ahol szintén sikerrel állított ki. (*Magyar Nemzet* 2015. márc. 27. 8. old.)

KODÁLY ÉS BARTÓK KISBOLYGÓ. *Hozzávetőlegesen ötven katalogizált kisbolygó van, amelyet Magyarországon, magyar csillagász fedezett fel, de létezik még egy tucat, amelynek magyar nevet adtak a külföldi csillagászok. Van Duna, Tisza, Dráva nevű kisbolygó, és hasonló égitest viseli Kodály Zoltán és Bartók Béla nevét is.*

BATHÓ EDIT JÁSZBERÉNY DÍSZPOLGÁRA. 2015. április 3-án, Jászberényben a Város Napja ünnepe alkalmával Szabó Tamás polgármester és Jászberény Város Önkormányzatának Képviselőtestülete a település érdekében végzett tevékenységéért, kiváló szinten végzett múzeumigazgatói munkájáért, a nagyrabecsülés legméltoőbb kifejezésekként H. Bathó Edit néprajzkutatónak, múzeumigazgatónak a *Jászberény Város Díszpolgára* címet adományozta.

ELHUNYT ANTALL ISTVÁN. Életének 62. évében, 2015. április 8-án gyógyíthatatlan betegségben elhunyt Antall István kulturális újságíró, szerkesztő-riporter. Munkásságát többször jutalmazták rádiós Nívódíjjal, 2010-ben ő lett az Év rádiója. Egyebek mellett a Petőfi Sajtószabadság Díjat és a Magyar Művészetért tiszteletbeli elismerést is megkapta. Antall Istvánt a Magyar Rádió Nonprofit Zrt., valamint a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap saját halottjának tekinti. (MTI 2015. ápr. 9.)

FOLYÓK ÉS VÁROSOK. Mód László szerkesztésében megjelent a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéke által szervezett VII. Nemzetközi Diákszeminarium kutatási eredményeit tartalmazó kötet *Folyók és városok* címmel. A kiadvány magyar és angol nyelven Szeged, Pozsony és Turku példáján keresztül járja körbe a városi életmód és a folyók sokoldalú kulturális kapcsolatát.

FRANKOVICS GYÖRGY A MESEKÖTEIRŐL. Frankovics György 1945 februárjában született horvát családban a Dráva magyarországi oldalán fekvő Drávafok községben. Eredeti anyanyelve tehát a horvát, de kitűnően beszél és ír szülőföldje nyelvén is, számos művet jelentetett meg magyarul. Tevékenysége széleskörű: kiterjed a néprajz, az irodalom és a történelem területére. Volt falusi tanító, rádiótudósító, Tv stúdió munkatársa, főiskolai adjunktus. Könyvsorozatok, folyóiratok szerkesztője. A könyvhétben (2015. 4. sz. 15. old.) Csokonai Attila abból az alkalomból beszélgetett vele (Akinek a „sorsa” elhivatottság és szorgalom), hogy két korábbi mesekötete (A gyöngyszemet hullató lány; A gyermek és a sárkány) után 2015-ben megjelent A bűvös puská – Roma népmesék és mondák című könyve.

NÉPBALLADÁK. Sors és jelkép – Erdélyi magyar képzőművészet 1920-tól 1990-ig címmel nyílt nagyszabású kiállítás 2015. április 24-én a Magyar Nemzeti Galériában. Az augusztus 23-ig nyitva tartott tárlat, amelyen mintegy 430 alkotás és számos dokumentum szerepelt, kilenc fejezetben, eddig nem látott teljességgel, hazai, romániai és németországi köz- és magángyűjtemények anyagára támaszkodva mutatta be a korszak művészetét. A harmadik fejezet *A kőben, a fában...* címet viselte. Alighanem a kiállítás egyik fő műve, Szervátiusz Jenő időskori remeke, az 1969-es *Balladák* című reliefje ebben a szekcióban volt látható. • Both Miklós zeneszerző Erdély, Kína és Irán után új irányba indult zenét gyűjteni. A helyszín: Kelet-Ukrajna szórványfalvai, ahonnan előkerültek „Európa legrégebbi népballadáit”. Részletesebben lásd Babiczky Tibor: *Vodka és vadászösztön. Magyar Nemzet* 2015. júl. 11. 28. old.

TURISZTIKAI FEJLESZTÉS HOLLÓKÖN. 2015-ben befejeződött a turisztikai fejlesztés a világörökségi Hollókőn, amely kétmilliárd forintból valósult meg. A kiemelt beruházás másfél évig tartott, a többi közt felújították a középkori várat is. Ruzinkó Ádám, a Nemzetgazdasági Minisztérium turizmusért felelős államtitkára az átadási ünnepségen úgy fogalmazott: „Büszkék vagyunk rá, hogy Hollókő világörökségi helyszín, népi kultúránk jelképe, miközben élhető település is.” Az államtitkár hozzátette: a többi, önálló arculatát még csak kereső településnek példát ad azzal, hogyan lehet értékörzésből merítve hiteles, új turisztikai értékeket teremteni. (MTI)

PINCEFALVAK JÁTÉKA. A *Kalandozások a magyarországi pincefalvakban* című programhoz tíz pincefalu ötven borásza csatlakozott. A vállalkozó kedvűek május elsejétől bejárhatják a programhoz társult pincefalvakat. A pincelátogatások regisztrálására gyűjtőfüzet szolgál. A kezdeményező Magyarországi Pincefalvak Vidékfejlesztési Szövetsége 2012-ben alakult meg györkönyi székhellyel. Jelenleg Bölcse, Császártöltés, Cserépfalu, Györköny, Hajós, Monor, Noszvaj, Nemesnádudvar, Ócsa, illetve Páty tartozik a szövetséghez. Céljuk a pincefalvak népi építészeti és kulturális örökségének megőrzése, védelme és bemutatása. A játékokról a www.pincefalvak.eu oldalon olvashatók részletek. (*Magyar Nemzet* 2015. ápr. 27. 17. old.)

ARANY JÁNOS-DÍJAT KAPOTT BENKŐ SAMU. A Magyar Tudományos Akadémia 186. közgyűléséhez (Budapest, 2015. május 5.) kapcsolódó Külső tagok fóruma (május 4.) keretében életmű kategóriában Arany János-díjat kapott Benkő Samu (Románia) művelődéstörténész, az MTA külső tagja, az Erdélyi Múzeum-Egyesület volt elnöke.

BARABÁS LÁSZLÓ: AZ OTTHONOSSÁG GYÖKEREI. NÉPISMERETI ÍRÁSOK, NÉPRAJZI TANULMÁNYOK. Füttyögtetés és asszonyszínház, jávorfából muzsika és lakodalom, gúzszekeér és székely harisnya, ekléziakövetés és királynékereső, pünkösdi virágzás és csutakhúzás, farsangtemetés és bethlemes játék – megannyi szép és jó szokás, mely mind-mind az otthont jelenti. A földet, amelybe belegyökereztünk. Akarjuk vagy nem, érezzük és mindenüvé magunkkal visszük azt a különös nedvet, amely e gyökereken keresztül átszívárogyva életet ad. Olyant, ami más, mint a többi élet. Mert a miénk. Ezt tudja és tárja fel Barabás László mindazok épülésére, akiket még érdekel. (Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2015. 314. old. + 32 képtábla)

ORTUTAY UTCA, ORTUTAY KOLLÉGIUM. *Siófokon is úgy tudták, hogy nincs már tennivaló, hiszen 2012 decemberében már több problémás utcanév lecseréléséről is határoztak. Akkor is felmerült már a Felszabadulás utca átnevezése – ezt több helybeli is kérte –, amit azonban a képviselő-testület nem támogatott. Aztán nemrég a Somogy Megyei Kormányhivatal – az MTA állásfoglalásával megtámogatott új megkeresésében – arra hívta fel az önkormányzat figyelmét, hogy akadna még néhány átnevezendő utca. Ennek nyomán a testület nemrég határozott a Felszabadulás, a Kilián György és a Gorkij utca átkereszteléséről. A kormányhivatal által kifogásolt negyedik név megmaradt, az MTA ugyanis Ortutay Gyula névéről nem mondja ki egyértelműen, hogy nem használható. (Metropol 2015. máj. 5. 8. old.) • A Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (Klik) szerint a Szegedi Ortutay Gyula Városi Kollégium nevéből törölni kelt a névadót – írta a Dél-magyarország. A Klik a 20. századi önkormánylati rendszerekhez köthető elnevezések tilalmáról szóló MTA-állásfoglalásra hivatkozva venné ki a néprajztudós nevét (akinek minisztersége idején államiosították az egyházi iskolákat). (Metropol 2015. máj. 14. 15. old.)*

AZ ÉV MÚZEUMA, AZ ÉV KIÁLLÍTÁSA, 2014. A berettyóújfalui Bihari Múzeum és a budapesti Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum kapta meg Az Év Múzeuma 2014 elismerést 2015. május 16-án a budapesti Nemzeti Múzeum kertjében huszadik alkalommal megrendezett Múzeumok Majálisán. Az Év Kiállítása a miskolci Hermán Ottó Múzeum *Elit alakulat – A Kárpát-medence leggazdagabb honfoglalás kori temetői* című tárlata lett.

KEMECSI LAJOS: A MAGYAR PARASZTI JÁRMŰKULTÚRA. ESETTANULMÁNYOK ÉS ELEMZÉSEK. *A szállítás és a közlekedés területe a népi kultúra egyik legösszetettebb egysége. Kemecei Lajos könyvében a magyar paraszti szárazföldi járműkultúra szerteágazó tematikájának egyes elemzési lehetőségeire kívánja felhívni a figyelmet. A komplex megközelítés igénye évtizedes, vonatkozó kutatási tapasztalataira épül. Az általános összefoglaló rész segítségével mutatja be a magyar hagyományos közlekedés- és járműkultúra meghatározó jellemzőit. A kocsi készítésének önálló fejezetben tárgyalt folyamata a meghatározó alkatrészek szempontjából vizsgálva segíti a táji jellemzők meghatározását. A kötetben olvasható kerek járművek kutatástörténete alkalmas arra, hogy érzékeltesse a szaktudományi érdeklődés, illetve a kutatási irányvonalak jellemzőit a vonatkozó összefoglalások megvalósulásáig. A hagyományos értelemben vett néprajzi terepmunka 21. századi lehetőségeit is jelzi a kötetben szereplő esettanulmányok az észak-dunántúli régióból, illetve az erdélyi Hétfaluból. Az egymástól térben igen távol eső regionális elemzések azonos módszer-*

tanra épülve készültek. A sokoldalú felhasználhatóság bemutatása volt a célja a történeti, levéltári forrásokat elemző esettanulmányoknak. A járművek készítésére vonatkozó kutatások esettanulmányi szerepeltetése fel kívánja hívni a figyelmet arra, hogy a mai napig hiányzó teljes és alapos „szekér körzetek” megrajzolásához elengedhetetlen a járműveket használó gazdák és az azokat készítő iparosok együttműködésének elemzése is. A kötet fejezeteiben összefoglaltak nem helyettesítik a paraszti közlekedés és járműkultúra komplex szemléletű szintézisét. Az elsősorban az analízis különböző megoldási lehetőségeit vázoló esettanulmányok segítségével támpontokat kívánt megfogalmazni a további kutatások érdekében. (*Documentatio Ethnographica* 31. Sorozatszerk.: Fülemile Ágnes. L'Harmattan Könyvkiadó–MTA BTK Néprajztudományi Intézet, Budapest, 2015. 168 old.)

HALASI CSIPKE A HÁZFALON. Óriási, halasi csipkét ábrázoló falfestmény került Kiskunhalas egyik épületére, a Csipkeház mellett. A művet NeSpoon street-art művész készítette, aki Pongrácz Margit 1935-ben tervezett zsabó csipkéjét választotta témájául. A lengyel művésznő világszerte csipkével dekorálja a városokat, az alkalmából a Csipkeházban kiállítás nyílt korábbi alkotásaiból. (*Metropol* 2015. máj. 21.)

KONFERENCIA A CSALÁDI KAPCSOLATOKRÓL. Az ELTE BTK Néprajzi Intézete 2015. május 27–28-án nagyszabású konferenciát rendezett az egyetem Kodály Termében A családi kapcsolatok szokásrendszere és a nemzedékváltások történeti alakulása a 20. században címmel.

NAGY JANKA TEODÓRA–SZABÓ GÉZA: TOLNA NÉPRAJZI TÁJAI. „Néprajzsként, régész-történészsként – szakmai munkánk színterétül és otthonunknak választva a megyét – folyamatosan kerestük a választ: kik és hogyan éltek mindennapjaikat, kavalkádos ünnepeiket Tolnában az elmúlt évszázadok, évezredek során. Az előttünk járók lábnymaiba lépve született meg ez a könyv, amely híradás írásban és képből Tolna megye néprajzi tájairól, nemzetiségeinek, népcsoportjainak és vallási közösségeinek az országban is páratlan változatosságáról. Vallomás táj és ember kapcsolatáról, a nemzedékek egymásba kapaszkodásáról, az összetartozás kultúra- és értékteremtő, a nemzetet megőrző erejéről.” (Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Kar, Szekszárd, 2015. 60 old.)

MMA-DÍJAK ÉS ÚJ TAGOK. 2015. május 28-án megtartotta ez évi első közgyűlését a Magyar Művészeti Akadémia (MMA). A közgyűlésen átadták az akadémia elismeréseit is. Az Életműdíjat Kallós Zoltán néprajz- és népzene kutató, A Nemzet Művésze vehette át. A tagozatok javaslata alapján levelező taggá választották (mások mellett) Andrásfalvy Bertalan néprajzkutatót, Jánosi András népzene és Timár Sándor koreográfust, valamint határoztak arról, hogy az MMA népművészeti díja az Erdélyi Zsuzsanna-díj – A Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti Díja elnevezést kapja.

ELHUNYT TROGMAYER OTTÓ. Életének 80. évében 2015. május 28-án elhunyt Trogmayer Ottó. A neves régészprofesszor a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszékének tanára, tanszékvezetője volt. 1970-től ő irányította az ópusztaszeri ásatásokat, és az ő vezetésével valósult meg az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark, ahol a Feszty-körkép található. 1992-ben Széchenyi-díjjal tüntették ki, Szegednek 2014-ben lett díszpolgára. (MTI 2015. máj. 30.)

HALÁSZ PÉTER: A HAGYOMÁNYOS SZÁNTÓFÖLDI NÖVÉNYTERMESZTÉS A MOLDAVI CSÁNGÓ MAGYAROKNÁL. A moldvai csángó magyarok a 14. századtól a 18. századig különböző történelmi okok miatt újabb és újabb csoportokban települtek a Kárpát-medencéből mai lakóhelyükre, a heglánc túloldalára, a Szeret és a Prut folyó által határolt területre. Itt aztán a magukkal hozott termelési hagyományait moldvai és balkáni hatások formálták, miközben napjainkig megőrizték annak több archaikus elemét. Tudományos szempontból fontos tehát, hogy feltárjuk és bemutassuk a moldvai csángók által használt földművelési technológiákat, a paraszti gazdaságok eszközkincsét, belső rendszerét, a vetésszerkezet alakításakor érvényesülő szempontokat, valamint a parasztság értékrendjét, gazdálkodásának ökonómiáját. E könyv szerzője a csaknem fél évszázados moldvai gyűjtőmunkája során folyamatosan rögzítette a szántóföldi növénytermesztésre vonatkozó ismereteket, ma már jórészt pótolhatatlanul feledésbe merült anyagot őrizve meg magnószalagjain, céduláin. Nemcsak az eredeti gyökereket és a székelység felől érkező hatásokat veszi számba, hanem a sajátos csángó gazdálkodási kultúrát jelentősen formáló román gyakorlatot is. A könyv fő témája a moldvai magyarok hagyományos földművelése, növénytermesztése, hiszen sokáig ez jelentette a magyarság eme szerencsétlen sorsú közösségének a megélhetését, jó vagy rossz élelelhetőségeit. Mindazonáltal a kötet a moldvai csángók mezőgazdaságának hatékonyságát, legújabb kori kilátásait is vizsgálja, sorskérdéseiket néprajzi, szociográfiai eszközökkel tárja fel és mutatja be. (Szerk.: Hála József-Máté György. General Press Könyvkiadó, Budapest, 2015. 408 old.)

ÜNNEPI KÖNYVHÉT, 2015. A 2015. június 4. és 8. között megrendezett 86. Ünnepi Könyvhét kiadványai közül az alábbiakra hívjuk fel olvasóink figyelmét. Nigel Barley: *Az antropológia nem extrém sport* (Typotex Kiadó); Kálmány Lajos: *Alföldi gyűjtés* (Balassi, sajtó alá rendezte: Forrai Ibolya, Raffai Judit); Bárdosi Vilmos: *Szólások, közmondások eredete. Frazeológiai etimológiai szótár* (Tinta); Harangozó Imre: *Radna fényes csillaga...* (Frig); Kemecsi Lajos: *A magyar paraszti járműkultúra* (MTA BTK Néprajztudományi Intézete – L'Harmattan).

PALÁDI-KOVÁCS ATTILA: NÉPEK, TÉRSÉGEK, HAGYOMÁNYOK. Ez a könyv a szerző 15 újabb „táj- és népkutató” dolgozatát foglalja magában. A bevezetőben áttekinti az etnikai és territoriális csoportok, valamint a néprajzi kartográfia és a nyelvföldrajz fogalomrendszerét. A térségi fogalmak közül a zóna, illetve a kistáj, járás, kistérség tárgykörével külön is foglalkozik. A dolgozatok többsége a történeti Magyarország három nagyobb történelmi régiójának (Dunántúl, Felföld, Erdély) néprajzi tagozódásával, magyar népcsoportjaival foglalkozik. Vizsgálja a Dunántúl régió felfogását, helyét a magyar nyelvterületek, néptömbök rendszerében. Tüzetesebben a „nyugati magyar népterület” hagyományainak régies vonásait veszi számba. Őt dolgozat kapcsolódik a Felföld, különösen a palóc-barkó néptömb történetének, tradícióinak vizsgálatához. Megrajzolja a Bükk hegység és tágabb környezete, kistájai tagozódását, jellegzetes vonásait. Elemzi a Bódva-vidék zonális tagoltságát a természetföldrajz és a néprajz szemszögéből. Felvázolja Erdély mint történeti-néprajzi régió sajátos helyzetét és egy „Erdély néprajza” összefoglalás előképeit. Két tanulmány a Dél-Bánság magyar szigeteinek, szórványainak sorsát, kultúrtájépítő szerepét világítja meg. A magyar népcsoportok kapcsán szól a velük élő nem magyar népekről, az etnikai térszerkezet 18. századi változásairól, a népközi kapcsolatokról, gazdasági egymásrautaltságról és kulturális kölcsönhatásokról. A kötetet e tudományok jelen-

legi művelői és leendő kutatói mellett a honismeret, a táj- és helytörténet, a történeti földrajz, a dialektológia értő kutatóinak, az érintett tájak szülőtteinek és lakosainak, a táncház- és a többi folkmozgalom szerelmeseinek, az országjáró turizmus híveinek ajánljuk. (Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015. 324 old.)

BOLGÁR KÖNYV A MAGYAR KULTÚRÁRÓL. Dzseni Madzsarov, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen etnográfus diplomát szerzett szófiai egyetemi tanár bolgár nyelvű könyvet jelentetett meg *A szertartásbeli gesztus funkciója és szemantikája a magyar kultúrában* (Gutenberg Kiadó, Szófia, 2014. 360 old.) címmel. A kötet bemutatója a budapesti Bolgár Kulturális Intézetben volt 2015. június 17-én.

LAJTHA LÁSZLÓ-SZOBOR BUDAPESTEN. Szobrot avattak 2015. június 30-án Lajtha László emlékére Budapest V. kerületében a Károlyi-kertben. Gálhidy Péter szobrászművész alkotásának felállítását még Lajtha Ildikó, a zeneszerző, népzene-kutató 2013-ban elhunyt unokahúga és jogörököse kezdeményezte.

MAGYAR PAVILON A MILÁNÓI VILÁGKIÁLLÍTÁSON. „Koronája ama földnek, amelyet a Duna szel át”, „la corona di quella terra che'l Danubio riga” – ez a Dante-idézet volt mottója, szellemi lógója a magyar pavilonnak a 2015. évi (június–október) Milánói Világkiállításon. A világkiállítás magyar megjelenéséért felelős kormánybiztos a nagyközönség és szakmai zsűri bevonásával, több mint 45 látványterv közül választotta ki az *Életkert* tervet. A pavilon építészetileg, és a benne megrendezésre kerülő eseményekkel és kiállításokkal a világkiállítás szellemiségét („Táplálni a világot, energiát az életnek”), illetve a hazánk által hangsúlyozni kívánt egyéb értékeket tükrözi. Ilyen értékek a fenntarthatóság mint környezeti és mezőgazdasági fogalom; a víz mint az élet forrása és hazánk egyik legfontosabb természeti, turisztikai és gazdasági értéke; az innováció és a hagyományok egyensúlya; valamint az egészséges, GMO-mentes, természetes alapanyagokra épülő táplálkozás. Sárkány Sándor, az épület megálmodója különböző archaikus előzményeket és organikus elemeket ötvözött a szokatlan, feltűnő formájú épületen. A sámánok által egykor használt dobokra emlékeztető két oldalsó épületrész körfelületén az életfa stilizált ábrája jelenik meg. A központi rész egy hordóra emlékezteti a látogatót, Noé bárkájára is utalva, fedélzetén az élővilág kaleidoszkópját jelképező tetőkerttel. A tetőkerten átnyúló bordák megjelenítik a napfény felé fordulást, a „lényeket” körülölelő és óvó virágszirmok, levelek motívumait. A kertben pedig maga az ÉLET található: a Magyarországon honos gyümölcsöket, zöldségeket, gyógynövényeket ismerheti meg itt az érdeklődő a Világkiállítás ideje alatt. A magyar megjelenés fontos részét képezik az étellel teli zöld területek. A pavilon előkertjéből tovább haladva egyre sűrűbb növényzettel találkozunk, ahogy a terület betonjából foltokban utat tör magának az élet, hogy végül elérkezzünk a pavilon legburjánzóbb, legvadabb területére, a bemutatókertbe (Kunhalom). A tervezők, Munkácsi Mihály és Sárkány Sándor, a növények megválasztásánál nagy hangsúlyt fektettek a 33-as szám megjelenésére. A kertben 33 fűszer- és gyógynövény, 33 fa és 33 zöldség került bemutatásra. Míg az előkertben elsősorban fűszer- és gyógynövények fogadták az érdeklődőt, addig hátul erdőt idéző fás, lombos bokrokkal benőtt kertet találtak, amely kitűnően alkalmas volt a pihenésre, feltöltődésre. A fekvődob tetőkertje is magában hordozta ezt a koncepciót, de szolidabb, letisztultabb formában.

DEÁKY ZITA: GYERMEKEK ÉS SERDÜLŐK MUNKÁJA MAGYARORSZÁGON A 19. SZÁZADTÓL A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚIG. A magyarországi gyermekek és a serdülőkorosztály munkavégzésének évszázadokat, etnikumokat és felekezeteket átfogó, interdiszciplináris feldolgozása mindeztáig nem történt meg. A kötet történeti, néprajzi, művelődéstörténeti áttekintést kíván adni a magyarországi gyermekekhez és a serdülőkhöz – 4–5 éves kortól a 16–18 éves korig – kapcsolódó egyéni és közösségi munkaformákról, és azok jellegzetességeiről. A munka átfogja és jellemzi a mindenkori társadalmat. Megjelenik benne az adott kor gazdasági, kulturális rendszere, érték- és erkölcsi rendje, nevelési elvei, gazdálkodási rendszere, megélhetési stratégiája, a családok szerkezete és szervezete, a társadalmi mobilizációs utak eredete, a mindenkori társadalom szociális gondoskodása és politikai-ideológiai érvelései. A 21. században is fontos szerepet játszik a szocializációs stratégiában, az oktatási-nevelési rendszerekben, a családok gazdasági szerveződésében és sokszor túlélési technikájában. A kötet fejezetekre osztva bemutatja a falusi, mezővárosi, a nagyobb városi és fővárosi családon belüli és családon kívüli munkákat és munkakalkalmakat. Számba veszi azokat a jellegzetes mezőgazdasági, háziipari és ipari foglalkozásokat, amelyek nagy számú gyermeket és fiatalkorút szívtak fel, akik munkájukkal kiegészítették, vagy akár biztosították a család megélhetését. (Gondolat Kiadó, Budapest, 2015. 422 old.)

BARTÓK-ÉLETRAJZ EGY ÍR TUDÓSTÓL. Átfogó angol nyelvű Bartók-életrajz jelent meg Dávid Coopernek, a Leedsi Egyetem professzorának tollából. A gazdag népzenei hagyományokkal bíró Írország szülöttjeként a szerzőt különösen megfogta, ahogyan Bartók összhangba tudta hozni a magyar népzenei forrást a haladó nemzetközi zene nyelvével, és ezzel egy teljesen eredeti hangra talált rá. A kötet Bartók zeneszerzői, népzene kutatói, zongoraművészi és tanári munkásságát írja le. (Vasárnap Reggel 2015. júl. 5. 7. old.)

MESTERSÉGEK ÜNNEPE, 2015. Augusztus 20-dikától ma már elválaszthatatlan a Mesterségek Ünnepe, amelyet az idén 29. alkalommal rendeztek meg a Budavári Palota területén. Az idei rendezvény kiemelt témája a pásztorművészet, a pásztorok élete volt. A várba érkezett pásztoremberek igazi pásztorhajlékot építettek, bemutatták mindennapi életüket, munkájukról, életmódjukról meséltek, pásztorhangszereket szóltattak meg és pásztortáncot tanítottak. A külföldi vendégek Spanyolországból, Extremadurából és Galíciából érkeztek. A kézművesmesterek saját vidékük hagyományos kultúráját mutatták be. Sokféle mesterséget hoztak: többek között ékszerkészítők, üvegfestők, bőrdíszművesek, cipőkészítők, fazekasok alkotásait láthatták az érdeklődők a Savoyai teraszon.

SZABÓ MAGDOLNA: SZALMAKÖTŐ HÁZIIPAR ERDÉLYBEN. Szabó Magdolna kötete a szalmakötő háziipar történeti kérdéseinek ered nyomába. Feltárja a még tetten érhető gyakorlat tárgy- és szókészletét, a szalmafonók és a szalmakalapkészítők életmódját, társadalmát, munkamegosztását. Az olvasó történetileg átfogó képet kap a székelyföldi és egyes hajdúsági, bihari, erdélyi területeken valaha sok ezer család mellékjövedelmét biztosító tevékenységről. Mindamelllett a háziipar mint termelési üzemmódo koronként változó ipartörténeti, néprajzi jelentőségének is számos vetületével találkozhat. A recens vizsgálatokkal párhuzamosan a kötet bepillantást enged a nyári viselet egykor elmaradhatatlan részét képező szalmakalap társadalmi

státuszokhoz, korhoz, nemhez alkalmazkodó formai változataiba. Megannyi képes, rajzos dokumentáció teszi teljessé a kiadványt. (Néprajzi Értekezések 3. Sorozatszerk.: Turai Tünde. Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 2015. 276 old.)

A NÉPMŰVÉSZET MESTEREI ÉS A NÉPMŰVÉSZET IFJÚ MESTEREI 2015-BEN. Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere az augusztusi Mesterségek Ünnepéhez kapcsolódva adta át A Népművészet Mestere címet igazoló okleveleket. Ezt vehette át Berszán Fülöp énekes-zenész, aki sokat tett az archaikus gyimesi énekes és zenei, valamint néptánc kultúra megőrzéséért. Kitüntették Csibi Gyuláné szűrhimzőt, Dezsőné Kádár Erzsébet énekest a mezőségi magyar népdalkincs ápolásáért; Hajdú Józsefné táncos, varró-hímző asszonyt, aki több mint három évtizede őrzi Bogyiszló hagyományait, Legedi László István furulyást a moldvai csángó furulyás zenekultúra továbbélteséért. Az elismerést átvehette még Nepp Dénes a szijgyártómesterség és lószerszámkészítés hagyományainak megőrzéséért, Nesó Sándor csont-, szaru- és fafaragó, aki példamutató életműve, technikai tudása, a hagyományokhoz való hűsége révén méltó utóda kézműves elődeinek. Radics László mézeskalácsos az ütőfás mézeskalács-készítés hagyományainak továbbélteséért. Szántó Ferenc pásztor, furulyás a Maros-Küküllő-vidék népzenejének és néptáncának hiteles tolmácsolásáért és továbbadásáért, Tóth Sándorné énekes-táncos pedig több évtizedes, hagyományt megismertető tevékenységéért érdemelte ki a címet. • 2015-ben A Népművészet Ifjú Mestere díjat kaptak: Antal Imola vászonszövő, Dragony Gábor citerás, a Nyíregyházi Művészeti Szakközépiskola tanára, Gyémánt Ádám és Gyémánt-Csontos Lívia, a Rege Táncegyüttes táncosai, Horváthné Kovács Katalin hímző, a Csornai Múzeum munkatársa, Kecskeméti Róbert iparművész, népi hangszerkészítő, Salamon Soma furulyás, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem egyetemi hallgatója, Tóth Zoltán fafaragó.

KITÜNTETÉSEK AUGUSZTUS 20-A ALKALMÁBÓL. A 2015. augusztus 20-i ünnep alkalmából állami kitüntetéseket kaptak (mások mellett): Somfai László zene-történész (*Magyar Érdemrend Középkeresztje*); Faragó Laura énekművész, népdal-énekes (*Magyar Érdemrend Tisztikeresztje*); Sándor Ildikó néprajzkutató, a Hagyományok Háza osztályvezetője (*Magyar Arany Érdemkereszt*); Koticzné Magyarai Márta muzeológus, a debreceni Déry Múzeum tárvezetője (*Móra Ferenc-díj*); Laki-Lukács László könyvtáros, helytörténeti kutató (*Szinnyei József-díj*).

TURAI TÜNDE-MÉSZÁROS CSABA (SZERK / ED.): HÁRMAS HATÁROK NÉPRAJZI NÉZETBEN / AN ETHNOGRAPHIC PERSPECTIVE ON TRIBORDER AREAS. E vizuális anyagot tartalmazó kötettel a kutatócsoport arra vállalkozott, hogy a hármashatár-helyzetről vizuálanropológiai értelmezést nyújtson az olvasók számára. Négy tematikus egységet választottunk (hármasság, határforgalom, gazdasági kapcsolatok, kulturális emlékezet), melyek a hármashatár térségében strukturálják az ott élő közösségek hétköznapi határjárásai gyakorlatait, valamint identitásképző és kifejező tényezők a határmentiségben. A fotók gazdag adatolásával olyan értelmezési mezőt igyekeztünk nyitni, amely segít annak megértésében, hogy az elmúlt közel száz év határmódosításai hogyan hatottak a régiók és a közösségek újrászerveződésére. Különösképpen a rendszerváltás óta eltelt időszak makrotendenciáinak kistérségekre gyakorolt hatása követhető nyomon a könyvben. (MTA BTK Néprajz-tudományi Intézet, Budapest, 2015. 218 old.)

SZILÁGYI MIKLÓS KITÜNTETÉSE. Fazekas Sándor földművelésügyi miniszter 2015. augusztus 20-án alkalmából „a magyar halászati néprajz kutatása terén elért kiemelkedő eredményei elismeréseként” Szilágyi Miklóst miniszteri elismerő oklevélben részesítette.

FÜZES ENDRE HALÁLA. Füzes Endre, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum nyugalmazott főigazgatója, A Magyar Köztársaság Érdemrend Kiskeresztje, a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány Díja és az Életfa Díj kitüntetettje 2015. augusztus 26-án, életének 84. évében elhunyt. Temetése 2015. szeptember 16-án, szerdán 16 órakor volt katolikus szertartás szerint a budapesti Fiumei úti Nemzeti Sírkertben.

ÖSHONOS FAJOK SZÁMÁRA LÉTESÜLT TELEP. Harminchatmilliárd forint jutott természetvédelmi célú fejlesztésekre az elmúlt uniós fejlesztési időszakban, a következő években erre 46 milliárd forintot fordíthatunk – mondta Fazekas Sándor földművelésügyi miniszter 2015. szeptember 7-én a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság legeltetési állattartást kiszolgáló természetvédelmi területkezelési központjának átadásán. A Magyarországon őshonos védett ló- és juhajták tartására szolgáló állattartó telep kialakítására több mint 700 millió forint uniós támogatás jutott. A miniszter elmondta azt is, a következő években 31 milliárd forint jut élőhelyek megőrzésére, 15 milliárd forint pedig az ökológiai turizmusra. Az átadáson Tállai András, a Nemzetgazdasági Minisztérium parlamenti államtitkára, a térség fideszes országgyűlési képviselője egyebek mellett azt mondta: Dél-Borsodban természetvédelmi célú beruházást az elmúlt több mint másfél évtizedben nem adtak át; ezért is van különös jelentősége a nemzeti park projektjének. (MTI 2015. szept. 8.)

BIZOTTSÁG AZ ISKOLAI ÉNEKLÉSÉRT. Megalakult a Mindennapos Éneklés Bizottsága, a munkacsoport a mindennapos éneklés megújítását tűzte célul – közölte az Emberi Erőforrások Minisztériuma. A testület szakmai javaslatot tesz arra, hogy az iskolai kórusok „védett időben” énekelhessenek. A Kodály Zoltánné, valamint Mindszenty Zsuzsanna, a Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek elnöke; Ittész Mihály, a Magyar Kodály Társaság elnöke; Vigh Andrea egyetemi tanár, a Zeneakadémia rektora; Nemes László, a Kodály Intézet vezetője és Vásáry Tamás Kossuth-díjas zongoraművész, karmester részvételével ülésező testület tiszteletbeli elnökévé Kodály Zoltánnét, a bizottság operatív vezetőjévé pedig Hoppál Péter kultúráért felelős államtitkárt választották meg. (MTI 2015. szept. 25.)

ELHUNYT VEKERDI JÓZSEF. Életének 89. évében, 2015. szeptember 28-án elhunyt Vekardi József Széchenyi-díjas nyelvész, indológus, a Magyar Tudományos Akadémia doktora – közölte az MTA. Vekardi József Eötvös-kollégistaként az ELTE latin–görög–oroszlakán diplomázott 1950-ben, 1950 és 1956 között az ELTE Oroszlakán Tanszékén volt adjunktus, 1957–1959 között bebörtönözték. A Chinoin segéd munkásként dolgozott 1960-tól három éven át, majd az Országos Széchenyi Könyvtár munkatársa, később a Nemzetközi Csereszolgálati Osztály vezetője, 1992-től pedig egy évig az Eötvös Kollégium igazgatója volt. Kutatási területe a cigány néprajzi és nyelvészeti gyűjtések, de szanszkrit irodalmat is fordított. A nyelvtudomány kandidátusa fokozatot 1955-ben, a doktorit 1979-ben szerezte meg. Munkásságának elismeréseként 2000-ben Dajavati Modi Visva Szanszkriti Szamman-díjat kapott, 2002-ben Széchenyi-díjjal tüntették ki a magyarországi cigány szubkultúra, valamint a szanszk-

rit nyelv és irodalom kutatásában, fordításában és közkinccsé tételében végzett egyedülálló munkásságáért. (MTI 2015. szept. 29.)

NÉGY MÚZEUM KAPOTT NÍVÓDÍJAT. *A Magyar Nyelv Múzeuma, az Óbudai Múzeum, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum, valamint a Reguly Antal Múzeum és Népművészeti Alkotóház programjait jutalmazták múzeumpedagógiai nívódíjjal az országos múzeumpedagógiai évnnyitón. (MTI 2015. szept. 29.)*

ŐRIZNI A MAGYAR NÉPMESÉT. Az Emberi Erőforrások Minisztériuma a háttérintézményeivel együtt a magyar népmesekincs megőrzését és terjesztését célzó programot dolgozott ki. A *Minden este népmese* program részeként szoros együttműködésben állapodtak meg a közmédiával, egy mesemondási kézikönyv és mobiltelefonos alkalmazás megvalósítása, valamint egy társadalmi tanács létrehozása is szerepel a tervek között. Utóbbiba olyan szereplőket szeretnének meghívni, akik jó tanácsokat tudnak adni az élőszavas mesemondástól a kutatáson át a drámapedagógiáig. A Népmese Napját immár 11 éve szeptember 30-án, Benedek Elek születésének évfordulóján ünneplik Magyarországon. (MTI 2015. szept. 30.)

ERDÉLYI ZSUSZANNA-DÍJAT KAPOTT SILLING ISTVÁN. *A Magyar Művészeti Akadémia 2015. októberi közgyűlésén átadták a tagozatok díjait. Az ez évi Erdélyi Zsuzsanna-díjat Silling István néprajzkutató, tanár vehette át.*

WOMEX, 2015. A Womexnek 2015-ben Budapest adott otthont, amelyet először rendeztek a kelet-európai régióban. A világzene expója októberben zajlott, a rendezvényre több mint 2500 küldött érkezett a világ 90 országából. A négynapos eseménysorozatnak a Múpa, a Bálna és az A38 hajó, az úgynevezett nulladik nap szakmai programjának pedig a Fonó adott otthont. A Womex sikerét mutatja, hogy a rendezvény történetében most először kelt el minden jegy, és még soha ennyi magyar és kelet-európai muzikus nem lépett fel a programok során. Szinte mindannyian élni is tudtak a lehetőséggel, amely koncertmeghívásokhoz, lemezszerződésekhez, sajtóérdeklődéshez vezetett. A magyar zenekarok és énekesek közül a Gypsy Heartbeats, a Romengo, Palya Bea, Szalonna és Bandája, a Cimbalomduó, a Buda Folk Band és Herczku Ági zenekara kapott lehetőséget. A világzenei eseménynek jövőre a spanyol Santiago de Compostela ad otthont.

FOLTIN JOLÁN KITÜNTETÉSEI. *2015. augusztus 20-a alkalmából A Magyar Érdemrend Középkeresztje kitüntetésben részesült Foltin Jolán Kossuth-díjas és Erkel Ferenc-díjas táncművész, táncpedagógus, rendező, a Bihari János Táncegyüttes koreográfusa. Foltin Jolán november 5-én a Pesti Vigadóban a Magyar Művészeti Akadémia által alapított A Nemzet Művésze díjat is megkapta.*

ELHUNYT KOBZOS KISS TAMÁS. Kobzos Kiss Tamás énekes és hangszeres előadóművész, zenetanár, az Óbudai Népzenei Iskola igazgatója, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja 2015. november 8-án hosszú betegség után, életének 66. évében visszaadta lelkét Teremtőjének. Végso búcsúztatása november 27-én volt a budapesti Farkasréti Temetőben.

HUNGARIKUM-ÁRUHÁZ NYÍLT BUDAPESTEN. *Az agrártárca a következő években növelni kívánja az évi mintegy 500 millió forintot, a hungarikumok támogatására*

szolgáltató keret – mondta a földművelésügyi miniszter 2015. november 9-én Budapesten az első Paprika Market megnyitóján. A legnagyobb alapterületű hungarikum-áruház átadásakor Fazekas Sándor arról is beszélt, a félmilliárdos összegből támogatják például a hagyományörző szervezeteket, illetve finanszírozzák több hungarikum reklám- és marketingköltségét. Arra is kitért, a támogatásokra azért van szükség, mert folyamatosan emelkedik a hungarikumok száma – jelenleg 54 –, és szükség lehet ismételt piaci bevezetésre, mint például a debreceni páros kolbásznál. Lipcsey György, a Magyar Turizmus Zrt. agrármarketing-vezérigazgató-helyettese szerint a Paprika Market és a hasonló kezdeményezések jól szolgálják, hogy a nagyközönség is megismerje a magyar termékek legjavát. Rácz Péter, a Paprika Market tulajdonosa elmondta, terveik szerint már jövőre megnyitnak egy hasonló ajándékáruházat, a helyszínét egyenlőre nem közölte. (MTI 2015. nov. 10.)

A BETHLEN GÁBOR ALAPÍTVÁNY DÍJAZOTTJAI. Bőjte Csaba ferences szerzetes, Hans Kaiser, a Konrád Adenauer Alapítvány egykori Magyarországi képviselője és a *Honismeret* folyóirat szerkesztői vehettek át idén Bethlen Gábor-díjat 2015. november 14-én a Pesti Vigadóban. Ugyanitt a Bethlen Gábor Alapítvány Márton Áron-émlékéremmel jutalmazta a csíkszentdomokosi Márton Áron Múzeumot, Petrás Mária csángó népdalénekest, valamint Prokopp Mária művészettörténészt. Tamási Áron-díjban Török Viola színházi rendező részesült.

KISS FERENCÉ AZ ELSŐ MAKOVECZ-DÍJ. Kiss Ferenc Prima Díjas népzeneész, zeneszerző, az Etnofon Kiadó alapítója kapta az első ízben odaítélt Makovecz-díjat. A kitüntetést a neves építész, Makovecz Imre születésének 80. évfordulója előtt tisztelgő Héttorony fesztivál záró koncertjén, a Zeneakadémián vehette át 2015. november 20-án. (MTI 2015. nov. 23.)

BAKONYI JUHÁSZASSZONY. Petényi Katalin és Kabay Barna rendezők kamerája éveken át követte a fenti című, 52 perces, 2013-ban elkészült film főszereplőjét, a híres bakonyi juhászcsalád leszármazottját, Tamás Károlyné juhászasszonyt. Az időss asszony életén keresztül az alkotók a kihalás szélén álló mesterség természetével összeforrott világképét örökítették meg. A művet a budapesti EÖTVÖS10 Közösségi és Kulturális Szintér dokumentumfilm-klubjában 2015. november 23-án mutatták be.

BURDOSHÁZ AMERIKÁBÓL. Ez a címe, és a Balogh Balázs néprajzkutató nyomában az alcíme annak az 50 perces ismeretterjesztő filmnek, amelynek bemutatására 2015. november 27-re invitálta az érdeklődőket a budapesti Kino moziba a Dunatáj Alapítvány és Zsigmond Dezső filmrendező. Amikor Bagu Balázs a Beregi Bátyuból falutársaival az agrárnyomor elől kitért Amerikába, majd a nyugat-pennsylvániai bányavidék világától elzárt kis telepén éjjel-nappal az aknában gönyedve, centet centre rakva vásárolt egy un. burdos-házat, álmában sem gondolta volna, hogy ez a ház száz év múlva az óceánon túlra Magyarországra kerül, s a szentendrei Skanzenben felépítve, mint cseppben a tenger dokumentálja az egész kényeszerűen nyomorúságos kivándorlóéletet. Bagu Balázs házának teljes eredeti berendezése napjainkig szinte érintetlenül maradt. A burdos-ház – az amerikai magyarok így használták a szállásként vagy panzióként fordítható angol „boarding house” kifejezést – a nőtlen legények vagy a családjukat Magyarországon hagyó egyedül munkát vállaló férfiak lakóhelye volt. Voltaképpen személyenkénti félnapos ágybérletet jelen-

tett; hiszen egy szobában jóformán annyian aludtak, ahány ágy befért, s egy-egy ágyra rendre három ember is jutott, akik a bánya műszakjainak megfelelő ütemben egymást váltva aludtak azon. Ezt kívánta dokumentálni a Bagu-házzal Balogh Balázs, az MTA Néprajztudományi Intézetének igazgatója, aki egy évtizede foglalkozik az amerikai magyarok életmód- és identitásváltozásának vizsgálatával, kivált az Egyesült Államok közép-nyugati és keleti parti államaiban, az első bevándorló nemzedék fő megtelepedési régióiban kutatva. 2015-ben három hónapot kutatott az Amerikai Egyesült Államokban, Klebelsberg Kunó Ösztöndíj támogatásával. Vizsgálatának főkuszában az egykori ipari központok, főként bányász- és acélgyári munkásközösségeinek terep kutatása állt, de a néprajzi gyűjtőmunka során nagy figyelmet szentelt a különböző archívumokban és a magántulajdonban őrzött dokumentumok, fényképek, írásos és tárgyi emlékek kutatására is.

ETHNOLOGIA – FOLYÓIRAT ALAPÍTÁSA. A Mundus Novus Könyvek Kiadó jeles szakemberekkel összefogva folyóiratot indít *ETHNOLOGIA* címmel, amelyhez szívesen várják szerzők jelentkezését. Terveik szerint az új folyóirat első alkalommal idén késő ősszel jelenik meg évkönyv formájában (2015/1–4. szám). 2016-ra pedig két duplaszámot (1–2., 3–4.) terveznek. Amennyiben a leendő szerzőknek módjukban áll munkáikat angol fordításban is megküldeni, ebben az esetben 2016 során a két évfolyam anyagából angol nyelvű különszámot is megjelentetnének.

MAGYAR MÁRKA LETT A FONÓ. A Fonó Budai Zeneház elnyerte a MagyarBrands címet. A MagyarBrands program olyan magyar vonatkozású márkákat díjaz immáron hatodik éve, amelyek a magyar vállalkozások méltó képviselői. A Fonó Budai Zeneház nemcsak kulturális tér, koncert- és táncmuzika helyszín (a Fonó Szerda a legrégebben működő rendszeres fővárosi táncház), hanem az ország és a régió első számú népzenei kiadója is. (MTI 2015. dec. 1.)

NÉPRAJZI GYŰJTŐ SZAKOSZTÁLY. Az érintettek kérésére és a választmány 2015. december 2-án megtartott ülésén hozott döntése értelmében Társaságunk Önkéntes Gyűjtő Szakosztályának neve: Néprajzi Gyűjtő Szakosztály.

SZÉKELYKAPUK FELÚJÍTÁSA. Átadták Csikdelnén azt az 1909-ben épült székegykaput, amelynek szeptemberben kezdték el a felújítását Hargita Megye Tanácsa és a Hargita Megyéért Egyesület segítségével, amelyek közösen pályáztak a Bethlen Gábor Alapkezelő Nonprofit Zrt.-nél (BGA). A BGA és a magyarországi nemzetpolitikai államtitkárság hathatós támogatásával idén újabb hatmillió forint áll a megye rendelkezésére helyi székegykapuk felújítására. 2014-ben öt neves székegykaput újítottak fel, ennek folytatásaként újabb kilencet van lehetőség megmenteni a jövő generációinak. (Magyar Idők 2015. dec. 2. 17. old.)

PRIMA PRIMISSIMA, 2015. Tíz kategóriában 13. alkalommal vehették át a *Prima Primissima Díjakat* a magyar szellemi élet, a művészet, a tudomány és a sport jeles képviselői a Művészetek Palotájában a 2015. december 4-én megtartott, éjszakába nyúló látványos gálaesten. A magyar elismerésben a *Népművészet és közművelődés* kategóriában a Fonó Budai Zeneház részesült. *Prima Díjasok* lettek: ifj. Csóóri Sándor népzeneész, zene tanár és a Levente Péter–Döbrentey Ildikó előadóművész–író páros.

SÜTŐ CSALÁD: MAGYAR ÖRÖKSÉG DÍJ. A Magyar Örökség és Európa Egyesület által felkért bírálóbizottság 2015 decemberében meghozta 81. döntését a korunk, valamint a második világháborút megelőző időszak legjelentősebb magyar teljesítményeinek folyamatos és rendszeres megnevezésében. A kitüntető címet bizonyító oklevelek ünnepélyes átadására 2015. december 19-én került sor Budapesten, a Magyar Tudományos Akadémia Dísztermében. A magas elismerésben részesült (mások mellett) a vargasi bútorfestő és fafaragó Sütő család fél évezredes hagyományörző művészete. (A laudációt lásd lapunk e számának 74–76. oldalain.)

HALMOS BÉLA-PROGRAM. Jó hír a népzeneészeknek: 2016-tól a Nemzeti Kulturális Alapon belül létrejött Halmos Béla-programban táncházakra, koncertekre, külföldi turnékra is kaphatnak pénzt. Kezdetnek százötvenmillió forint a keret. A programot a népzenei-néptáncos szakma igényeit figyelembe véve, azzal együttműködésben alakították ki. A népzene kutató-primásról elnevezett Halmos Béla-program a könnyűzenészek számára létrehozott Cseh Tamás-program mintájára jött létre.

MAGYAR ZOLTÁN KÖNYVEI. Magyar Zoltánnak az utóbbi időszakban az alábbi könyvei jelentek meg: *Örségi mesék és mondák. Magyar Népköltészet Tára XIII.* Budapest, 2013. Balassi Kiadó, 265 p. + 25 t. A történelem vonzásában. Egyed Ákos kolozsvári történésszel beszélget Magyar Zoltán. Budapest, 2013. *Magyarnak lenni c. sorozat.* Kairosz Kiadó, 131 p. Népmondák a Fekete-Körös völgyében. *Barót*, 2013. Tortoma Kiadó, 160 p. + 8 t. Erdőháti népmondák. *Marosvásárhely*, 2014. Mentor Kiadó, 288 p. + 32 t. Népköltészeti gyűjtés. Mesék és mesemondók. *Documentatio Folkloristica I.* Budapest, 2015. MTA BTK Néprajztudományi Intézet. 207 p. + 32 t. Érmelléki népmondák. (Második kiadás.) *Barót*, 2015. Tortoma Kiadó, 280 p. + 24 t. A teremtő népi képzelet. Magyar Zoltán néprajzkutatóval beszélget Szegedi László. *Magyarnak lenni CXXX.* Budapest, 2015. 128 p.

ELŐSZÖR ADTÁK ÁT A HERMAN OTTÓ SZELLEMISSÉG DÍJAKAT. A Herman Ottó Intézet megalapította a *Herman Ottó Szellemisség Díjat*, hogy elismerje azon személyek és közösségek munkáját, akik hazai és nemzetközi téren, több tudományágban, a kutatás és a tudományos ismeretterjesztés területén kiemelkedő eredményeket értek el és maradandót alkottak. A díjakat 2015 decemberétől kezdve minden évben egy személy és egy közösség veheti át. A döntés alapján 2015. december 9-én a *Herman Ottó Szellemisség Díj* „Az Ember” kategóriájában Nagy Dénes matematikust, tudomány- és technikatörténészt, magyar–amerikai kutatóprofesszort tüntették ki, aki – többek között – az MTA Veszprémi Területi Bizottsága (VEAB) Népi Építészeti Munkabizottságának a társelnöke is. „A Közösség” kategóriában a Bakonyi Természettudományi Múzeum Baráti Köre kapta meg az elismerést.

Összeállította:
HÁLA JÓZSEF
MÁTÉ GYÖRGY

NÉPRAJZI HÍREK / ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN
Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:
JÓZSEF HÁLA, GYÖRGY MÁTÉ
H-1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.
Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über das Programm
der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde in Ungarn.